

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK AARBOG FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR THY OG HANHERRED

1914

LEHMANN & STAGE, KØBENHAVN

THISTED AMTS TIDENDES BOGTRYKKERI. THISTED

Lidt om J. P. Jacobsen.

(Af fhv. Herredsfoged, Etatsraad C. B. V. HANSEN.)

J. P. Jacobsens voxende Ry — ogsaa udenfor Danmark — gjør, at selv de Beretninger om ham, som ellers ikke kunde gjøre Krav paa almindelig Opmærksomhed, nu vække nogen Interesse, og denne vil maaske ogsaa blive skjænket, hvad jeg veed at fortælle om ham.

Det var nærmest kun i Jacobsens 9 sidste Leveaar, at jeg kjendte ham. Den 1. April 1876 tog jeg Bolig i Thisted, hvor jeg ikke tidligere havde boet, og da jeg i de første Par Maaneder boede i Jacobsens Svogers Hjem, kom jeg straks jevnlig sammen med ham. Jeg havde vel kjendt ham fra Kjøbenhavn, men det var helt flygtigt. Vi var jevnaldrende, men da jeg var bleven Student ad den slagne Landevej (∩: gennem Latinskole), var jeg bleven det et Par Aar før ham. Den første Gang, jeg mindes at have talt med ham, var en Dag paa Østergade, hvor vi kom til at tale om Litteratur. Jeg havde neppe synderlig Forstand derpaa, men var da — det kan vel have været omtrent 1868 — stærkt optagen af Goldschmidts »Hjemløs«, og da »den Vægelsindede fra Graahede« nylig var udkommen, roste jeg hans Bog stærkt. Jacobsen derimod brugte meget nedsættende Udtryk om Bogen og betegnede den som noget Jux eller paa lignende Maade. Maaske havde han ikke ment det saa slemt, men der var hos ham indtil de allersidste Aar noget af den studentikose Tilbøjelighed til i en Disput at sige noget grelt, som ret stod i Modsætning til Modstanderens Udtalelser. Iøvrigt er min egen Bedømmelse af Bogen i Tidens Løb bleven anderledes.

Med Hensyn til Jacobsens Hjem er der i alle Biografier Enighed om at fremhæve hans Moder som en god og

elskelig Kvinde, og det er vel ogsaa rigtigt, at hans yngre Broder, William, der endnu lever, hørte til dem, der havde den bedste Forstaaelse af ham. Hans Søster, Marie (død 1905), der i en ung Alder blev gift med nu afdøde Konsul N. C. Andersen, var meget elskværdig, og hun omfattede sin Broder med stor Kjærlighed, men hun var noget inde-sluttet og overfor Fremmede meget tilbageholdende og næsten sky. Angaaende Faderens Stilling skriver Georg Brandes (i »det moderne Gjennembruds Mænd«, S. 147.), at han var »en større Kjøbmand«; Georg Christensen fortæller (»J. P. Jacobsen«, S. 8.), at »Faderen havde i sin Ungdom faret paa Norge som Skipper og været en vovsom Krabat ogsaa som Smugler«, og at han efter at være bleven gift slog sig ned i Thisted »som Reder og Kulhandler, blev senere Grosserer og en af Byens Matadorer«, og endelig skriver Anna Linck (»J. P. Jacobsen«, S. 10.), at han »arbejdede Kjøbmandshandelen op, saa den kom til at omfatte en stor Tømmerhandel og et Brændevinsbrænderi, og snart fik sin egen Skønnert, som hentedede Varer hjem fra England«.

Men alt dette giver ikke noget sandt Billede af den gamle Chr. Jacobsen; han var ikke nogen »større Kjøbmand« eller en Mand, »som arbejdede Forretningen op«, og han var ikke en af Byens Matadorer. Af Anna Lincks Fremstilling kan man ikke en Gang se, at hans væsentligste Livsgjerning var i Ungdommen som Sømmand og senere som Avlsbruger. Anna Linck fremdrager dog S. 57 et Brev fra J. P. Jacobsen, hvorefter hans Forældre i Marts 1844 holdt Bryllup i Thisted og tog Bolig i et lille Hus, som afbildes S. 11, og hvor der ikke kunde være Tale om Kjøbmandshandel; i Brevet fortælles ogsaa, at Faderen vaager ved Roret paa den lille Skønnert i den ensomme Nat, og at Forældrene mødes og skilles, som de saa ofte har gjort.

Chr. Jacobsen var født i 1813; han var en Bondesøn fra Ræhr, der hører til Hanstholmen, en Højdyrg, der skyder sig ud i Vesterhavet. Kystbefolkningen langs Havet var den Gang vant til at færdes paa Søen; der blev fra

Hanstholmen, men navnlig fra Klitmøller, ca. 1 Mil sydligere, drevet den saakaldte »Skudehandel«: smaa Fartøjer drog fra Kysten med Landets Produkter til Norge, England og Hamborg og vendte tilbage med Udlandets Varer, som de i Følge gammel Rettighed kunde udsælge i større Partier. Naar Skibene kom til Kysten, maatte de trækkes paa Land. Med Varer fra disse Skuder forsynedes saa godt som hele Thy. Paa samme Tid var Sejladsen paa Limfjorden vest for Løgstør Grunde kun ringe. Løgstør Kanal blev først i Henhold til en Lov af 1856 gennemført i 1861, og i 1828 klages der saaledes over, at Dybden over Løgstør Grunde kun var 2 a 2½ Fod. Der var vel ved Havets Gjennemrud aabnet Sejlads gennem Agger Kanal, men ikke før Juni 1835 skete den første Gjennemsejling. I Chr. Jacobsens Ungdom var den direkte Sejlads til Thisted saaledes kun ubetydelig, hvorimod der til Fiskerlejerne langs Havet kom en Mængde Fartøjer fra Udlandet, og det var ikke blot danske Skuder, men ogsaa norske Smaafartøjer i stor Mængde (se C. Diørup: Thisted Amt, S. 396—98). Var denne Sejlads med de smaa Fartøjer over det store Hav i sig selv skikket til at frembringe modige og forvovne Mænd, kom dertil, at den blev forbunden med Smugleri i stor Stil. Den Dag i Dag berettes der om Kjøbmandsforretninger, som i gamle Dage ved Smugleri forsynedes med Varer. I alle Lande og til alle Tider har der været Uvillie hos Folk imod at betale Told til Staten af de Varer, de selv har kjøbt og selv ejer, og naar Kontrollen fra Statens Side kun har kunnet være utilstrækkelig, er Smugleriet opstaaet, og i øde Egne og under farlige Forhold er der blevet kastet en æventyrlig Glans over Smugleriet. M. Goldschmidt beretter i sin Rejse i 1865 til Vendsyssel og Thy S. 259—263 om en Toldembedsmand, Bolvig (som ca. 30 Aar tidligere var bleven ansat som Strandkontrollør i Klitmøller), at det var »en stærk Menneskesort«, Bolvig var kommen imellem, og at han, som dog var en kraftig Mand, var væbnet med Sabel og Pistoler, naar han — i Reglen til Hest — passede sit store Distrikt. Det lykkedes Bolvig at udrydde

Smugleriet, og det lykkedes ham at komme i et saadant Forhold til Kystbefolkningen, at den saae op til ham med fuld Hengivenhed, saa at han i senere Dage ved Rigsdagsvalg førte den til Valgstedet, og Alle stemte paa den Mand, som han stemte paa.*)

Men samtidig med Bolvigs Kamp imod Smugleriet var dog Vilkaarene for Sejladsen blevne helt forandrede; denne gik mere og mere gennem Agger Kanal, saa at Antallet paa de Skibe, der var hjemmehørende i Thisted, tiltog i samme Forhold, som Antallet af Skibe, hjemmehørende »paa Vestkysten eller Nordstranden«, aftog.

Det kan ikke betvivles, at Chr. Jacobsen, som jo i sin Ungdom hørte til den ovennævnte Kystbefolkning, har begyndt sit Sømandsliv paa de Skuder, som gik ud fra Kysten. I hvilken Grad han har deltaget i Smugleriet, kan nu ikke siges; de, der havde været med dertil, holdt i en senere Alder ikke af at tale herom, noget skriftligt herom findes der neppe, og de Udenforstaaende, som kunde berette herom, ere døde, og »de Døde ere tavse«. Der gik altid i Thisted mærkelige Fortællinger om ham, ja, et tosset Rygte fortalte endog, at han havde været Sørøver. Da Chr. Jacobsen den 6. Marts 1844 holdt Bryllup i Thisted, blev hans Stilling til Kirkebogen an-

*) *Anmærkning.* Carl Laurits Bolwig var født den 11. Oktober 1806 og blev i 1835 Strandtoldbetjent (senere Strandkontrollør) i Klitmøller. M. Goldschmidt fortæller om ham, »at han havde været med til at redde 258 Mennesker og har selv, alene, frelst 5«. Jeg tror at have hørt fortælle, at han en Gang (vistnok før Redningsvæsenet indrettedes) med en Line svømmede ud til et strandet Skib, med hvilket der ikke paa anden Maade kunde tilvejebringes Forbindelse, og fik Mandskabet reddet. I 1870 blev han udnævnt til Toldforvalter paa Skagen, et mere overordnet Embede og med større Indtægter end i Klitmøller. Naar jeg i Aarene 1873—74 holdt Forstrandsauktioner i Horns Herred (syd for Skagen), traf jeg sammen med ham. Jeg tror ikke, at han var tilfreds paa Skagen; det er altid en tvivlsom Vinding at forlade den Egn, hvor man har udført sin Ungdoms Bedrifter, og hvor Alle saae op til En som til en Konge! Han døde den 5. Januar 1875.

given som Skipper; det samme var Tilfældet, da Sønnen Jens Peter den 7. April 1847 fødtes, og da senere de yngre Børn Cecilie Marie og William fødtes henholdsvis 1849 og 1851. Men da Datteren er født i det nye Hus ved Havnen, maa Faderen antages 1 eller 2 Aar tidligere at have opgivet — paa Grund af Helbredet — at fare til Søs (men paa gammel Sømandsvis vedblev han gennem sit øvrige Liv at bære Ørenringe). I de første Aar derefter var han Skibsreder, dels for sit eget Skib, dels for nogle mindre Skibe, der ejedes af Byens Beboere og Andre. I den Egenskab tog han Borgerskab som Gros-serer og drev nogen Handel med Skibsinventar m. m. Det 2-Etages Hus, han lod bygge ved Havnen, og hvori han selv boede, var ikke nogen »gammel Kjøbmands-gaard«, men indrettet til Beboelseslejligheder. Derimod benyttedes det opførte Pakhus, der har Gavl ud imod Vejen, oprindelig til Opbevaring af Gjenstande vedrørende Skibes Forsyning med Inventar og Proviant og senere til Avlsbruget. Thi nogen Handel en gros kom han ikke til at drive. Skibsrederiet ophørte lidt efter lidt, — Skibene var nok ikke forsikrede og »gik til«. I nogle Aar ejede og drev han et Brænderi, men det var lille og helt uden Betydning. En stor Tømmerhandel har han heller ikke drevet; men efterhaanden erhvervede han sig en stor Del af Byens Markjorder, og hans Avlsbrug blev efter Kjøbstadforhold ret betydeligt; han kunde have ca. 20 Køer, hvis Mælk solgtes til Forbrug i Byen.

Han var ikke afholdt i Thisted og gjaldt for at være »en haard Hund«, der holdt stærkt paa sin Ret, og han blev ikke valgt til de egentlige Tillidsposter; dog var han i nogle Aar Formand for Bestyrelsen i et Jernstøberi, hvori han havde taget Aktier, og Meningens med hans Valg var nok den, at han skulde passe paa, at Alt gik sparsommeligt til. Men Jernstøberiet kunde ikke bestaa, og Aktiekapitalen gik i det Væsentlige tabt. Da han ikke ved Tillidsposter blev en fremskudt Mand og hans Formue var beskeden, var der Intet, som berettigede til at kalde ham en Matador i Byen. Hans Hæder var, at han var

en Arbejdets Mand, energisk og ufortrøden og fri for den dumme Frygt, de »bedre stillede« Personer ikke blot i Kjøbenhavn, men ogsaa i Provinsbyerne, har for at udrette legemlige Arbejder i Fremmedes Overværelse. Han tog selv Del i alt Arbejde ved Avlsbruget; han læssede selv Gjødning paa Vogn og kørte med Gjødningen gennem Byen ud paa Marken. Jeg saae ham en Gang ved Opførelsen af et Hus, han lod bygge, forrette saadant Arbejde, som navnlig Haandlangere udføre. Hjemmet var sparsommeligt, og Chr. Jacobsen forlangte, at der skulde spares.

Georg Brandes fortæller et Sted, at Faderen, »trods sine meget gode Kaar, ikke vilde afse de Penge, Sønnen i sin ret hjælpeløse Tilstand haardt havde behov«. Dertil kan maaske siges, at Hjemmet altid stod aabent for Sønnen, og at Faderen i de paagældende Aar selv kan have haft Grund til at mene, at han maatte spare, thi den Kapital, han havde anbragt i Jernstøberiet, gav ikke Udbytte og var ved at gaa tabt, og Landbruget, som var hans Hovederhverv, var i de Aar ikke særligt indbringende.

Det fortælles, at Chr. Jacobsen med Uvillie gav efter for Sønnens Lyst til at blive Student, og at han med lige saa stor Uvillie saae, at Sønnen ikke vilde drive noget »Brødstudium«, men være Videnskabsmand og senere Digter. Jeg tror, at Faderen først forsonede sig dermed, da Sønnen fik »Løn« af Staten uden til Gjengæld at skulle yde nogen »Tjeneste«, men dertil kom vel ogsaa, at det paa den Tid var gaaet op for ham, at Sønnen var en berømt Mand, og at der derved vakttes noget i ham, der stod i Samklang med hans egen noget eventyrlige Ungdom.

Naar jeg i J. P. Jacobsens sidste Leveaar en enkelt Gang kom ned til ham om Aftenen (ellers besøgte jeg ham gjerne om Eftermiddagen), gik vi senere om Aftenen ind i Forældrenes Stue, hvor der blev røget Tobak, drukket Toddyer og fortalt Historier, og jeg mindes, med hvilket Liv Faderen kunde fortælle om sine Oplevelser til Søs.

Forældrenes Lejlighed var møbleret paa gammeldags Vis, tarveligt og uden synderlig Hygge.

J. P. Jacobsen omfattede alle Hjemmets Anliggender med Interesse. Under en Samtale, jeg i hans sidste eller næstsidste Leveaar havde med ham, klagede jeg over, at min Tunghørighed, som lidt efter lidt vilde tiltage, mere og mere vilde gøre mig ensom. Han svarede da, at det altid gjaldt om at søge at dele de Interesser, der levede omkring En, thi ellers blev man ensom. Og det var let at se, at han med Interesse fulgte Alt, hvad der foregik i Hjemmet.

Fra dette Hjem er altsaa J. P. Jacobsen gaaet ud og har faaet sit Særpræg. Naar jeg saa udførligt har dvælet ved hans Fader, er Grunden den, at ved at gjøre ham til Storborger og Matador i en lille Provinsby, bliver Billedet af ham helt fortegnet, og jeg tror, at det netop er fra Faderen, at Sønnen har faaet det mest ejendommelige, det, der gav ham Mod til at betræde nye og ukjendte Baner og blive »vor Prosas sjælfuldeste og mest digteriske Særling«, der maler med Ord, som der sikkert aldrig før i nordisk Litteratur har været malet (Georg Brandes). Jeg tror, at de Karaktertræk, som Moderen og hendes Slægt har ejet, og som ikke frembyder noget usædvanligt, ikke kunde have skabt Sønnens sjeldne Digteraand, selv om Slægten har havt »en poetisk Aare« (saaledes som Anna Linck fortæller). Fra Moderen har han arvet det fine, gode, ædle og varme Sindelag, fra Faderen det vide Udsyn og det skarpe og dristige Blik, der ingen Hindringer saae, eller var bestemt paa at overvinde de Hindringer, som mødte, og ikke lagde an paa at gaa i den traditionelle Trædemølle.

Hadde J. P. Jacobsen ogsaa arvet Faderens energiske Arbejdskraft, og havde Sygdom ikke tidligt knækket den, — ja, saa kan man jo fantasere om den Række af Værker, han kunde have givet os, selv om hans Liv kun var blevet kort.

Den Bolig, J. i sin sidste Levetid havde i Faderens Hus, kunde neppe kaldes hyggelig; den laa i Stueetagen,

og der var ikke Udsigt til Fjorden; udenfor J.s Arbejds-værelse gik der offentlig Vej, og paa den anden Side deraf var en lille Have, der stødte op til en overbygget Mødding; til denne kjørtes der daglig fra Chr. Jacobsens Gaard over den offentlige Vej Gjødning. I den lille Have havde J. sine Blomster, og fra Haven var der lidt Udsigt over til Mors (se Georg Christensen S. 53).

I den første Tid, jeg var i Thisted, kom jeg jevnlig sammen med J. Men efter at jeg var bleven gift, blev vor Omgang sjældnere; dog hændte det af og til, at han tilbragte en Aften i mit Hjem, eller at jeg gik til ham. Det var enten i Sommeren 1876 eller 1877, at han fulgte med min Hustru og mig ud til hendes Barndomshjem, Irup, hvor vi tilbragte 2 a 3 Dage. Ved samme Tid var det, at han, efter at »Marie Grubbe« var udkommen, nogle Gange kom op til mig paa Amtskontoret og sad i Arkivet for at gjøre Uddrag af de gamle Skifteprotokoller (Provinsarkiverne var da ikke oprettede); han maa formentlig den Gang have anset det for muligt, at han paany kunde skrive en historisk Fortælling.

I de følgende Aar — fra Efteraaret 1877 til Foraaret 1884, da J. kom hjem for at dø — opholdt han sig lange Tidsrum, dels i Kjøbenhavn, dels i Udlandet; men naar han var i Thisted, besøgte jeg ham ret jevnlig. Jeg erindrer, at han i Februar 1881 deltog i et lille Selskab hos mig, men ellers gik han i de sidste Aar nødig ud om Aftenen. Det var altid fornøjeligt at diskutere med ham, selv om det var om Politik, hvorom vore Anskuelser var temmelig forskellige. En Gang, han kritiserede danske Forfatteres Sprogbehandling, fik jeg ham til at læse 1. Del af Orla Lehmanns Erindringer, men han vilde ikke slutte sig til min Beundring over Sproget deri; kun udtalte han sin »Agtelse« derfor, idet han dog tilføjede, at Lehmann brugte altfor mange forslidte Ord, som ikke tvang Tanken til at dvæle.

En Formiddag i Sommeren 1880 kom jeg efter J.s Opfordring ned til ham for at høre ham oplæse de 3 første Kapitler af »Niels Lyhne«, som skulde udkomme

til Efteraaret. Da han efter Oplæsningen spurgte om min Mening om Bogen, sagde jeg først, at de tilsvarende Skildringer i Schacks »Phantasterne« maaske vilde blive sat over Drengaaarene i J.s Bog. Noget Lignende har Georg Brandes jo ogsaa paapeget. Men dette vilde J. ikke indrømme, thi hans Skildringer fra Drengaaarene var noget af hans eget Liv. Men dernæst sagde jeg, at jeg foretrak »Marie Grubbe«. Sagen var jo den, at den Ungdom, hvortil jeg da hørte, var voxet op med Barndommens Beundring for Ingemanns og den ældre Ewalds historiske Romaner, og at »Marie Grubbe« for os var bleven epokegjørende; vi kunde kun ønske, at Jacobsen vilde fortsætte med saadanne Bøger. Ja, selv de Mennesker, der skarpt kritiserede eller endog fordømte »Marie Grubbe«, maatte indrømme, at efter den maatte den historiske Romanskrievning herhjemme blive anderledes end tidligere. Til min Bemærkning svarede J., at han mente, »Niels Lyhne« var et Fremskridt. Ved senere atter og atter at læse Bogen er jeg bleven paa det Rene med, at efter at »Marie Grubbe« var skreven, kunde den danske Litteratur undvære flere Fortællinger af den Art, men man kunde vanskeligt have undværet »Niels Lyhne«.

I den første Tid efter at »Niels Lyhne« var udkommen var J., oplivet af de mange rosende Anmeldelser og Breve, han modtog, fuld af Planer om hvad han vilde skrive. Han fortalte mig, at han først vilde skrive et Lystspil fra Struenses Tid og derefter et Nutidsdrama. Han skitserede for mig Indholdet af dette Drama, og saavidt jeg husker var den bærende Ide deri et Menneskes Ære, men mere erindrer jeg ikke, og jeg har mange Gange senere ærgret mig over, at jeg da ikke havde nedskrevet J.s Plan. Jeg kan erindre, at jeg gjorde Indvendinger imod, at Dramaet kunde bæres af denne Ide, saaledes som den agtedes benyttet, men det forekommer mig ikke, at den Plan, som J. skildrede, er den samme, som antydes i »Anne Charlotte« (Digte og Udkast S. 188, se ogsaa Breve fra J. P. Jacobsen, Indledning S. 41).

Naar Anna Linck fortæller, at Ministeriet i Marts 1881

ikke fandt J. »værdig« til en Digtergage, men »bevilgede« ham en »midlertidig Understøttelse« af 1000 Kr. aarlig, dog at han alligevel fra April 1883 fik fast Digtergage af 1000 Kr. aarlig, er der noget forkert i denne Fremstilling. Ministeriet kunde ikke »bevilge« J. Gage eller Understøttelse, men Saadant henhørte under den lovgivende Magt, og dernæst havde J. Venner og Modstandere i de forskjellige Partier, saa at det slet ikke var saa let at sætte noget igjennem til Fordel for ham. Der var vistnok en almindelig Utilbøjelighed til at forøge de faste Digtergagers Antal, og paa den anden Side var de »midlertidige Understøttelser« at betragte som faste, saa længe Vedkommendes Forhold ikke særligt forandredes. Det forekommer mig heller ikke, at den daværende Kultusminister, Scavenius, var uvilligt stemt imod J. Jeg kom i de Dage, da Afgjørelsen skulde træffes, Febr. og Marts 1881, jevnlig ned til J. for at høre om de Efterretninger, han underhaanden fik, men jeg maa indrømme, at jeg ikke nøje kan huske, hvorledes Forholdene var, men at Andre, f. Ex. Dr. Edv. Brandes, ganske anderledes maa vide Besked (se »Breve« S. 118—124).

Hvad angaar de hidtil trykte Breve fra J. findes der i de i »Tilskueren« for Jan. 1911 optagne Breve fra J. til hans Hjem flere Fejllæsninger (i Brevene fra 1874 til 1876), navnlig med Hensyn til Navne. En Mængde Breve fra J. til afdøde Professor Vilh. Møller er hidtil ikke trykt. Ved Læsning af Brevene maa man altid have for Øje, at J. kunde bruge ironiske og spottende Udtryk, som slet ikke var ment saa slemt, og som han ikke havde villet bruge, dersom han havde tænkt paa, at Brevene vilde blive offentliggjorte. Det var ikke Frygt for Mennesker, men Retfærdighedsfølelse, som vilde afholde ham derfra. Jeg bestrider ikke Berettigelsen til desuagtet at offentliggjøre dem, thi disse Breve ere jo ogsaa en Del af J. saaledes som han var. Det vil mulig forundre Enkelte, men er dog Tilfældet, at J. kunde tale med Anerkjendelse

om Vilh. Topsøe (Dagbladets Redaktør) og i de sidste Aar med Veneration om gamle Ploug.*)

Der begynder nu at danne sig Legender om J., Legender, som kun har lidet med Virkeligheden at gjøre. Jeg henregner dertil et smukt Stemningsbillede i Ill. Tid. for Efteraaret 1911, hvorefter man ofte saae J. »slæbende sig langsomt fra Grav til Grav« paa Thisted gamle Kirkegaard, nydende »den tavse Rosenfest i Dødens blomstrende Have« og glædende sig »over hver Knop, hvert faldende Blad«, medens Folk forargede sig over, at han ikke gik i Kirke. Der var imidlertid ikke mange Blomster paa den gamle Kirkegaard, navnlig ikke i Nærheden af Kirken, hvor Kirkegjængerne kom, og hvor der var et hæsligt Vindslug. Kirkegaarden blev kun undtagelsesvis brugt til Begravelser, de fleste Grave var ældre og passedes ikke. Det lignede slet ikke J. at ville færdes i Nærheden af Kirken paa den Tid, Folk gik i Kirke, det laa fjernt fra hans Natur at ville vække Forargelse. Kirkegaarden laa midt i Byen og blev benyttet som Gjenvej til forskellige Dele af Byen, og da J.s Søster og Svoger i de Aar boede lige overfor Kirken, kan han af og til have skudt Gjenvej over Kirkegaarden.

Den 30. April 1885 døde Jacobsen. Den næste Dag kom jeg ned i hans Hjem og talte med hans Moder. Hun bad mig om at gaa til den residerende Kapellan, Pastor L. B. Husum, som skulde forestaa Begravelsen, og bede ham om ikke at holde nogen Tale, men alene bede en Bøn. Hun var jo bange for, at der i Talen skulde siges

*) *Anmærkning.* Edvard Brandes skriver, at „hvert skrevet Ord, som Jacobsen har efterladt, er dyrebart“, og derfor kan det maaske forsvares, at nedenstaaende lille Brev, som han i et af de sidste Aar, han levede, skrev til mig, gjengives:

1/2, om Hansen : Fred og M: 11/7.
Vilde

eropt midt De skulde
 geen forgyver og end-
 re midtjen (agotrice)
 geen Glep af Dens Rel-
 ious og bedr Dem. der-
 for hvis De, opfyldte
 Dens Lofte at re med til
 mig inden Emdag, skul-
 de have passet at ivor-
 ville denne Udenlandsrejse
 : efter, der at opretholde den
 til imorgen og hvis De
 havde tænkt at give det
 : Morgen der at fremføre
 : dette gode Forret.

David,

M. M. M. M. M.

noget, der kunde saare eller bedrøve de Efterladte. Hun viste mig dernæst Sønnens Psalmebog, hvori der fandtes Mærker ved forskellige Psalmer. Jeg saae paa disse Psalmer, men jeg var strax paa det Rene med, at Mærkerne vare anbragte udelukkende af æsthetiske eller lignende Hensyn. Jeg har neppe sagt noget til Fru Jacobsen, og ialtfald bestyrkede jeg hende ikke i hendes svage Haab om, at Mærkerne kunde skyldes andre Hensyn. Da jeg derefter talte med Pastor Husum — der var en yngre, god og elskværdig Mand, som døde nogle faa Aar senere — og forebragte ham Fru Jacobsens Ønske, sagde han strax: »Kan jeg bede for de Døde«, men derefter erklærede han, at han ikke i sin Tale vilde sige det allermindste, som kunde saare Familien. Pastor Husum gik derpaa selv til Jacobsens Hjem og talte med Moderen, som ligeledes viste ham Psalmebogen. Han var neppe særlig kritisk anlagt og har maaske ikke en Gang læst Fru Marie Grubbe, og det er forstaaeligt, at det Syn, hvormed han saae paa de paagjældende Psalmer, kan have været paavirket af Moderens dybe Sorg. Ved Begravelsen talte han i Ligkapellet varmt og smukt, og han sagde dernæst, at det havde glædet Jacobsens Forældre og glædet ham selv som kristen Præst, at J. i sin Psalmebog havde sat et Mærke ved Psalmen: »O, Gudskelov, det hjemad gaar«, idet der deri kunde ses et Tegn paa en Længsel, et Suk, selv om dette ikke havde formet sig til Bøn. Saaledes omtrent faldt Præstens Ord, som senere blev meget omtalte og meget drøftede; han sagde efter min Mening altfor meget i denne Retning, han burde slet ikke have omtalt Psalmen; men han sagde dog ikke mere, end at Dr. E. Brandes i »Politiken« for 10. Juli 1885 kunde skrive, at Præsten i det Hele synes at have baaret sig meget taktfuldt ad.

Efter Begravelsen gik jeg med J.s Barndomskammerat, Skolebestyrer Joh. Bertelsen fra Struer (død i Jan. 1914), paa Thisted gamle Kirkegaard. Vi talte om det Forefaldne og om Jacobsens Atheisme. B. fortalte, at naar han i de senere Aar kom sammen med J. havde denne af sig selv

ledet Samtalen hen paa Religionen; B.s Udtalelser sigtede dog ikke til J.s 4 sidste Leveaar, i hvilke B. havde boet i Struer. Jeg derimod bemærkede, at jeg aldrig havde ført en egentlig Samtale med J. om Religionen, og jeg tilføjede noget i Retning af, at da J. var Atheist, og det var saa haabløst for Mennesker af forskjellige Meninger at ville disputere om Troen, eftersom denne beroede paa en Trang hos hver enkelt Person og var en Villiessag, havde jeg aldrig villet indlede en saadan Samtale med ham.

Umiddelbart efter Jacobsens Død havde Dr. Edvard Brandes i en Avisartikel skrevet, at J. var en glødende og begejstret Fritænder. Noget senere gav Joh. Bertelsen i det i Foraaret 1885 udkomne Program for Thisted Realskole nogle Meddelelser om J. Deri stod bl. a., at omend J. »i en vis Betydning var Fritænder«, og om han end, hvad intet Menneske kan vide, døde som saadan, vidste B. dog, at han var ulykkelig ved sin Mangel paa Tro, thi J. havde til B. sagt: »I, som kunne tro, ere lykkelige; gennem haarde, frygtelige Kampe er jeg kommen bort fra Troen og kan ikke komme tilbage til den igjen«.

Bertelsens Meddelelser blev omtalt i Thisted Amtsavis for 3. Juli 1885 og derefter bl. A. i »Dagbladet« og »Dagens Nyheder«.

Men derefter skrev Edv. Brandes i »Politiken« for 10. Juli 1885 en længere Artikel med den grimme Overskrift »Ligrøvere«. Han hævder sin Berettigelse til at kalde J. en glødende og begejstret Fritænder, og idet han gaar ud fra den urigtige Forudsætning, at Bertelsens Samtaler med J. havde fundet Sted i dennes sidste Leveaar, paa- staar han, at Bertelsens Kjendskab til J. kun var ringe. Han omtaler bl. A., at J. mange Gange overfor ham (Br.) havde talt om, hvorledes han indtil sit tolvte, trettende Aar havde havt den almindelige Barne- eller Vanetro, men at han den Gang havde mistet og aldrig nogensinde senere havde havt nogensomhelst religiøs Anfægtelse. Brandes angriber Højrepressen, som i J.s levende Live frakjendte ham Betydning som Forfatter, men som efter hans Død, da man maatte give efter for den almindelige

Dom og derfor havde Hastværk med at anvise ham en Plads i den danske Litteratur, vilde søge at rokke ved Antagelsen om, at J. var Fritænkter, og ialtfald vilde hævde, at han var det i Sorg.

I den Avis-Polemik, som derefter opstod, synes det at være almindeligt erkjendt, at J. maatte betragtes som Atheist, og Striden drejede sig nærmest om, hvorvidt han var det »i Sorg« eller »i Glød«.

For mit Vedkommende har jeg altid været tilbøjelig til at tro, at Skolebestyrer Joh. Bertelsen tager fejl, naar han mener, at J. i de senere Aar, de var sammen — altsaa omtrent Aarene 1876—80 — af sig selv ledede deres Samtaler hen paa Religionen. Jeg mener selvfølgelig, at B. er i god Tro, naar han fortæller dette, men da B. vistnok selv har ønsket at bringe Trossagen frem, kan han let have fundet Anledning dertil i tilfældige Ytringer fra J.s Side og derved bildt sig ind, at J. bragte Sagen paa Bane. Det var dernæst urigtigt af B. at betegne J. som Fritænkter »i en vis Betydning«; thi J. var det ubetinget. Paa den anden Side maa Dr. Edv. Brandes tage fejl, naar han mener, at J. til ham har sagt, at han allerede fra det 13de Aar mistede og aldrig senere havde havt nogen som helst religiøs Anfægtelse. Dette strider f. Ex. altfor meget mod Jacobsens Breve i 1867 (da J. var 20 Aar) til Hjemmet (se Tilskueren for Jan. 1911 og Anna Linck S. 42—43), og det synes ogsaa psykologisk usandsynligt, at en Dreng, for hvem Fantasien spillede en saa stor Rolle som for J., i den Alder skulde have fordybet sig i Spørgsmaalet om Troen.

Selv om jeg ikke har ført egentlige Samtaler med J. om Trosforholdet, har det jo ikke kunnet undgaas, at jeg af enkelte Ytringer, hvormed han fremkom, eller paa anden Maade har været klar over hans Standpunkt, og jeg tvivler da ikke om, at han lige til det Sidste var afgjort Atheist, dog ikke »i Sorg«, men heller ikke »i Glød«.

Det kan maaske undskyldes, at Dr. Edvard Brandes umiddelbart efter J.s Død paa Grund af den Sorg og Harme, han naturligt kan have følt, har brugt de stærke

Udtryk om Modstanderne, men det kan mindre undskyldes, at der 14 Aar efter J.s Død i Forordet til »Breve fra J. P. Jacobsen« blev skrevet: »Den tredivte April døde Jacobsen. Ikke mange Dage efter var Præster og andre Fanatikere ivrige efter at røve hans Lig«. Der var kun Spørgsmaal om én Præst, og hans Optræden blev af Br. betegnet som meget taktfuld; en Paastand om, at J. kun var Atheist »i Sorg«, kan da heller ikke kaldes Ligrøveri, og naar der fortælles »en Historie« om »en Lærer, en indremissionsk Højremand«, der en Maaanedstid før J.s Død skal have forsøgt at omvende ham, benægter jeg vel ikke Historiens Rigtighed, men jeg tager dog et Forbehold, saalænge jeg ikke veed, hvem Manden var, og jeg forstaar ikke ret, at J. ikke havde været i Stand til at afværge en Samtale, som forekom ham pinlig. Men ialtfald kan et Forsøg paa i J.s levende Live at paavirke ham i religiøs Retning ikke benævnes Ligrøveri.

Ligkapellet paa den saakaldte nye Kirkegaard i Thisted ligger ret højt paa en Pynt ud imod Fjorden; og man ser udover Thisted Bredning til »Morsø Bakkers fine, melankolske Linie«, »langeligt dragende i Baggrunden«.

Fra dette Kapel fandt Begravelsen Sted den 9. Maj; Vejret var mildt og roligt, Fjorden laa »himmelblaa som aldrig en Himmel er blaa«, og rundt om paa Kirkegaarden »fejredes Foraarets skjønhedssvangre Fest, ringet ind af Vintergjækkens hvide Klokker, jublende hilset af Crokusblomstens aarede Bæger«.

Fra de faa Skibe i Havnen og fra en Del Huse i Byen flagedes paa halv Stang. Ved Ligkapellet samledes en ret talrig Skare Mennesker; der var neppe mange, som var mødt for J.s Skyld, thi han var gennem en Række Aar ikke kommen i synderlig Berøring med Byens Folk, og hans Betydning var ikke gaaet op for disse. De Fleste mødte af Hensyn til Familien, som havde mange Forbindelser og jo var gammel i Byen. Kun faa Embedsmænd var tilstede: Byens Postmester, Kaptajn Vald. Redsted (berømt fra 8. Brigades Kamp den 18. April 1864), Real-skolens Bestyrer, Professor N. V. Müller, Toldinspektør

Falck og Stationsinspektør Kabell, men iøvrigt ingen af de højere Embedsmænd. Jeg havde opfordret Amtmanden, Kammerherre Unsgaard (død 1886) til at møde; han var human og velvillig, fint dannet og den Gang neppe synderlig religiøst paavirket, men han vilde ikke; han vilde have betragtet sin Tilstedeværelse som en Demonstration til Fordel for den realistiske Litteratur. og dertil vilde han ikke være med.*)

Men heller ikke fra J.s egen Vennekreds og Beundrere i Kjøbenhavn var der kommen mange; man saae Forfatterne Vilh. Møller og E. Skram, Maleren Axel Helsted, Hermann Bing og Fiskerikonsulent Collin, men neppe Andre.

Helt anderledes gik det ved Holger Drachmanns Begravelse ca. 23 Aar senere; da blev der saa at sige slaet paa den store Tromme lige fra Kjøbenhavn til Skagen. Naa, det Pompøse stemmede jo ogsaa bedre med Drach-

*) *Anmærkning.* Den daværende ældre Generation kjendte, selv om den var godt bevandret i den tidligere Litteratur, som Regel ikke synderligt til J. I de sidste Aar før Oberstlieutenant Dalgas døde (i April 1894), kjørte jeg 2 a 3 Dage hver Sommer sammen med ham for at besøge Plantageanlæg paa Mors og i Thy. Naar man saaledes Dagen igjennem er sammen, kommer man til at tale om meget. Jeg nævnte en Gang Jacobsens Navn, og Dalgas spurgte: „hvem er det“. Jeg erindrer, at jeg da var noget forundret over, at han ikke kjendte J., men senere — efter at jeg selv er bleven ældre — har jeg saa godt forstaaet det. Dalgas var utvivlsomt godt kjendt med den ældre Litteratur, men da han havde kastet sig over en Sag, som optog al hans Tid og alle hans Interesser, havde han ingen Trang til at gjøre sig bekendt med, hvad der efter hans Mening mest havde Betydning som en moderne Retning. Jeg har selv i en ældre Alder erfaret, at naar man efter en travl og anstrængende Dagsgjerning søger Hvile om Aftenen, tyer man kun nødigt til saadanne nye Bøger, som sætter Problemer under Debat eller giver oprivende eller hæslelige Skildringer af Menneskelivet, selv om de ere sande; man vil læse noget godt, smukt og harmonisk, og kan man ikke i de nye Bøger finde noget saadant, tyer man til de ældre Bøger, over hvis oprivende Skildringer Erindringen dog har kastet et vemodigt Skjær.

manns Naturel; Jacobsen selv ønskede vel kun en Jorde-færd i det Stille og Beskedne. Men naar en af de Store gaar bort, saa synes vi, der har kjendt dem, at der bør gjøres Noget, som kan stemme Sindet i Retning af det Usædvanlige, og dog kunne vi ikke derved lægge en Tomme til den Afdødes Storhed, den vil for Efterverdenen leve i hans eget Værk.

En af mine Venner opholdt sig en Tid i Efteraaret 1911 i Prag, og da han en Dag var paa Hradschin (Borg-pladsen), kom han til at tale med 2 Damer fra Byen; da de hørte, at han var fra Danmark, udbrød den ene: »aa, J. P. Jacobsens Land«, og da han fortalte, at han i mange Aar havde levet i Nærheden af Jacobsens Fødeby, sagde hun: »ja, Thisted, hans Stue staar jo endnu, som den var, hils hans Hjem!« Den 9. Maj 1885 tænkte neppe nogen i Thisted paa, at det skyldes J. P. Jacobsens Navn, naar der nu udenfor Landets Grænser fortælles noget om Byen.

Om de gamle Degne.

Af *Severin Christensen*, Skjoldborg.

III. Vester Han-Herred.

1. ØSLØS-VESLØS og ARUP.

1. *Niels Lauridsøn* nævnes 1671 som Sognedegn for Vesløs og Arup. Om han tillige har været Degn i Øsløs, vides ikke.
2. *Jens Jensen*. Sognedegn 16 . . —1699.
Indgav Beretning om Degneembedet 1690. Hans Hustru, *Maren Laursdatter*, døde den 4. Januar 1699 og blev begravet den 9. Januar, 77 Aar gl. Degnen døde faa Dage efter, den 15. Januar 1699, begravet den 20. Januar, 67 Aar gl.
3. *Jakob Eliassen*. Sognedegn 1699—1734.
Student fra Aalborg Skole 1697 og aflagde Embedsed 1699 under Navnet *Jacobus Eliæ*. 1710 afgav han i Kollerup Præstegaard en Beretning om et Boelssted i Øsløs, henhørende til Degneembedet.
Eliassen var to Gange gift. Hans første Hustru, *Else Jensdatter*, døde den 25. December 1726, 59 Aar gl. Efter hendes Død giftede han sig med *Maren Sørensdatter*, der overlevede ham. Degnen døde 1734 og blev begravet den 26. Februar. Ingen Børn. Ved Skiftet efter hans Død blev hans Efterladenskaber vurderede til 196 Rdl. 1 Mk. 1 Sk., men ved Auktionen solgt for 223 Rdl. 5 Mk. 11 Sk.
4. *Peter Andreas Tholdorph*. Sognedegn 1734—52.
Latinsk Degn og skrev sit Navn som *Petrus Andree Tholdorph*. Han var Student privat eller fra

Sorø Skole 1725, og da var han 20 Aar gl. Aaret efter tog han Baccalauri-Graden, saa han har været en særdeles velstuderet Mand. Han maa imidlertid være kommen bort fra Studeringerne, thi 1734 blev han Degn i Øsløs, og videre naaede han ikke paa den gejstlige Rangstige. I Aaret 1739, da der efter kgl. Forordn. skulde ansættes en Skoleholder, skrev Præsten i Øsløs følgende Indberetning til Biskoppen om Degnen Tholdorps Duelighed: „Som Degnen til disse tre Sogne, Peter Andreas Tholdorph, ikke tilforn har holdt Skole her udi Øsløs, som er Hovedsognet, og skriver meget slet, saa haver jeg for Menigheden tilspurgt ham, om han ifl. kgl. Forordning mente forsvarelig at kunne holde Skole i Hovedsognet og have den Stadighed, som dertil udkræves, hvorpaa han haver givet til Svar, at han haabede at skulle præstere det. Lignendes har jeg tilspurgt Menigheden, om de syntes at kunne være tjent med ham til deres Børns Undervisning, hvorpaa de svarede, naar han kunde regne, skrive og undervise deres Børn, som behov gjordes, var de gerne fornøjede med ham, hvorfor det nok vil komme an paa et Forsøg“. Dette Forsøg maa være faldet nogenlunde heldigt ud, thi Degnen sad i Embedet til sin Død, der indtraf den 22. August 1752. Han blev kun 48 Aar gl.

5. *Johannes Pahl*. Sognedegn 1752—57.

Samme Aar, som han blev Degn i Øsløs, giftede han sig med Præsten Hans Windes Datter *Katrine Elisabeth Hansdatter* af Saltum, og med hende havde han 1753 en Søn *Marcus* og 1755 en Datter *Anna Katrine*.

Pahl, der var theologisk Kandidat, blev Præst ved Fortet Christiansborg i Guinea, hvor han døde den 7. April 1759.

Sønnen Marcus blev senere Degn i Hellested paa Sjælland. 1791 klagede Præsten Lund i Hellested over, at „ved et Bryllupsgilde i Hellested Mølle havde

Marcus Pahl offentlig drukket Præstens Skaal i Samfund med Fanden og hans Oldemoder“. For denne respektstridige og ugudelige Opførsel fik Degnen en skarp Irettesættelse, hvad man maa kalde naadigt sluppen.

6. *Johan Friderich Jahn*. Sogndegn 1757—1805.

Aflagde Ed som Sogndegn i Øsløs 1757. Hans Fødested vides ikke med Sikkerhed. Muligvis er han født i Slagelse, thi som Fadder ved en Barnedaab nævnes en Hr. Bonde Jahn, og han var maaske Broder eller Farbroder til Degnen. Hr. Bonde Jahn, der var født i Slagelse, var Søn af Musikanten Samuel Jahn og siden Præst i Øls (Viborg Stift). Hvis Bonde Jahn og Degnen Jahn var Brødre, er der nogen Sandsynlighed for, at Degnen ogsaa har været født i Slagelse. Johan Fr. Jahn var gift med *Maren Jensdatter* (Holbæk), og de havde en Søn, som fik Navnet *Bonde Jahn* efter Farbroderen, der ved Daaben nævnes som Fadder.

At Farbroderen blev opkaldt og ikke Degnens Fader, kan forklares derhen, at Farbroderen havde ingen Børn, hvorfor der var Mulighed for, at Degnens Søn engang kunde arve Farbroderen, men den unge Bonde Jahn døde tidlig.

Da det har været særdeles vanskeligt at lave en Degnehistorie for Øsløs, Vesløs og Arup Pastorat, er det ikke ret meget, man ved om Degnen Jahn. Han har sikkert været theologisk Studiosus, thi han har prædikeret i Kirken i Præstens Forfald.

Muligvis har han paa sine gamle Dage, da der var ansat en Hjælpedegn, prædikeret i den ene Kirke hver Søndag. Man har fundet en skreven Prædiken af ham, og denne Prædiken har han holdt for Menigheden i Øsløs Kirke den 5. Maj 1803. Degnen var da 81 Aar gl. Vi kan se af den gamle Degns Prædiken, at han var ikke Rationalist, men har snarere i sine unge Dage været Pietist. Der er Kraft og Inder-

lighed i hans Forkyndelse, selv om ogsaa vi nu synes, at Sproget og Ordstillingen er noget knudret.

Degnens Hustru, *Maren Jensdatter*, døde 1789, hun blev 61 Aar gl.

1792 antog Jahn en Hjelper, men blev dog ved Embedet indtil sin Død eller maaske kun til 1802. Hans Død indtraf i Aaret 1805, og han blev begravet den 18. Januar, 83 Aar gl.

Inde i Jahns Værelse fandt Skifteretten et forsegleet blaat Skab, hvori gemtes nogle gamle Klude og et konfirmeret Testamente, der i sin Tid var oprettet mellem den afdøde og hans Hustru. Degnen Langballe vilde have 27 Rdl. 3 Mk. for Jahns Begravelse. Der var ingen Arvinger, og Boets Formue og Gæld gik omtrent lige op.

7. *Thomas Langballe*. Hjælpedegn 1792, senere Degn indtil 1809.

1771 døde Sign. Langballe i Øsløs. Maaske har denne Mand været Degnens Fader. Degnen Langballe var gift med *Grete Nielsdatter Skaarup*, og de havde flere Børn. En Søn *Henrik* var født 1793. En anden Søn *Johan Friderich Jahn* var født 1796 og døde 12 Uger gl.; en Datter *Frederica Dorthea* født 1802 og en Datter *Anna Marie* var født 1805. 1826 havde denne Datter et uægte Barn, som fik Navnet *Grete Svendsdatter*.

Hvor og hvornaar Degnen er død, vides ikke, men hans Hustru døde i Øsløs 1830, 69 Aar gl. Den 28. Juli 1837 giftede han sig med *Anna Jensdatter Skaarup* af Øsløs. Han var dengang 71 Aar, hun 47.*)

8. *Andreas Christopher Heidiche*. Sognedegn 1809. Gift med *Maren Kirstine Christensdatter*. Deres ældste

*) Der gaar Sagn om, at naar Præsten kørte til Kirke i et af Nabosognene, var der tre Agestole i Vognen, den 1. til Kusken, den 2. til „Vor Faa'r“ og den 3. til Degnen Langballe.

(Meddelt af Lærer N. Sødborg, Vesløs.)

Søn hed *Niels Chr. Andreassen Heidiche*, var født i Øsløs 1818 og døde som Lærer i Højene ved Hjørring. En Datter *Johanne Marie* blev født 1821, og en anden Datter *Kirstine* fødtes 1824. Endvidere oplyser Kirkebogen, at en Søn *Johan Chr. Andreassen Heidiche* døde 1832, 5 Aar gl.

Heidiche blev ingen gammel Mand. Han døde i Øsløs 1833, kun 45 Aar gl.

Degneembedets Indtægter i gamle Dage:

1571 var der to Degne i Pastoratet, en i Øsløs og en i Vesløs og Arup. Det ser ud til, at den sidste har boet i Arup. Af de forannævnte Degne synes de to første at have været Degne for Vesløs og Arup; den første Degn for Øsløs-Vesløs og Arup er Jakob Eliasen.

1571 har Degnen i Øsløs intet Degneboel. Hans Rente (Indtægt) er 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 2 Lam. Degnen i Arup har heller ikke noget Degneboel og hans Rente af Arup og Vesløs Sogne er 8 Tdr. Byg, 4 Lam og 4 Sk. i Penge.

1690. Degnekorn, den Stund intet var øde, og Avlingen bar vel til, kan beløbe sig til 26 Tdr. Byg. Offer 3 Sldr. 2 Mk. St. Hansrente 3 Pd. *) Ost. Paaskerente 8½ Pd. Brød. Hidtil har her ingen Degnebolig været; men Degnene har maattet fæste sig Hus og Plads og rette deraf til Husbonden ligesom andre Tjenere, hvorfor Biskoppen har beskikket 1688, at et Boel i Øsløs skal efter Bondens Død være Degnebolig, saafremt samme Boels Herlighed bliver til Kirkerne efter det, som derom er sluttet paa den kgl. Kirkekommission, men endnu lever Bonden, og jeg (Degnen Jens Jensen) sidder i et Gadehus, som tilhører velb. Niels Langes Børn, hvoraf jeg giver aarlig Skat og Afgift og gør ugentlig Arbejde. Pension til Aalborg Skole 5 Tdr. Byg, men af ovenbemeldte Degnekorn har jeg kun faaet 15 Tdr., fordi en Del Gaarde er blevne øde, og fordi en stor Del af Bønderne, som bedst kunne, vil ikke

*) 1 Pd. = 12 Pd.

give mere end den liden Del, de plejer at give. Af Kvæg-tienden har Degnen tilforn nydt $\frac{1}{6}$, men nu slet intet.

Det omtalte Boel blev saa i 1692 lagt til Degneembedet i Øsløs, men blev ikke Degnebolig. Herom skriver Øsløs Degn i 1710:

„Anno 1692 er min formand et lidet bolig i Øsløs til-lagt (kaldet Jørgen Pedersens Boel, matriculeret for 2 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.) hvis Bygskylde 2 Tdr.? tilforn var til Vesløs Kirke og Herligheden 1 Svin og 1 Mk. aure Giæstiri, efter Øsløs Kirkebogs Udvejsning pag. 58, ved transaction var kommen til Øsløs Kirke og siden til Deine-bolig udlagt. Samme Bolig beboes nu (formedelst det er Deignen langt fraliggende) af en Bonde, som uden all Exception ligesom andet proprietarij Gods svarer alle Hs. kgl. Maj. ordinære og extraordinære Skatter og Proviant-korn.

J. Eliasøn Ziegl,

Deign i Øsløs.

2. TØMMERBY-LILD.

1. *Chr. Jensen Hugger* var Degn 1609.
2. *Petrus Andreae*, Degn 1627.
3. *Christen Christensen Hjermsius* synes at have været Degn fra 1630 til 1650 eller længere. Han har sand-synligvis været Student, da han i en gammel Salme-bog, der har været opbevaret i Præstens Arkiv, har gjort Randbemærkninger baade paa Latin og Græsk. I den samme gamle Salmebog har han (ifølge Med-delelse fra Hr. Apotheker Marschall, Frøstrup,) op-tegnet en mærkelig Historie, som lyder saaledes: 2. Paaskedag 1638 stod Else Gravensdatter? og en anden Person i Vaabenhuset, efter at Gudstjenesten var begyndt, og belo andre ærlige Folk, der gik i Kirke, saa at Degnen nødtes til at holde op med Sangen og gaa til Kirkedøren og tale til dem, men

de stod endda og belo ham, medens han alligevel sang andet Vers af Salmen „Aleneste Gud i Himmerig“.

4. *Ole Christensen (Kollerup)*, ansat som Sogndegn 1663.
5. *Jens Andersen Sæby*, Sogndegn, ansat i Tiden mellem 1672—78. Indgav Beretning om Degneembedet 1690.
6. *Hans Rasmussen Svane*. Sogndegn 1713—35. Latinsk Degn. Student fra Aarhus Skole 1696 og skrev sit Navn i Edsprotokollen som Johannes Erasmi Svane. Han var gift med Susanne Elisabeth Stefansdatter Buxen, der sandsynligvis var Datter af Sognepræst i Falslev ved Randers Stefan Hansen Buxen, og med hende havde han fire Børn.
 1. *Stefan Hansen Buxen*, født ca. 1713. senere Sogndegn for Colind og Evtrup i Aarhus Stift.
 2. *Rasmus Hansen Buxen*, født ca. 1721. I Aaret 1752 tjente han hos Klokkeren i Arendal i Norge.
 3. *Sidsel Hansdatter Buxen*, f. ca. 1717.
 4. *Karen Hansdatter Buxen*, f. ca. 1719. Hun levede ved Faderens Død 1735, men nævnes ikke ved Skiftet efter Moderen 1752, hvorfor man maa antage, at hun er død i Mellemtiden. Svane døde den 21. Sept. 1735, 58 Aar 9 Maaneder gl. Hans Bo vurderedes til 114 Rdl. 2 Mk. 1 Sk., og Boets Gæld var 58 Rdl. 5 Mk. Han ejede mange Bøger: 8 i Kvartformat, 45 i Oktavo og 24 i Dodex, samt en gammel latinsk Postille.
7. *Søren Olufsen Leth*. Sogndegn 1735—60. Denne Degn er ikke nævnt i Edsbogen, men vi maa antage, at han har tiltraadt Embedet efter Svanes Død 1735. Leth giftede sig med Svanes Enke *Susanne Elisa-*

beth Stefansdatter Buxen, men de havde ingen Børn sammen. Hun afgik ved Døden den 25. Maj 1752, 61 Aar 10 Maaneder gl.

Degnen Leth findes omtalt i en Præsteindberetning fra 1739 i Anledning af, at der skulde ansættes en Skoleholder. Indberetningen, der er skreven af den stærkt pietistiske Præst Jespersen i Tømmerby, er særdeles naiv i sin Form og lyder saaledes: Min Degn Søfren Leth i Liv og Levnet opfører sig sømmelig, kristelig og skikkelig, ved ham ej heller tilbøjelig enten til Drukkenskab, Sværgeren, Banden, Løgn eller anden Ugudelighed. Regnekunsten ved han hellers aldeles intet af. Han skriver nogenlunde Bogstaver, men bogstaverer kun maadelig, og hvad det nødvendigste og fornemste angaar, som er at katekisere, fejler endnu meget paa den rette Maade; vil dog haabe, at flittig Læsning, at Guds Ord, Bøn og Paakaldelse, Undervisning og jævnlig Øvelse skal gøre det, at han dog ikke skal blive hertil utjenlig.

Efter Susanne Buxens Død 1752 giftede han sig med *Else Sophie Lagaard*, der overlevede ham. Heller ikke med hende havde han Børn. 1760, da han tog sin Afsked som Degn, holdt han Auktion over Boskab og andet ham tilhørende for 118 Rdl. 2 Mk. 7 Sk. Hans Navn findes malet i Bunden af to Brudeskamler, der tilhører Tømmerby og Lild Kirker. Ved Siden af Navnet staar Aarstallet 1748. Leth døde den 6. Novbr. 1761, men hans Alder er ikke anført.

8. *Jens Mundelstrup Langballe*. Sognedegn 1760—87. Hans Hustru hed *Anne Katrine Holst*, og med hende havde han mange Børn: 1763 en Søn *Henrik*, 1765 en Søn *Oluf Christian*, 1766 en Datter *Vulborg Christine?*, 1769 en Datter *Anne Marichen*, død 1786, 1770 en Søn *Christen*, 1773 en Datter *Anne Margrete*, 1775 en Datter *Kirsten Marie* og 1779 en Søn *Hans Carsten*.

Degnen Langballe døde 1787, 69 Aar gl. Efter Langballes Død bemægtigede Kapellanen E. R. Praëm sig Degneembedets Indtægter og holdt til Sangens Udførelse en Substitut ved Navn Viberg, der fungerede som saadan til 1799, da fornævnte Kapellan blev Sognepræst.

9. *Møldrup*. Mærkeligt er det, at vi har vanskeligere ved at faa Oplysninger om de sidste Degne end om dem, der levede for et Par Hundrede Aar siden

Om Degnen Møldrup, der var den sidste Degn i Tømmerby og Lild, ved vi saa lidt, at vi ikke engang kender hans Fornavn. Han er sandsynligvis bleven Degn 1799. Hans Hustru hed *Elsebeth Ilum*, og hun døde den 24. Maj 1809, 70 Aar gl. Degnen døde samme Aar den 29. Juni, ogsaa 70 Aar gl.

Efter hans Død blev *Chr. Uttrup From* Skoleholder i Tømmerby og *Anders Møller* Skoleholder i Lild.

Degneembedets Indtægter:

1571 har Degnen et Boelssted i Tømmerby. Han kan saa 1 Td. Byg og avle 2 Læs Hø. Hans Rente som Degn er 10 Tdr. Byg, 4 Lam og 14 Sk. om Aaret.

1690. Korntiende 19 Tdr. 2½ Skp. ½ Fdk. Byg, hvoraf nu ikke mere end 12 Tdr. bliver leveret. Offer paa de tre Højtidsdage 9 Sletmk., uvisse Offer 28 Sk. St. Hansrente 5 Pd. Ost. Paaskerente 8 Pd. Brød. Her er en liden fri Degnebolig, som ligger udi Kjørup og af Arilds Tid har ligget til Degnen; bestaar i en liden Raling og en liden Lade, som Degnen nu paaboede af øde har paa egen Bekostning opbygget; matrikuleret for ½ Td. 1 Alb. Pension til Aalborg 4 Tdr. Byg. Ildebrand kan ej andet bekommes end nogle onde Sandtørv, som graves i Fælledet og snart intet tjenlig:

3. KLIM-THORUP og VUST.

1. *Mads Degn* til Thorup nævnes 1648.
2. *Severinius Mathiæ Tellingius*. Degn i Klim 1685. Samme Aar blev en Degn, Søren Madtzøn Telling, ansat i Lerup og Tranum. Det er rimeligvis Klimdegnen, der er bleven forflyttet. Telling var Student fra Aalborg 1674.
3. *S. Velling*. Indgav Beretning til Biskoppen om Degneembedets Tilstand i 1690. Hvis Navnet Velling læses Telling, hvad der ikke kan være noget til Hinder for, bliver denne Degn den samme Person som Degn Nr. 2, men hvad der er rigtigt, kan ikke opklares for Tiden.
4. *Johannes Jacobi Longobechius*. Degn 1710 i Klim. Han er Student fra Slangerup 1685 og er bortrejst eller død samme Aar, som han blev Degn i Klim.
5. *Laurits Nielsen Bach*. Degn i Klim 1710 (ikke 1712, som Hunderup anfører). Han var Søn af Niels Bach og Hustru Anne Nielsdatter af Aalborg og Broder til Degnene Peder Bach i V. Vandet og Mogens Bach i Randrup (?) Laurits Bach var født i Aalborg 1678 og blev Student fra Aalborg Skole 1698. Han blev derefter Hører ved Thisted Skole og derpaa Degn i Klim. Gift 1. Gang med *Inger Matsdatter*, død 1721. Hans anden Hustru hed *Else Simonsdatter*, som var Søster til Kollega i Thisted Skole Mons. Poul Simonsen. Degnen døde 1723, kun 45 Aar gl. Ved Skiftet blev hans Bo opgjort saaledes, at Formuen var 145 Rdl. 2 Mk. $10^{5/12}$ Sk. og Gælden 145 Rdl. 1 Mk. $2^{1/2}$ Sk. Der blev saa 1 Mk. $7^{11/12}$ Sk. til Enken.
6. *Peder Christiansen Schytte*. Degn i Klim 1723. Sandsynligvis Søn af Præsten i Vestervig Chr. Nielsen Schytte og Hustru Sofie Jensdatter. Peder Schytte

var født 1683, Student privat 1701, Baccalavr 1702 og har indført sit Navn i Edsbogen som Petrus Christierni Schytte. 1739 skriver Præsten i en Indberetning til Biskoppen om ham: „Degnen i Klim baade kan og vil holde Skole. Hans Liv og Lærdom er uden Forargelse, opbyggelig, og haver han de Dona (Gaver, naturlige Anlæg), Regnekunsten undtagen, som udkræves“.

I Aaret 1744 døde Schyttes Hustru, og ved denne Lejlighed holdt han Auktion over Møbler, Guld og Sølv og andet Indbo for 335 Rdl. 1 Mk. 6 Sk. Af faderlig Kærlighed skulde hans to Børn gaa lige i Arv med ham, saaledes, at han selv beholdt for 100 Rdl., Sønnen *Chr. Schytte* fik 100 Rdl. og Datteren *Ytte Sophie* 100 Rdl. Degnen giftede sig saa med *Ane Larsdatter*, men hun døde 1758, og 1761 fra-traadte han Degneembedet i Klim til Fordel for sin Svigersøn Mathias Thestrup, der var gift med Datteren *Ytte Sophie*. I denne Anledning holdt Degnen atter Auktion over forskellige Effekter.

Den 16. Januar 1766 døde den gamle Degn, 83 Aar gl., og Auktionen, der blev holdt over hans Eflerladenskaber, indbragte over 200 Rdl. Han har derfor i sin Tid været en ret velhavende Mand.

7. *Mathias Thestrup* (Se Klitgaard: Hvetbo Herred II pag. 104).

Degn i Klim 1761—64. Søn af Præsten J. R. Thestrup i Dragstrup paa Mors. Han var født 1734 og blev Student fra Aalborg Skole 1754. Samme Aar, som han blev Degn i Klim, giftede han sig med den gamle Degns Datter *Ytte Sophie Schytte*, men hun døde allerede 1769. 1764 blev han Degn i St. Hans og St. Olai ved Hjørring og 1767 Degn i Ingstrup, hvor han døde og blev begravet den 6. Oktober 1797, 63 Aar gl.

8. *Niels Svendsen Kiib*. Sogne­degn 1764—75. Denne Degn synes at være født i Klim Nør­gaard, hvor hans Forældre boede. Hans Hustru hed *Ellen Nielsdatter Kjeldgaard*, og med hende havde han tre Børn: *Christian*, f. 1769, *Anna*, f. 1771, og *Maren*, f. 1773. Kiib døde den 18. Juni 1775, kun 35 Aar gl. Han blev be­gravet i Kirken den 26. Juni. Enken ejede den halve Klim Kirke med Korn- og Kvæg­tiende. Efter Degnens Forældre havde hun en Arv paa 500 Rdl. og desuden ejede hun en Part af Toftegaard i Klim. Indbo og andre Effekter vurderedes til 100 Rdl., saa hun synes at have været forholdsvis vel­havende.
9. *Lauge Lauritsen Bang*. Sogne­degn 1775—87. I Eds­bogen har han indført sit Navn 1775 og giftede sig ved samme Tid med Formandens Enke *Ellen Kjeldgaard*, der overlevede ham og fik ved hans Død Til­ladel­se til at sidde i uskiftet Bo. En Datter, *Catrine Margrete Bang*, f. 1783, blev gift 1809 med Præsten Otto Fr. Lassen af Kollerup-Skræm. 1787, den 17. Marts, døde Sogne­degnen Studiosus Lauge Bang og blev be­gravet i Kirken den 26. Marts. Han blev kun 48 Aar gl.
10. *Niels Pedersen Haverslev*. Sogne­degn 1787—90. Aflagde Embedsed 1787. Med sin Hustru *Else Poulsdatter* havde han fire Børn: *Peder*, *Mads*, *Maren*, der blev gift med Peder Ravn, Klim, og *Johanne*. Degnen døde den 8. Marts 1790 og blev be­graven den 14. Marts, 59 Aar gl. Hans Hustru døde 1793 og efterlod sig kun Indbo og Værdisager for 31 Rdl. 3 Mk. 8 Sk.
11. *Anders Hjortdals*. Sogne­degn 1790—1814, senere Lærer og Kirkesanger.
Han var gift med *Anne Margrete Wammen*. 1791 havde de en Datter *Mariane*, der døde 1802, 11 Aar

gl., 1793 en Søn *Ebbe* og 1795 en Datter *Johanne Margrete*.

Degnen døde den 7. Novbr. 1823, 72⁵/₁₂ Aar gl.

Degneembedets Indtægter og Udgifter:

1571: Degneboelet har ligget i Klim. Der kan saas 6 Skpr. Byg og avles 10 Læs Enghø. Degnens Indtægt af de tre Sogne: 4 Tdr. Rug, 7¹/₂ Td. Byg, 6 Lam og 27 Sk. i Penge.

1690: Korntiende 36 Tdr. og nogle Skpr. Offer 9 Rdl. St. Hansrente 7 Pd. Ost. Paaskerente 16 Pd. Brød. Degneboligen ligger i Klim og bestaar af en ny Raling og en ny Lade, hvilke to Huse har kostet 86 Rdl. 3 Mk. 8 Sk. Degnejorden er en liden Toft i Klim Gade af rød Sandgrus, hvori kan saas 6 Skpr. Rug og avles 2 Læs Hø. Hartkorn 2 Skp. 2 Fdk. Udgift paa Embedet: Pension til Aalborg Skole 1 Td. Rug og 5 Tdr. Byg. Pension til Enken 1 Td. Byg, 2 Pd. Brød, ¹/₂ Pd. Ost. Brevløb til Kollerup 1 Mil og til Kjærup 1¹/₂ Mil.

4. KJETTRUP-GJØTTRUP.

1. *Step Hansøn*, frasagde sig Embedet 1672.
2. *Peder Nielsen*, bortrejst fra Embedet paa Grund af Tyveri. Det er maaske ham, der blev Degn i Hundslund 1682.
3. *Jens Jensøn Juell* var Degn 1690, da Indberetningen om Degneembedet udkom.
4. *Jacobus Laurentii Bloch*. Degn i Kjettrup 1702—09.
5. *Severinius Mauretii Hoppontanus* (Søren Mouritsen). Degn 1709—26.

Ved Skiftet efter hans Død 1726 efterlod han sig en Enke, som hed *Maren Stephansdatter*, og fire Børn, nemlig *Anne*, 16 Aar, *Karen*, 14 Aar, *Marie*

Cecilie, 13 Aar, og *Else Marie*, 6 Aar. Enken fik 25 Rdl. 2 Mk. 7 Sk. og hvert af Børnene 6 Rdl. 2 Mk. 1 $\frac{3}{4}$ Sk.

Degnen havde to Brødre, som boede i Howbroe (Hobro). Den ene hed Anders og den anden Niels Mouritsen.

6. *Petrus Petersen Bloch*. Degn 1726—51. Han blev kaldet til Degn i Kjettrup den 6. April 1726 og giftede sig med Ingeborg Giessing, der var Datter af Kapellan Christoffer Sørensen Giessing af Ingstrup. Peder Bloch var maaske Student fra Sæby Skole, hvorfra der i Aaret 1720 nævnes en Student Petrus Blochius, 21 Aar gl.

I en Indberetning fra 1739 skriver Præsten: „Degnen udi Kjettrup, Peder Bloch, har nok det Begreb og den Vittighed at kunne katekisere for Ungdommen, naar det skal ej vare for længe og alt som i lige Maade ogsaa holde Skole, men at lære de smaa med de store med den bestandige Taalmodighed, som udfordres af en ret Skolemester, kan jeg let mærke, bliver vanskeligt for ham. Hans Embede ellers udi Kirken forretter han og synger med de Gaver, han har. Men en god Substitut vil vel ham tillades, der besynderlig de smaa taalmodig og alvorlig kan lære. Degnen har den Indkomst, hvoraf han med god Forsynlighed kan leve“.

Efter denne Erklæring synes Peder Bloch at have været en Mand, som manglede den for en ret Pædagog saa nødvendige Taalmodighed, særlig til at undervise de mindre Børn, men her maa vi ogsaa huske paa, at næsten alt det, som vi i vore Dage kalder Skolemateriel, kendte man ikke noget til dengang. Degnene var jo som oftest forbankede Latinskole-disciple, som kun kendte til at læse og ramse; nogen Forklaring over det foreliggende Æmne meddeltes ikke i den Tids Skoler.

Peder Bloch og Hustru, der overlevede ham, havde

fire Børn. Ved Skiftet efter Bloch 1755 nævnes en *Datter*, som var gift og boede paa Sjælland. En *Søn*, *Christopher*, 23 Aar gl., en *Datter Else*, 25 Aar, og en *Datter Magdalene*, 19 Aar gl., boede alle tre hjemme hos Forældrene.

7. *Mathias Jani Pobel*. Degn 1751—72, født i Herslev ved Kolding den 29. Sept. 1727, Søn af en Skoleholder, Student fra Kolding Skole 1746. Allerede 1751 blev han Degn i Kjettrup-Gjøltrup. 1759 tog han theologisk Embedseksamen med 1. Karakter, og 1772 blev han Præst i Hvidbjerg-Ørum-Lodbjerg, hvor han døde den 23. Maj 1781.

Han var gift med *Johanne Christiane Overgaard*, og med hende havde han 1 Søn og 2 Døtre.

8. *Lorentz Mathias Hvid*. Degn 1772—81. Det eneste, man ved om denne Degn, er, at han var gift med *Ellen Kirstine Andersdatter Brorup*, og at han efterlod sig en *Søn Abraham Hvid*, der ved Faderens Død 1781 var 27 Aar gl., var gift og boede i Kjøbenhavn.

9. *Terkel Schmidt*. Degn 1781—1814. Denne Degn og hans Hustru havde en *Søn*, som hed Nikolaj Peder Schmidt, og som døde 1811, 37 Aar gl. Han (Sønnen) var Ejer af Nørrebjergegaard i Gjøltrup og døde af Underlivsbetændelse.

Degnen Schmidt døde 1814 af langvarig Sygdom, især Gulsot og tilsidst stærk Vattersot, næsten 76 Aar gl.

Degneembedets Indtægter og Udgifter:

1571: Degnen har Degneboel i Kjettrup, og i Jordlodden kan saas 3½ Td. Byg. Degnens øvrige Indtægter af begge Sogne er 13 Tdr. Byg, .6 Lam og 8⁵/₆ Sk.

1690: Korntiende 5 Tdr. Rug, 7 Tdr. 5 Skp. Byg. Højtidsoffer 5 Sldr. St. Hansrente 3—4 Pd. Ost. Paaske-rente 5—6 Pd. Brød. Degnen har en fri Degnebolig af

Arilds Tid, given af Kirkens Patron, i Kjettrup By. I Degnejorden kan saas 3 Tdr. Korn. Hartkorn 7 Skp. 2 Fdk.

Udgift: Pension til Aalborg Skole 1 Td. Rug, 4 Tdr. Byg.

5. KOLLERUP-SKRÆM.

1. *Christen Lauridtzen*. Degn 1636—89. Om ham læser vi i den ældste Kirkebog, at han døde den 21. Januar 1689 og blev begravet 7 Dage efter. I 53 Aar havde han været Degn i Kollerup, i en ulykkelig og ond Tid for Landet, da alle Forhold led under Krigens Hærgen og Plyndren. Han blev 77 Aar gl.

2. *Diderik Christensen*. Degn 1689—1704. Hans første Hustru, *Maren Christensdatter*, døde 1700, 31 Aar gl. Aaret efter giftede han sig med *Karen Eriksdatter* (eller Christensdatter), og med hende havde han en Datter, Maren, der døde 1702, 11 Dage gl.

I Kirkebogen har jeg ikke fundet noget om, hvornaar Diderik Degn er død, men 1710 jordes Niels, Diderik Degns Søn i Bunken, 4 Aar gl., og 1716 dør Karen Christensen, Diderik Christensens, fordum Degn, 44 Aar gl. Det er formentlig Degnens Hustru her er Tale om. Man maa derfor antage, at Diderik Degn har fratraadt sit Embede, men af hvad Grund vides ikke.

3. *Hans Jakobsen*. Degn 1704—20. Han var fra Aalborg og Søn af Jakob Schrøder og Anne Christensdatter, blev Student fra Aalborg Skole 1704, samme Aar, som han blev kaldet til Degn i Kollerup. Ved Edsaflæggelsen hos Biskoppen i Aalborg har han skrevet sit Navn som Johannes Jacobi. Han var gift med *Maren Nielsdatter*. En Søn, Niels, døde 1707. En anden Søn, Niels, døde 1710, 2 Aar gl.

Degnens døde den 30. Maj 1720 af en heftig Sprinkelstot (Tyfus). Han var syg fra Lørdag til Torsdag den 30. Maj og var urolig de to sidste Dage.

Begravelsen fandt Sted den 5. Juni. Han blev 37. Aar gl.

Aaret efter døde en Datter, Karen, 31 Uger og 2 Dage gl.

Maren Nielsdatter, Hans Jakobsens Enke, døde d. 4. Febr. 1724, 46 Aar gl.

Ved Skiftet efter hende nævnes 3 umyndige Børn: *Jakob*, i sit 12. Aar, var paa Aalborg Latinskole; *Anne*, i sit 15. Aar, hos sin Farmoder Anne Christensdatter, salig Jakob Schrøders, i Aalborg; *Maren*, i sit 10. Aar, var sat i Pleje hos Degnen Thomas Thorup i Kornum og Løgsted, Moderens Svoger.

4. *Bertel Poulsen Kjærulf*. Degn 1720—48. Søn af Provsten Poul Sørensen Kjærulf af Sønderholm og Frejlev og dennes første Hustru. Bertel Kjærulf var Student, formentlig fra Aalborg Skole, og giftede sig samme Aar, som han blev Degn i Kollerup, med en Enke fra Aalborg. Hun hed *Anne Laursdatter* og døde 1733, 62 Aar gl. Aaret efter giftede han sig igen. Hans anden Hustru hed ogsaa *Anne Laursdatter* og var fra V. Hjermitslev i Vendsyssel. Med hende havde han flere Børn. Et dødfødt Barn nævnes 1739. 1748, 1. Juledag, døde under Prædiken hæderlig Bertel Kjærulf, som havde været Sogndegn i 28 Aar, 63 Aar 1 Maaned gl. Skiftet, der blev begyndt 30 Dage efter hans Død, omtaler Enken og 4 umyndige Børn. En Datter, *Engel Sofie*, var 12 Aar, *Benedicta* 10 Aar, en Søn *Poul* 9 Aar, og det mindste Barn, der hed *Johanne Katrine*, var kun 5 Aar.

Ved Auktionen indbragte deres Ejendele kun 103 Rdl., og da Gælden beløb sig til 76 Rdl. 10 Sk., skænkede Øvrigheden baade Skiftesalær og Inkassationspengene til Enken.

I Præsteindberetningen fra 1739 omtales Degnen Kjærulf saaledes:

„Den sandfærdige Beretning, som jeg om min Degn Bertel Kjærulf kan gøre og give, er af følgende Ind-

hold. Til Skolehold er han ganske lidet tjenlig, thi for det første har han en slet Maade og ringe Dona (Gaver) til at katekisere, saasom hans Vittighed (Begavelse) er ikkun maadelig og hans Udtale uforstaaelig, efterdi han undertiden stammer; for det andet er hans Øjne temmelig svækkede: for det tredie skriver han ikkun maadelig og kan lidet regne, og for det fjerde er det desforuden neppe ventelig, at han kan have den svare fornødne Sagtmodighed til at lempe sig efter de smaa og tungnemmede. I sit Levned viser han sig dog ærbar og ganske ædruelig, og ingen kan ham nogen forargerlig Ting overbevise, hvorfor formodes ham bliver tilladt en dygtig Substitut at holde“.

Det er en noget drastisk Skildring, den gode Præstemand leverer om Degnens Aandsevner og Færdigheder, men det er jo saa rart og hyggeligt i Ly af Brevhemmeligheden at søle en Mand til, maaske under Venskabs Maske. Degnen skulde jo rende med Præstens Breve, og Kjørulf har sikkert ogsaa løbet med ovenstaaende velvillige Skrivelse, der viser Præstens gode Sindelag. Hvis Degnen virkelig var saa umulig, som Præsten giver det Udseende af, saa synes man, at den Øllebrødsbarmhertighed, som Præsten føler overfor Degnen, er særdeles ilde. Præsten, Hr. Kuur, var en meget ung Mand og synes at have været meget begavet og tillige meget nidkær. Han har derfor særdeles let ved at frakende Degnen ethvert Spor af Intelligens, men da denne hverken er uskikkelig eller drikkældig, faar han have Lov til at holde Substitut. Præsten skriver videre, at „til Skoleholder ved jeg ingen i mine Sogne at forslaa, som kan udstaa sin Prøve efter Forordningen og med Frugt og Nytte forplante den saliggørende Kundskab i de unge Sjæle“. Derefter følger en længere svulstig gudelig Udgydelse, der passer saa godt paa Forholdene i Chr. 6. Tid. Som en Slags Efterskrift har

Præsten tilføjet en mærkelig Klage til Biskoppen over Sognebeboerne. Denne Klage lyder saaledes:

„Min Samvittighed tilsiger mig at indberette for Deres Højærværdighed den forargerlige og hedenske Blusbrænden, hvilken de unge plejer at holde her saavel som i andre Sogne paa St. Hans Aften, hvorved stor Letfærdighed og Uskikkelighed begaas og neppe staar til at afskaffe i Særdeleshed i de Byer, hvor Præsten ej selv bor, med mindre nogen Ordre om Forbud fra Hans Majestæt eller Kirkeinspektionen kunde udvirkes“.

5. *Niels Winther* skal først have været Degn i Nors, hvor han blev afskediget. I Kollerup var han Sogne-
degn fra 1749—62.

Winther var fra Odde i Klim Sogn, hvor han havde en Broder, som hed Svend Jakobsen og som boede der. Degnen var gift med *Kirsten Mortensdatter*, som var en Datter af Morten Bundø i Skræm. 1756 nævnes et dødfødt Barn. Winther døde 1762 efter to Dages Svaghed, kun 39 Aar gl. Ved Skiftet nævnes kun et Barn, en Søn ved Navn *Thomas Nielsen Winther*, som fik forannævnte Farbroder til Formynder.

6. *Bendix Hammer*. Degn i Kollerup 1762—74. (Se Aarb. 1913 pag. 43.)
7. *Peder Kaas*. Degn 1774—88? Angaaende denne Degn er der endnu meget, som jeg kunde ønske bedre oplyst. Han var Søn af Degnen Hans Kaas i Skjoldborg og synes først at have været Degn i Aggersborg i Ø. Han-Herred. 1774 byttede han Embede med Bendix Hammer, der som bekendt havde Bisselæder i Skoene, og kom saa til Kollerup. Samme Aar, som han blev Degn i Kollerup, aflagde han Embedsed hos Biskoppen i Aalborg. Han var gift med *Gunild Aaronsdatter Streppestøl*, og med hende havde han

flere Børn. 1775 havde de en Datter *Cecilie* til Daaben, 1776 en Søn *Hans Jakob*, 1778 en Datter *Karen Cecilie*, 1780 en Datter *Anna Katrine*, 1782 en Søn *Abraham* og 1785 en dødfødt Datter.

Peder Kaas er den eneste Degn, som har været for Provsteret i V. Han Herred. Han blev nemlig i Aaret 1780 anklaget af sin Sognepræst Hr. Josias Holst. Med denne Sag forholdt det sig saaledes: Præsten havde sendt sin Karl hen til Degnen med en Seddel i Anledning af, at hin ønskede Oplysning om, hvornaar en Person derfra Sognet sidst havde været til Alters. Degnen kunde ikke læse Sedlen og sagde, at det ikke var Dansk, men maatte være enten Tysk eller Latin. Præsten sendte saa Karlen anden Gang med mundtlig Besked og forlangte Tegnebogen udleveret, men Degnen nægtede dette og tilføjede, at i Morgen skulde Præsten faa Besked. Degnen gik saa op til Præstegaarden med Sedlen og sagde til Præsten: I Præst, I skal sige mig, enten det er Tysk eller Latin! Da Præsten og Degnen derefter kom til at skændes med grove Ord, kom Præstens Hustru, Madame Holst til Stede, og Degnen greb fat i hendes Klæder og rev i dem. Præsten lod saa sin Karl sætte Degnen ud af Stuen.

For Provsteretten gjorde Kaas en meget ydmyg skriftlig Undskyldning og tilbød at betale 2 Rdl. i Bøde til Sognets fattige og lovede at være Præsten i højeste Grad underdanig for Fremtiden.

Hvornaar Kaas er død, eller hvad der senere skete med ham, herom vides intet. I Kollerup Kirkebog er han ikke omtalt efter 1785, og noget Skifte efter ham har jeg heller ikke fundet.

8. *Jakob Svendsen*. Degn i Kollerup 1788—1814?
(Om denne Degn har jeg endnu ikke fundet noget, hverken i Kirkebogen eller i andre Dokumenter.)
9. *Roal Eeg*. Degn 1814—15. (Se Aarbog 1911 pag. 99.)

Degneembedets Indtægter og Udgifter:

1553 har Degnen 4 Skpr. Sæde.

1571 har Degnen et Degneboel og kan saa 4 Skpr. Byg. Hans Rente 5 Tdr Rug, 4 Tdr. Byg, 5 Lam og 10 $\frac{1}{2}$ Sk. Degnen har et Skykke af Kirkens Jord, hvoraf han svarer 3 Tdr. Byg. Han beder om at blive fri for denne Afgift, da Kirken har en Indtægt af 84 Tdr. Korn aarlig.

1690: Tienden skulde være 8 Tdr. Rug 4 Tdr. Byg, men er paa Grund af de daarlige Tider kun 6 Tdr. Rug 3 Tdr. Byg. Offer 4 Sldr. .Paaskerenten er nu kun Tredieparten af 7—8 Pd. Brød. St. Hansrente 2 Pd. Ost. Degnebolig har der ingen været før 1688, da dertil blev beskikket en Kirkebolig i Fjerritslev, som en ung Mand endnu bebor og efter Matrikulen skatter lige med Bønderne, hvoraf Degnen, saa længe Manden lever, oppebærer den aarlige Afgift og skal efter hans Død besidde det. Samme Bolig staar for 2 Tdr. 5 Skpr. Hartkorn.

. 6. HJORTDAL.

Degneembedet i Hjortdal har fra gammel Tid været saa daarligt, at Degnen hurtigst muligt har søgt Forflytelse. Beretningen fra 1690 lyder paa, at der er „intet Degneboel, hverken Hus eller Jord, hverken Ager eller Eng, ej heller nogen Tillæg i nogen Maade, men Degnen bør paa et ringe Gadehus, som han har sted og fæst. Korn-tienden kunde efter Præstens Angivelse være 6 Tdr., men formedelst Bøndernes Forarmelse kan ikke naas over 4 Tdr. Byg. og intet Rug. Slette, en liden Hovedgaard, giver Degnen aarlig 4 Vendelbo Skpr. Byg*) og hver Høj-tidsdag 10 Sk. til Offer. Paaskerente 2 Pd. Brød, St. Hansrente 1 Pd. Ost. Offer hver af de store Højtider 2 Mk. Kvægtienden har Degnen i Fæste for 1 Sldr.

Degnene:

1. *Niels Christensen* (Eskesen) var Degn i 41 Aar fra

*) $\frac{1}{3}$ Td.

1679 til sin Død 1720. Han blev 71 Aar gl. Det er ham, som har afgivet Beretning om Embedets Indtægt i 1690.

2. *Niels Nielsen* (Speger). Degn 1720—68. Han var gift to Gange. Første Gang 1720 med *Karen Bodelsdatter* af Hjortdal og anden Gang med *Maren Otteddatter*.

Med sin første Hustru havde han flere Børn. En Datter, *Kirsten*, døde 1723, 3 Maaneder gl. Ved sin Død 1768 efterlod han sig fire Børn, nemlig: *Boyle Nielsen*, der boede paa Lih i Lerup Sogn, *Mette Nielsdatter*, gift med en Smed fra Arendal i Norge, *Kirsten*, der var gift med Niels Christensen Klit i Hjortdal, og *Birgitte*, gift med Clemen Thomæsøn af Svenstrup. Ved Skiftet blev der 17 Rdl. 5 Mk. 13 Sk. til Deling mellem Enken og Børnene.

Degnen blev 78 Aar gl. og hans Enke, der døde 1782, 79 Aar gl.

3. *Bernt Hiøring*. Degn 1769—85. (Flytter til Hvidbjerg v. Aa.)
4. *Josias Kornbech Raae*, Degn 1785—1803. (Flytter til Aggersborg).
5. *Otto Fr. Claudi*. Degn 1803—05. (Forflyttet til Sennels 1805 og til Nors 1807.
6. *Søren Abrahamsen Bass*. Degn 1805—07. (Flytter til Vang.)
7. *Christen Mogensen*. Degn 1807—? Om ham har jeg intet fundet. Han maa være bortrejst fra Embedet.

Smaatræk fra Slavekrigen i Nykøbing og paa Mors 1848.

Af *S. Ditlevsen*, Elsted.

I „Historisk Aarvog for Thisted Amt“ for 1911 og 1912 har P. L. Hald, Thisted, og J. C. Jacobsen, Øsløs, skildret den saakaldte Slavekrig i Thisted og Omegn og i Hanherred, men da jeg synes, det ogsaa kan have sin Interesse at høre lidt om, hvorledes vore Naboer, Morsingboerne, beredte sig til at tage mod Fjenden, skal jeg her give en lille Skildring af Begivenhedernes Gang.

Min Kilde er Uhrmager Østergaard, Nykjøbing, der foruden sit eget Bidrag efter Morsø Avis har optegnet, hvad Pastor Krarup, Vejerslev, og Hans Kr. Andersen, Houmøller, har skrevet derom, og som han velvilligst har stillet til min Raadighed. Ligeledes har P. L. Hald venligst overladt mig et Bidrag fra Krist. Haugaard, Sejerslev.

Slavekrigen gik da heller ikke Nykjøbing forbi. En skøn Dag i Foraaret 1848 udbredte der sig pludselig det Rygte, at Oprørerne havde sluppet Rendsborg Slaver ud af Fængslet og forsynet dem med Vaaben, og nu marcherede de mod Nord op i Jylland, og næste Dag vidste man, at de var kommen til Viborg. Naturligvis myrdede og plyndrede de, hvor de kom frem. Det vakte stor Bestyrtelse, og man forberedte sig af al Kraft til at tage imod dem og forsvare Øen. Smed Møller, „Æ Gluensmed“, som han almindelig kaldtes, og flere andre smedede Dag og Nat Lanser og Spyd. Borgervæbningen samledes paa Torvet, hvor Justitsraad Rummelhoff holdt en ildfuld Tale til den forsamlede Mængde og opfordrede dem indtrængende til at kæmpe tappert for at forsvare Øen og Byen. Borgervæbningen var dels bevæbnet med nogle

vældige Geværer med Flintlaas og dels med Spyd og Lanser. Slagter Jantzen, „den døve Slagter“, en stor, kraftig Mand, mødte med Øksen paa Skulderen og raabte: „Maa a slaa løs, Hr. Justitsraad“, hvortil Justitsraaden svarede: „Ja! ja! kære Jantzen, men ikke her“. En Afdeling af Borgervæbningen, fulgt af en hel Del andre, drog saa ned til Sallingsund for at hindre Fjenden i at komme over Sundet; thi nu maatte han jo være kommen til Skive. Da man imidlertid ikke kunde opdage nogen Fjende paa den anden Side, blev en Trop af de modigste færget over Fjorden, og da man heller ikke der havde mærket til Slaverne, blev det besluttet at sende en Rytter ind i Landet for at undersøge Forholdene. Til at udføre dette farlige Hverv blev der udsøgt en ung Mand. Han kom da paa en Hest og travede forsigtig hen ad Landevejen ad Skive til. Et Par Timer efter kom Hesten imidlertid tilbage uden Rytter. Forfærdelse stod malet i alles Ansigter, thi nu stod det klart, at han var stødt paa Fjenden og enten falden eller taget til Fange. Manden var ganske rigtig falden, men ikke for Fjendehaand. Sagen var nemlig den, at han var kommen til Barlum Kro, midtvejs mellem Sundet og Skive, uden at støde paa nogen Fjende, saa stod han naturligvis af i Kroen, dels for at spørge til Fjenden, og dels ogsaa for at faa noget at styrke sig paa oven paa Spændingen og den lange Ridetur, og saa gik det saa uheldigt, at han fik for megen Styrkelse, saa Hesten kastede ham af i Grøften og vendte tilbage til sit Hjem i Pinen.

I Spidsen for Borgervæbningen og hele Toget til Sallingsund red Kancelliraad Rummelhoff, der som Borgmester var Fyr og Flamme. Han satte Mod i de gæve Krigere ved stadig at gentage Admiral Nelsons berømte Ord: „Fædrelandet venter, at hver Mand gør sin Pligt“. Til Sallingsund var store Skarer af Folk fra Ørding, Ljørslev, Vejerslev og flere andre Byer strømmet, medens Folk fra Vest- og Nordmors besatte Færgestederne ved Nees, Vildsund og Fæggesund. I Sillerslevøre stod en anden Skare, som Pastor Bagger holdt patriotiske Taler til fra Toppen

af en Tørvestak. Men Hovedstyrken stod som sagt ved Sallingsund. Da Rummelhoff ikke ansaa sig for krigs-kyndig nok, overtog Toldforvalter Holstein Kommandoen med den senere Etatsraad Povl Knudsen som Næstkommanderende. Den sidste var til Hest og blev valgt til at besætte de farligste Poster. Man opkastede nu en Skanse ved Sundet, og da den udsendte Ungersvend efter en Tids Forløb endelig kom tilbage og svært betaget meldte, at Slaverne havde brændt Skive og rykkede mod Nord, besluttede de gode Krigsmænd at rykke Fjenden i Møde, og 2 a 300 Mand blev færgede til Salling medførende en Proklamation fra Holstein, der havde følgende Indhold til Trøst for de betrængte Sallingboere: „Hold tappert ud, vi kommer til Hjælp med 600 Mand“. Da lyder pludselig Hornsignal, og den gule Postvogn kommer kørende, idet Kusken blæste i sit Horn. Postføreren, der samme Dag kom fra Viborg og Dagen før fra Randers, havde nok hørt, at Slaverne brændte i Kolding, men de var hverken i Midtjylland eller Salling. Aah! hvor det lettede. Glade vendte man tilbage til Mors, hvor Rummelhoff gratis ud-delte en Tønde Brændevin, der bragte den patriotiske Stemning endnu højere, men tillige medførte den Fare, at de paa Benene usikre Krigere kunde gøre hinanden Fortræd med de skarpladte Geværer. Derfor bød han, at alle Bøsserne skulde affyres, og denne Salve samt de begejstrede Hurraraab og Skrig hørtes helt til Nykjøbing og Højris. Dette bragte Forventningen paa det højeste, thi da Kvinderne i Nykjøbing fra Frueled, hvor de havde forsamlet sig og med Spænding ventede paa deres kæres Hjemkomst, hørte Skydningen og Raabene, udbrød de i vilde Skrig og flygtede tilbage til Byen med det Raab: „Nu gaar det paa Livet løs“. Forvalter Preus fra Højris svang sig i Sadlen, medtog Gaardens Dokumenter og lod staa ad Glomstrup til, men paa Vejen fik han Budskab om, at Fjenden var i Færd med at gaa over Neessund, og resolut rider han mod Nord, men da han i Vester Jølby møder den gamle Pastor Roed og af denne hører, at Fjenden staar ved Vildsund, udbryder han med hellig Resignation:

„Ja! saa sætter jeg alt i Guds Haand“, hvortil den gamle Roed tørt bemærkede: „Det skulde De have gjort fra Begyndelsen af“. Næste Dag kom der mere Ro i Sindene, men i 2 a 3 Uger blev Folk ved at være opskræmmede af vilde Rygter. Man smedede Spyd, og en gammel Officer, Lehmann, ekserserede med Folkene paa Smedebjergene i Vils og lærte dem at fægte med udrettede Leer paa en lang Stang. Først efter Slaget ved Bov kom der Ro over Folk igen; men mange morsomme Historier hører man endnu fra de Dage og ikke mindst fra Natten efter den store Dag ved Sallingsund, som f. Eks. om Degnen, der havde gemt sig i Bagerovnen og rædselsfuldt raabte: „Pardon! Hr. Slave“, da en kendt Gaardmand fra Vejerslev, der kunde lidt Tysk, morede sig med at tiltale ham paa dette Sprog uden for Ovnen for at kyse den stakkels Mand.

Det var den 31. Marts, fortæller Houmøller, jeg sad i Outrup Skole, da Ilbudet kom til Lærer Ovesen: „Børn“, sagde han, vi maa slutte med Skolen, i har fri, Stimænd overfalder vort dyrebare Fædreland, røver og myrder, gaa stille hjem, Gud staa os alle bi“. Det var med en underlig ukendt Følelse, at jeg gik ud af Skolen og hjemad. Min Vej faldt forbi Kirken, hvis Klokke svingede frem og tilbage med en dyb alvorlig Klang som til Begravelse. Jeg mødte min Fader og Per Kræn, der kørte med en Del Mænd, der skulde til Sallingsund for at kæmpe mod Fjenden. Det var nogle underlige Vaaben, de havde. Gamle Høleer var lavede om til Lanser og Hugge- og Stikkevaaben, en Mand havde et virkeligt Spyd, en anden en gl. Muskedonner.

Da jeg kom ind i Stuen, sad Moder og mine 2 ældste Søstre ved Bordenden og læste i „Chr. Schrivvers Sjæleskat“. Vi var ikke sikre paa at se vor Fader mere, og hvad skulde der blive af os alle, naar Røverne naaede vort Hjem? Moder og mine Søstre sang da „Vor Gud han er saa fast en Borg“, og saa gik hver rolig og stille til sin Gerning. I Damsgaards Smedie stod Søren Smed og Medhjælperen og svang Hammeren, saa det lyste og klang langt ud, naar Slagene faldt paa de rødglødende

gamle Leer, som var bragt fra Byen for at omdannes til farlige Krigsvaaben paa omtrent en Alens Længde. Andre havde travlt med at lave Skafter dertil paa 3 Alens Længde, saa det blev jo et farligt langt Vaaben, som man mente, man nok kunde holde Fjenden 3 Skridt fra Livet med. Vaabensmeden og hans Medhjælpere havde saa travlt, at der næppe kunde blive Tid til at spise og drikke eller til andet Arbejde. Studerøgteren fra Damsgaard sagde, at det var paa Tide, han kom over til sine Stude, men Breinholt svarede: „Fanden med Studene, for det hele skal jo brændes i Nat, men det værste af alt er med vor Mor, hvor skal vi hen med hende, mon det ikke var bedst, hun kom op i Kirken?“ Tømmermanden Kr. Vestergaard i Outrup, som havde været med i Frankrig, da vore Tropper var sendt dertil, fik sit alenlange Huggejern paa en lang Stang, og da han endvidere havde en gammel Pistol med Flintelaas, var han en af de bedst udrustede af alle Outrup Stridsmænd. Da han havde hørt Budskabet om Slaverne, raabte han til sin Kone: „Ann Mari! gi mæ en ræn Skjovt, aa smør en Stabel Melmader, fo no æ dær en Hund løs, men to de ær et føst Gaang, te a haar mødt saant no Dævvelskram, aa a ska val si aa gi dem djær Bekomst“. Djærvere Kriger end denne 65-aarige Stridsmand fandtes næppe paa Mors. Ud paa Natten vendte saa Ledingsfolkene syngende og larmende tilbage fra Krigerfærden. I Sallingsund havde de smagt lidt rigeligt paa Indholdet af Rummelhoffs Tønde.

„Jeg glemmer aldrig den Dag, jeg husker den endnu saa tydelig, som om det var foregaaet i Gaar“, fortæller Kristen Haugaard fra Skyum. Mit Hjem var paa Mors, i Sejerslev, hvor min Fader var Præstegaardsforpagter. Den nævnte Dag bragte Rygtet om Rendsborg Slaver Hundreder af Mennesker sammen ved Sejerslev Kirke, fra hvilken man spændt ventede at se Tegn paa Fjendens Nærhed. Paa den klare Foraarsdag hørte man ude i Byen den klingre Lyd af Hammerslagene paa Smedens Ambolt; thi her var der travlt; her lavedes alle mulige

Slags Hugge- og Stikkevaaben, fæstede til Lægter og lignende, hvormed de voksne Mænd bevæbnedes. En Skare Mænd tog Stilling ved Fjorden, hvorfra man ventede Fjendens Ankomst.

Man ansaa det nemlig for sandsynligst, at Fjenden skulde komme øst fra pr. Baad og sejle ind gennem Fæggesund og saa formodentlig gøre Landgang, men hvor det vilde ske, var man imidlertid ikke klar over. Hovedstyrken, der stod ved Kirkegaarden, anførtes af Præsten, der væbnet med en Kikkert iagttog Horizonten og meddelte sine iagttagelser til de mange Tilskuere. Længere Nord paa var der rejst en Baun, til hvilken Meddelerens Fader havde bragt nogle Knipper Halm, og hvor han tilligemed nogle andre holdt skarpt Udkig. Da ser man et Par Fiskerbaade komme sejlene, og det kunde naturligvis ikke være andet end den frygtede Fjende. Baunen bliver tændt, og den ventende Skare ved Kirkegaarden hørte da Præsten sige efter at have set i Kikkerten: „Min Sæl og min Salighed har vi dem i Sundet“. Et Forfærdelsens Skrig undslap den ængstede Skare, og man tog nu fat paa de sidste Forholdsregler. Meddeleren, der dengang var 7 a 8 Aar, blev tilligemed sin Moder og Søskende puttet ned i en Kartoffelkule, som var bleven forsynet med Tag og godt skjult, og Børnene fik et bestemt Paalæg om at holde sig tavse. De, som en Tid havde set paa Forberedelserne som en Spøg, fordi de ikke rigtig troede paa Rygtets Paalidelighed, det var vist ikke ret mange, begyndte nu at se alvorlig ud. Blandt dem var en Daglejer, som arbejdede hos Meddelerens Fader. En kæmpestor og kæmpestærk Karl var han, og han tog Efterretningen om Slaverne med et stort Grin, hvorover hans Madmoder blev ærgerlig, da hun syntes, det var for alvorligt at spøge med, og at det næsten var upassende at tage det med den Ro, som han tog det med. Imidlertid fik han noget at spise, og da han var færdig, gik han op til Kirkegaarden og blev der væbnet med en vældig Kniv og en stærk Lanse. Imidlertid var Baadene komne

nær til Land, og da Fiskerne, som sad i dem, bemærkede den store Styrke inde paa Strandbredden, raabte, at de var fredelige Folk, undlod det ikke at virke beroligende. Kort efter kom en Stafet og fortalte, at det hele var blind Alarm, Familien i Kartoffelkulen slap ud, og Sindene kom atter i Ligevægt.

Videbrev for Sejerslev.

Udskrift af Morsø Herreders Justitsprot. 1688—91.

Ved O. Hofman-Bang.

Mandagen dend 23. Julij 1688
 Jens Rasmusen i Seyerslef paa egen og meenige Seyerslef
 Byemends Vegne fremlagde en Videbrev saaliudendis:

Kiendis vi os underskrefne og forseglede Mend og
 Grander i Seyerslef Bye ock Skranderup, at vi i Jesu Nafn
 denne Daug er offuereenskommen om en fuldkommen Vide
 og Vedtægt, som vorris allernaadigste Herris og Konges
 danske Lou byder og befaller at skal holdis alt huis
 Byen vedkommer.

1.

Skal vi lade ringe vorris Svin til dend 25. Martij hver
 Aar. Hvo sig herimod forseer schal pandtis for hver
 Svin 1 Schilling.

2.

Hvem som ager uderst paa Marchen endten Vange
 eller Indmarch, hand schal og saae det, og schal hver
 Mand gifue hannem 1 Schippe Hafre til Seden. Hvo her-
 imod gjør pandtis for saa meget som kand saais i Agren.

3.

Schal enhver holde sine Leede ferdige. Dend første
 Leed ved Kirchen holdis af den hederlig Mand Hr. Jens
 Ibsen og af Ifuer Jensens Gaard. Dend anden Leed for
 Holm forschafis af Niels Pedersen, Anders Michelsen og
 af Jens Rasmusens Gaard. Den tredie Leed af Povel
 Jensen, gammel Jens Jensen og Jens Ofuergaard. Dend
 fierde Leed ved Balle holdis af Jens Andersen i Schran-
 derup, Hans Jensen, Sørren Jensen, Niels Ollesen og Jens
 Roersen. Og hvem som iche strax betaller deris Anpart,
 og samme Leeder at forferdige forsvarelig, da der for en-
 hver deris Brøst at pandtis for 1 Mk.

4.

Schal enhver holde sine Digger forsvarelig ferdige Sancte

Voldborig Daug saavidt enhver vedkommer eller strax at pandtis for 1 Mk. og sine Diger at giøre ferdige.

5.

Voldborig Daug schal huer Mand holde Heigen paa Korn og Gres og huer at holde paa sit eget. Hvo sig herimod forseer, pandtis for hver Høfued 2 Schilling, og derforuden Schaden at betalle.

6.

Schal voris Faarhøvd optages 14 Dage for Voldborig Daug og Fehiord til Voldborig Daug og dennem ey siden at tage fra Hiorden, førend ald Kornet er hjemkommen. Hvo sig herimod forseer, pandtis for hver Høfued 4 Schilling. Og schal en gaa med Hiorden at vogte, naar nogens Fee gaar med.

7.

Kalve og Svin maae ey nogen lade gaa løs i Kornet, mens schal det ey heller løsgifue, førend ald Kornet er hjemkommen eller pandtis for hver af demmen 2 Schilling.

8.

Løse Faar Creter ofuer Kornet maa iche gaa mens pandtis derfor for hver Gang 2 Schilling.

9.

Dersom nogen befindes at vogte med Særhiord paa Fælleden, pandtis derfor hver Gang de findis 8 Schilling.

10.

Dersom nogen befindis Nat eller Dag at lade deris Creatur, Heste eller Hopper Queg eller andet Smaahøfder gaa løse i Korn eller Gres pandtis derfor for hver Høvet 2 Schilling, og dersom der giøris stor Schade, betallis efter uvillige Mends Afsigt paa Steden.

11.

Ingen maa tyrre paa anden Mands Gres. Hvo det giør pandtis for 1 Mk., og desforuden at bøde efter Loven Pag. 954. 950.

12.

Dersom nogen beklager sig at vehre forureted med Schel paa Agger eller Eng, schal strax hielpis til Rette og faa ret Schel, og hvo som iche møder paa Grand Stefne, pandtis for 4 Schilling.

13.

Hvo som iche vil sette ret Schel med sin Naboe og Grander pandtis for 1 Mk.

14.

Hvo som slar Korn eller Gres fra sin Grander pandtis for 8 Schilling, og desforuden betalle ligesom Schaden er til effter uvillige Mends Afsigt.

15.

Ingen maa komme imellem Korn at biede eller i Agersenderne, pandtis for 4 Schilling.

16.

Hvo som pløjer Schelsteenens løs og iche strax setter dend fast igien pandtis for 4 Schilling.

17.

Ingen saae eller høster eller affører Hafre af Vangen, førend det blifuer Granderne tilkiendegifuet. Hvo herimod gjør, pandtis for 1 Mk.

18.

Ingen maa sette Høfder imellem Kerfuene paa Aggerne, naar de gaar hiem. Og dersom Høfderne imillertid gjør nogen Schade, da at gifue Kierfue for Kierfue og Neeg for Neeg. Ey heller slaa deres Creatur løs, førend alt Kornet er hiemført eller pandtis for 1 Tønde Øll til Granderne og 1 Tønde Hafre til deris velborne Herschab.

19.

Ingen maa løse Axs af Aggerne imellem Kierfuene, førend Kornet blifuer afført. Hvo det gjør, miste Axs og pandtis derforuden for 8 Schilling.

20.

Dersom it Høfvit støder løs af Tyret, og det blifuer ligendis eller kand redis fra Høfderne, og dend blifuer funden og dend iche opluchis og siden findis hos nogen anden, pandtis for 3 Mk.

21.

Ingen maa berettige sig noget af Agger og Eng, Fischevand og Fegang udi voris March, uden dend som schatter og schylder og deri er berettiget. Hvo det gjør, tagis fra

dennem, som de hafuer med at fahre og pandtis for 1 Rd. til Byens Nytte.

22.

Ingen maa kiørre endelangs paa anden Mands Agger eller Eng. Bødis for hver Gang 4 Schilling. Mens tuert ofuer Agerne med sin Giøde uformeent.

23.

Dersom nogen i nogen Maader bandis eller schielder hinanden med U-Bequems-Ord paa Grandstefne eller i Marchen for samme Vide og Vedtecht Schyld, pandtis for 8 Schilling til Granderne og 8 Schilling til de Arme.

24.

Ingen maa tage Gaas at holde paa Fælleden af nogen udenbyes. Vil nogen [haf]ue dem til Eie, staa det dennem frit for. Hvo sig hermed forseer, pandtis for hver Gaas 4 Schilling.

25.

Udi voris Klitte maa ingen slaa eller lade slaa Liung eller grafue Fladtorfue, som derudi iche er berettiget. Schal gifue for huer Førning Liung 3 Mk. til Granderne og 1 Tønde Hafre til det velbohrne Herschab, som derudi kand hafue største Felled. For 1 Les meere eller mindre Fladtorfue 8 Schilling derfor at pandtis.

26.

Schal enhver hielpe til at opschierre vorris Kier, naar det best kand schee, hver Mand til Gafn og Nytte. Og hvem som iche møder, naar de blifuer advahrit, med fuldkommen Hielp fra hver Mand, da der for at gifue Granderne en god Ruus Øll eller 2 Mk. i Steden derfor, naar dend schal schierris.

27.

Med Følhopperne schal saaledis forholdis, at de iche gjør nogen Mand Schade i sit Korn eller derfor at pandtis, effter som Schaden kan vehre, hvilchet schal taxeris af uvillige Mend paa Steden.

28.

Huis Pandt som blifuer taget, schal løsis effter Loven Pag. 478, eller det at vehre forbrudt.

29.

Ingen maa hafue meere Queg eller Beester paa Overdrefftt, Auret eller Fellet, end hand hafuer Jords Vordering till. Pag. 475 og 28. Cap.

30.

Schal samme Grandebref og Vedtecht gaa omkring til hver Mand Aar effter anden, og hvem iche vil tage imod det, naar hand er tilfalden, da ligge fra sig 1 Rxdaller eller pandtis derfor.

Forschrefne Poster er mestendeelen uddragen af Hands Kongelig Mayestets allernaadigste udgifne Lof hver Mand til Nøtte og Gafn og Beste.

Ellers Bøder og Straf, som Almuen ligger paa i nogen Bye eller Torp — om Heignet, Serhiord og andet Byens Nytte og Tarv — det maa ey een Naboe eller toe kuld-kaste, men schulle alle holde Vedtecht. Hvo derimod gjør og dend ey vil holde, da maa hannem pandtis for hans Ulydighed og ey bryde dermed endten Vold, Herverch eller andet.

Forschrefne er af alle Vedkommende samtycht.

Dette bekræfter vi underschrefne.

Jens Rasmusen Borumb

Egen Hand.

Paa hederlig og vellerde Mand Hr. Jens Ibsens Vegne som en Fuldmæchtig

Christen Sørensen.

L. I. S.

Christen Mortensen.

P. P. S.

Jens Jensen. Jens Andersen. Søren Jensen.

H. I. S.

Anders Michelsen. Niels Pedersen.

Hvoreffterorschrefne Jens Rasmusen var Tingsvinde begierendis. Og var nogle aforschrefne Seyerslef Mend till Vidermaalsting, der denne Vide og Vedtegt gich beschrefvet.

Præsten Ole Kamp i Skjoldborg.

Af *Severin Christensen*, Skjoldborg.

»Hver By har sin Heks og hvert Sogn sine Trolde«, synger Drachmann i Midsommervisen, og han har sikkert Ret, thi selv om ogsaa Troen paa Hekse og Trolde er ved at forsvinde af Folkebevidstheden, lever Forestillingerne om Gengangere endnu i mange Egne af Landet. I de fleste Sogne har der engang levet en Præst, en Herremand eller en adelig Frue, som efter Folketroen ikke har faaet Fred og Hvile i Døden, men som færdes ved Nattetid paa de Steder, hvor deres onde Gerninger er øvede, og grufuldt skal det være at møde Skyggen af en saadan stakkels forpint Sjæl, naar Natten har bredt sit Slør over Landskabet.

Skjoldborg Sogn har ogsaa sin gamle Genganger, nemlig Præsten Ole Gundersen Kamp, som levede her fra 1728 til 1749.

Efter Folketroen færdes han paa en hvid Hest mellem Kirken og Præstegaarden, og da hans Vej netop falder »gennem« et af Udhusene til en Gaard, der ligger ved Siden af Kirken, var det i fordums Tid umuligt at holde Gavlene tætte paa det nævnte Udhus, thi hvad man tømrede og murede op om Dagen, blev altid revet ned om Natten — Præsten vilde have uhindret Gennemfart. En Mand, som døde i Midten af forrige Aarhundrede, har fortalt, at han i sine unge Dage tjente som Karl i den omtalte Gaard, og en Aften, da han og en anden Karl dristede sig til at tilbringe Aftenen i Udhuset, hvor Spøgelset huserede, saa de tydeligt, at Murstenene i Husets Gavl forsvandt en efter en, uden at de kunde opdage, hvem der tog Stenene bort. En anden Mand har ogsaa

fortalt om Spøgeriet, og han mærkede en Aften, da han vilde lukke en Dør op og gaa ind i Udhuset, at der blev lagt en iskold Haand ovenpaa hans.

I de senere Aar har der dog ikke været noget i Vejen med Udhuset. Gavlene er nu bestandig hele, saa Præstens Nattefærd maa være hørt op, eller ogsaa har han lagt sin Vej udenom

Ja, alt dette er selvfølgelig Overtro og Fantasi, men naar en saadan Forestilling alligevel har kunnet bevares gennem Tiderne, maa der være noget særligt ved den Mand, hvis Navn bliver ved at leve i Folketroen gennem saa lang en Tid, men det er desværre kun sparsomme Oplysninger, der findes om ham; noget Helhedsbillede af den gamle Præstemands Liv faar vi ikke. Meget af det efterfølgende er tørt og kedeligt, men det hører dog med til Billedet af Manden og den Tid, hvori han levede.

Ole Gundersen Kamp, en Bagerson fra Aalborg, var født i Aaret 1696. 1718 blev han Student fra Aalborg Skole og fire Aar senere theologisk Kandidat med 2. Karakter. Derefter var han Hører ved forskellige Skoler, nemlig i Aalborg, Nykjøbing og Lemvig. I en Ansøgning om Embede nævner han, at han har været Hører i 7 Aar, og 1728 blev han Præst i Skjoldborg-Kallerup efter Niels P. Sørensen Berings Død. Her blev han gift med Enken efter den næstforrige Præst i Skjoldborg Frederik Jakobsen Langebech (se Aarvog 1912 pag. 61). Formanden N. P. S. Bering fik ikke Tid til at gifte sig med Enken, thi han døde efter faa Ugers Forløb, hvorfor Naadensaaret har ikke været udløbet, da Kamp kom til Skjoldborg, og det var i den Tid Skik og Brug, at Enken fulgte med Embedet, hvis den ny Præst da ikke var gift i Forvejen. Saa var Præsten fri for at svare Enkepension, og Enken selv kunde blive boende i sit gamle Hjem.

Det har dog efter al Sandsynlighed været et meget ulykkeligt Ægteskab mellem Ole Kamp og Sabine Marie Stolzige, thi en samtidig Forfatter, Wille Høyberg, der kendte Ole Kamp, skriver om ham, at »han trakterede sin Kone som den gemeneste Kvind, uagtet hun var et meget

front og dydigt Menneske, men som en forstandig Abigael bar hun over med sin Nabals Daarlighed«.

Wille Høyberg, der var født i Nykjøbing paa Mors, skriver videre om Ole Kamp: »Min første Lærer i den latinske Skole i Nykjøbing var Ole Kamp. Han var en Kæmpe til at drikke, men uagtet han var Epikuræer i sit Levnet, maa jeg sige til hans Berømmelse, at han i sin Religion og Trosbekendelse var saa ren en Lutheraner, at han aldrig med sin gode Vilje skulde vige et Straabred fra den augsburgske Konfession, men vel imod sit Vidende, siden han aldrig havde læst eller ejet den, eftersom han ingentid gjorde unyttige Bekostninger paa at købe Bøger, ej heller brød sig om at læse Bøger. Som ærlig Kulsvier troede han alt det, som Kirken troede. Det er altsaa let at slutte, at saa ram Orthodox, som han var, saa dumt et Kreatur var han ogsaa i Henseende til Lærdom og Erudition (Grundighed), men ikke i andre verdslige Ting, saasom Avling og Bjergning, Hestekøb, Studehandel og deslige.

Ej heller gav han noget efter i sine Præsterettigheder af Offer og Tiender, hvorfor hans Eftermænd ej heller har Aarsag til at bande ham i hans Grav. Han passede og flittig nok paa sin Prædikestol og der aflagde sit ugentlige Hoveri en hel Time om Søndagen, undtagen naar han ofte for Mageligheds Skyld og for at have et godt Kompagni hos sig betjente sig af gode Venner. Han var for Resten paa sin Prædikestol en fuldkommen Tordensøn, saa at ingen var bedre i Stand til end han at skælde Fanden ud og male ham sort af, og det saaledes, at Fanden selv kunde blive bange for ham, helst da han ogsaa saa hæslig ud, hartad som en Thersites,*) og var skævbenet og lam paa Fødderne som Mephiboset**). Han var i sin Adfærd en despotisk Herre blandt sine Bønder og Sognefolk, som af en slavisk Frygt respekterede ham som en Guds Mand

*) Græsk Sagnfigur. Skildres som et Monstrum af Hæslighed og var onskabsfuld, bagtalerisk og spottesyg.

***) 2. Sam. 9. Kap.

og Herrens Tjener, der var sendt dem til Sjælesørger. Han havde en Stentorstemme«.

Det er en noget drastisk Skildring, som Wille Høyberg giver af sin fordums Lærer, og nogen Overdrivelse er der vel ogsaa, men naar vi ved, hvorledes Forholdet var i den Tids Skoler mellem Lærer og Disciple, kan man godt forstaa Wille Høybergs Følelser overfor Ole Kamp. Forøvrigt har Kamp jo nok været en ualmindelig haard Hals. Han var drikfældig og hidsig, men om han virkelig var en ondsindet og slet Person, som Wille Høyberg vil gøre ham til, er ikke saa let at afgøre. Hans Formuesomstændigheder bliver efterhaanden mere og mere fortvivlede, men om det er hans uordentlige Levnet, eller det er Tidernes Ugunst, som bærer Skylden, kan ikke afgøres. Maaske snarere begge Dele i Forening. — Den 11. April 1740 holdt han Auktion over Kreaturer, Ind- og Udbo for ialt 82 Rdl. 1 Mk. 1 Sk., og fire Aar efter laante han 100 Rdl. af Provst Peder Cortsen i Thisted, der var en Mand, som havde Pengeposen i Orden.

Saa gik der igen tre Aar, og i den Tid hører vi intet om Ole Kamp, men 1747, Natten mellem den 4. og 5. Juli, viede han i Snedsted Præstegaard et ungt Par, nemlig kgl. Violons Henrik Gottwald og Sophie Katrine Thestrup, en Datter af Provst Thestrup til Harring-Stagstrup. Dette unge Par, som ikke maatte gifte sig, fordi Provst Thestrup og hans Hustru modsatte sig Forbindelsen, havde sat hinanden Stævne i Snedsted Præstegaard, og der foretog saa Ole Kamp Vielsen.

Det ser ud til, at Omegnens Præster har stillet sig velvilligt overfor Violinspillerens og Provstedatterens Forbindelse, men af Frygt for den mægtige og rige Mand, som Provst Thestrup var, har de ikke turdet gaa aabenlyst til Værks, men Ole Kamp kunde de faa til at gaa i Ilden. Muligvis har en god Betaling overvundet hans Betænkeligheder, eller ogsaa er han den eneste, som har haft Mod til at trodse den vrede Fader.

Det er en Elskovsroman saa betagende og spændende, at den ikke staar tilbage for de bedste af den Slags. Vi

ser det unge elskende Par, som mod hendes Forældres Vilje havde lovet hinanden Troskab til Døden, og gentagne Gange bejler den unge Mand hos den myndige Provst, der afviser ham og forbyder ham at komme i sit Hus. Men desuagtet holder de Forbindelsen vedlige. Gottwald faar kongelig Tilladelse til at gifte sig med Provstens Datter, og i den stille Sommernat flygter hun bort fra sit Hjem og søger over til Snedsted Præstegaard, hvortil hendes Ven er ankommen fra Nørhaagaard. Pastor Begtrup fra Nors, der var paa Nørhaagaard den Nat, Vielsen skete, lod nemlig sin Vogn køre Henrik Gottwald til Snedsted, da Præsten Schmidts Dreng bragte Brev, og efter Vielsen kørte Begtrup saa det unge Par til Hillerslev Præstegaard, hvor Præstens Kone var en Datter af den mægtige Bondeplager Peder Nielsen Moldrup til Vestervig, og hun har sandsynligvis været formaaende nok til at beskytte dem mod Provstens Vrede. Forøvrigt synes det, som om denne natlige Vielse ikke har været nogen Hemmelighed for Egnens Præster, thi under Sagen, der fulgte efter, oplystes det, at Provsten i Thisted, Peder Cortsen, havde fraraadet Ole Kamp at forrette denne Vielse, og dette skete nogle Dage, før Vielsen fandt Sted.

Da Provst Thestrup fik at vide, hvad der var sket, blev han meget forbitret, og skønt han paa sin Ligsten kaldes »en ret Nathanael«, maatte han dog have Hævn.

Det blev den stakkels Ole Kamp, det kom til at gaa ud over. De andre Præster var det ikke saa let at faa Ram paa, men Ole Kamp havde jo forrettet Vielsen, og derfor sendte Provsten en Klage til Kongen over den slemme Præst i Skjoldborg. Og Frederik den Femtes Cancelli med den gamle Pietist Johan Ludvig Holstein i Spidsen var straks villigt. Efter fornøden Korrespondance med Provsten over Hundborg Herred tilstillede Kancelliet denne en Skrivelse saalydende:

Vi Fr. V af Guds Naade etc. vor Gunst tilforn, udi Forestilling til os af 31. Juli sidstleden haver Du aller-naadigst andraget, hvorledes Sognepræsten til Skjoldborg-Kallerup Menigheder i Hundborg Herred og Aalborg Stift

i vort Land Nørre Jylland Hr. Ole Kamp skal have understaaet sig Natten mellem den 4. og 5. Juli næstforhen at ægtevie Mag. Fr. Thestrup. Provst over Hassing Herred udi Thy og Sognepræst for Haring og Stagstrup Menigheder i bem. Aalborg Stift, hans Datter Sophie Catharine til en af vores Violons ved Navn Gottwald, hendes Forældre aldeles uvidende, i nogle faa Personers Nærværelse i Snedsted Præstegaard. Og da bemeldte Hr. Ole Kamp dermed ej alene har overtraadt vores allernaadigste Lov og givet Anledning til ond Forstaaelse og Paaanke af Provsten som en Nabo, men endog saaledes forarget det Sogn, hvorfra Bruden var, det Sogn, hvori Vielsen skete, hans egne Sogne og det hele Stift, at andre Forældre, hvis Børn kunne i Dølgemaal forlove sig, maatte være i Frygt for samme Skæbne, saa længe de kunde vente, at han og hans Lige turde være saa ubetænksomme at misbruge deres Embeder, saa haver Du allerunderdanigst indstilt, hvorledes han, som har gjort saa ondt et Eksempel, andre til Advarsel, skal anses og straffes; thi er efter sliig Beskaffenhed Hr. Ole Kamp for saadant sit Forhold paa lovlig Maade at tiltale. Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette og os ellers at indberette, at Du denne vor allernaadigste Ordre haver bekommet. Befalendes Dig Gud.

Skrevet paa vort Slot Christiansborg udi vores kgl. Residens Stad Kjøbenhavn den 18. August Anno 1747.

Under vor kgl. Haand og Signet:

Friderich R.

J. L. v. Holstein.

Efter denne grufulde Forargelse over hele Aalborg Stift maatte Provsten for Hundborg Herred nødvendig tage Affære, og Ole Kamp og Hustru tillige med alle de i Sagen indviklede Personer, hvoraf her skal nævnes Provst Thestrup og Hustru, Haring, Pastor Schmidt og Hustru, Snedsted, samt Tjenestepigerne Kirsten Jensdatter og Elisabeth Nielsdatter og Karlen Peder Jespersen af Snedsted Præstegaard, blev indstævnedes til at møde i Retten, som den 26. Oktober 1747 blev sat i Chr. Jensen Baks Gaard

i Thorsted. Pastor Steenstrup af Sjørring var Aktor og Prokurator Lyngby af Thisted Defensor. Ole Kamps Hustru var den første, som blev forhørt om Sagen, men hun vidste intet af Betydning og blev derfor permitteret.

Derimod er det skriftlige Indlæg, som Snedsted Præstekone, Mad. Schmidt, fremkom med, i høj Grad interessant og giver os en ret udførlig Beretning om, hvad der var sket den Nat, da den omtalte Vielse fandt Sted. Hun skriver blandt andet: Jeg ved, at Hs. Majestæts Violons Sr. Henrik Gottwald har ej alene sidste Gang været overrejt at udbede sin nu havende Kæreste Sophie Katrine Thestrups Forældres gode Vilje og Samtykke til det imellem dem belovede Ægteskabs Fuldbyrdigelse, men end og tvende Gange og i tvende Aar forhen ligeledes derom søgt og anmodet med al Ærbødighed og Sønlighed og iøvrigt saaledes anstillet og opført sig har, at intet uden det, som honnet er, kan hannem paasiges. Jeg ved, og at fornævnte Sr. Gottwalds Kæreste har i lige Maade været saa bestandig i hendes Løfte, det, hun trolig skulde blive ved sin Kæreste og ikke forlade hannem, og altsaa har jeg syntest, at dette Ægteskab var lovligt for Gud og paa rette Maade ansøgt for Menneskene. Jeg ved med videre, at mange honnette og respective Folk har lagt sig imellem, bedet og intercederet hos Provsten, at han ikke vilde gøre nogen Hinder i det, som mellem hans Datter og hendes Kæreste var besluttet; jeg ved, ja og selv har læst Hs. Majestæts allernaadigste Bestillingsbrev, at Hr. Gottwald maatte lade sig sammenvie til bemeldte sin Kæreste, hvilket fornemmelig var Aarsagen, at hverken jeg eller min Mand, som ellers ingen Lod og Del havde i det passerede, kunde torsage (?), da det aldrig ellers havde blevet vore Tanker førend i den sidste Stund, da vi ikke i saadan Hast kunde faa Tid at betænke os, at jo Brudevielsen maatte ske i vores Hus, den jeg hørte noget af, som var om Jakob og Rakels lange Forlovelse, saa den blev gudeligen og kristeligen forrettet. Og som Hr. Provst Thestrup anden og ældste Datter, Mad. Hedvig Thestrup, gift med Sergiant Schandorph, var hos os samme

Dag, førend Forretningen gik for sig, og da hun forblev til noget ud paa Aftenen, fornam hun, hendes Søster skulde vies til Sr. Gottwald, hvorfor vi paatog os begge et Par Timers Tid, førend Vielsen skete, at klæde en Skammel, som de skulde knæle paa. Angaaende Tiden, naar Vielsen skete, da siden Copulations Seddelen ikke kom fra Familieskats Forpagteren, førend Aftenen den 4. Juli, som blev os sagt, kunde Kopulationen ikke ske førend ud paa Natten, hvilken gik for sig efter Midnat var forbi, og det lysnede imod Dagen, mens hvad Klokken egentlig var, ved jeg ikke, og som Hr. Oluf Kamp, som Vielsen forrettede, var skrøbelig, maatte han sidde paa en Stol, og for sin Svagheds Skyld blev den ikkun kort, og endskønt ingen Sang brugt enten før eller efter Vielsen, saa var dog Indgangen og Slutningen med Guds Ord. Hvad dem er anlangende, som Brudevielsen var overværende, da som jeg ikke selv var i Brudestuen, beder jeg mig undskyldt at erklære for, saasom den, der ikke øjensynlig kan vidne derom, men alleneste ved Gætning, det Sagen egentlig er uvedkommende, kan tænke mig til

Snedsted Præstegaard, den 23. Novbr. 1747.

Helvig Sophie Ulsøe.
Hr. Schmidts.

Ogsaa Sogndegnen i Haring-Stagstrup giver sit Besyv med. Denne stakkels Mand er nemlig bleven snydt for sit Offer. Han skriver:

»Jeg underskrevne var til Stede i Gaar for Deres Ret efter Indstævningen, men formedelst andre Vidner kunde ikke komme for; i Dag maa jeg opvarte mit Embede og kan ikke møde, thi indsender jeg min Attest saaledes: Den Brudevielse, som Hr. Kamp i Skjoldborg har forrettet i Snedsted Præstegaard imellem Mons. Gottwald og Jomfrue Sophie Cathrine Thestrup, vidste jeg ikke eneste Ord af at sige, for samme var passeret. Ingen har i dette Fald enten begæret mit Embede som rette Sogndegn, ikke heller har jeg faaet mindste Skilling til Løn for mit Tab

i denne Sag, hvilket er saa sandt, som at Gud og hans hellige Ord skal hjælpe mig.

Chr. Dideriksen Schytt,
Sognedegn til Harring-Stagstrup.

Forinden Sagen begyndte, søgte Provst Cortsen i Thisted at formaa Ole Kamp til at bede om Naade. Provsten raader ham til at søge om Kongens Naade, ydmyge sig og krybe til Korset for den høje Øvrighed og andre vedkommende og rejse til Provst Thestrup og tale i Kærlighed med ham og tilstaa, hvad han havde forrettet, og afgøre det i Stilhed, førend det kom videre, men Ole Kamp svor, at førend han skulde rejse til Mag. Thestrup om dette, førend skulde han bryde sine Ben itu og ej rejse til nogen, førend han saa en Dom, saa vilde han rejse til Maje-stæten.

En Aften mødtes Ole Kamp og Provst Thestrup paa Vejen til Thisted. Provsten stod af sin Vogn, gik hen til Ole Kamp og kom til at skændes med ham. Karlen, der ikke kunde høre og forstaa, hvad de sagde, forstod dog, at Ole Kamp var gal den Aften.

Det blev en haard Dom, der kom over Ole Kamps syndige Hoved.

Dommen, der faldt den 25. Jan. 1748, indstiller, om ikke Hr. Oluf Kamp, sig selv til Straf og andre til Afsky, ja og til Skræk for alle de Ondskabs Brødre, der til Forældres Hjertens Harme at befordre kunde lade sig bruge som Instrumenter og triumferer siden derover, bør for sin paaklagede Overtrædelse og store Last at lide paa hans Embede og den verdslige Ret, i Fald han videre paa Midler og Formue eller i andre Maader skal anses, hvorefter Hr. Ole Kamp, som er en meget svag og skrøbelig Mand, endnu i den korte Tid, han haver at leve, kunde tolereres ved Embedet imod personlig Afbedelser at aflægge udi Harring, Snedsted og Skjoldborg Kirker, item offentlig Afbigt i næste Landemøde for Biskoppen (og Præster og Provster) særlig for Peder Cortsen, hvis Raad han har været overhørig, hvilket var en stor Tort. Dernæst skal

Ole Kamp betale Pengemulκτη til Frelserens Kirke paa Kristianshavn, til fattige Præsteenker i Aalborg Stift og den kgl. Justitskasse, Og endelig et klækkeligt Honorar til Pastor Steenstrup, der har været Aktor i Sagen.

Først den 2. Maj 1748 enedes Provsterettens Mænd om, hvordan Ole Kamp skulde plukkes — sandsynligvis for sine sidste Fjer. Man maa lade de gode Herrer, at de har ikke holdt sig tilbage, men det hedder jo ogsaa i det gamle Ord, at hvor Aadslet er, forsamles Ørnene. Mulkten blev ialt til 148 Rdl., og Ole Kamp, som nu var en træt og syg Mand, erklærede sig tilfreds med Dommen. Hvorvidt han har fremstillet sig som den store Synder baade i Haring og Snedsted samt for Provsten Peder Cortsen, ved vi ikke, men paa Landemødet gjorde han Afbigt. Af den store Mulkt fik de fattige Præsteenker 60 Rdl., den kgl. Justitskasse 4 Rdl., Haring Sogns Skolekasse 1 Rdl. og Haring Sogns fattige 1 Rdl. Endvidere tog Præsten Steenstrup 48 Rdl. 1 Mk. 8 Sk. for sin Ulejlighed som Aktor, og de øvrige Rettens Betjenter maatte nøjes med 30 Rdl. Naar man tager i Betragtning, at en god Hest ikke var tyve Rdl. værd ved denne Tid, forstaar man bedst, hvor grundigt Ole Kamp blev plukket af sine Embedsbrødre. Værst var det dog for den stakkels Peder Cortsen i Thisted. Han fik vist ingen Penge for den store Tort, han havde lidt, og saa havde han endda 100 Rdl. i Klemme ved den fattige Ole Kamp. Vi husker Laanet fra 1744.

Foruden alt dette, som ramte Ole Kamp for den giftelystne Provstedatters Skyld, fik Kirken og dens Betjenter i Haring (Provst Thestrup og Degnen Chr. Dideriksen Schytt) fri Tiltale paa lovlig Maade til Hr. Kamp, for hvad dem kan være foregaaet ved denne Indgribelse i Embedet.

I Begyndelsen af Aaret 1749 bortfæstede Ole Kamp Præstegaardens Avling til Clemen Nielsen fra Vang, og i denne Anledning holdt Præsten den 22. April 1749 Auktion over Heste, Køer og hele sin Besætning.

Som Forberedelse til denne Auktion skrev Ole Kamp til Provst Peder Cortsen saalydende:

Velærværdige og højlerde Hr. Provst!

Højtærede kære Broder!

Da jeg i Dag har bortforpagtet min Præstegaards Avling til velagte Clemen Nielsen udi Vang Præstegaard og det paa Condition straks at tiltræde samme, altsaa flytter Forpagteren hid i tilkommende Uge med sine Bæster at pløje og saa, og her er kun ganske slet Forraad paa Forring til mine egne Bæster endsige til Forpagterens ogsaa, og intet er der at faa til Købs, hvorfor jeg har resolveret paa Mandag førstkommende den 21. Aprilis at lade holde en offentlig Auktion paa Bæster, Køer, Vogne, Plove, Harver og anden Gaards Redskab her udi Præstegaarden Kl. 9 Form. Thi er min Begæring til Hr. Broder, at han ville behage Plakater at se saa betimelig udstedte, at de paa førstkommende Søndag kunde paa behørig Steder blive oplæste. Og ville kære Hr. Broder behage at sende en Plakat tilbage med Budet, ville jeg derefter lade udskrive saa mange Kopier, at jeg kunde forsyne omliggende Steder her sønder paa, da Hr. Broder ville behagelig drage Omsorg for at se Plakater udsendte der nør paa. I Vente min Begæring uden Fortrydelse efterkommes, og Hr. Broders Lejlighed er samme Dag, Tid og Sted at møde at forrette Auktionen, tegner jeg mig det, jeg bedste findes.

Velærværdige og højlerde Hr. Provsts, højtærede kære Broders tjenstskyldige og beredvillige Tjener

O. Kamp.

Saa snart som Provst Cortsen modtog dette Brev, tænkte han paa sine 100 Rdl., som han havde tilgode hos Ole Kamp, og overgav derfor i Rettens Hænder en til ham af Hr. Ole Kamp udgiven Panteobligation paa 100 Rdls. Kapital af Dato 30. April 1744, som han begærede ved denne Auktionsforretning læst og paategnet for at oplyse, at de Ting, som efter Plakaternes Meldelse skal forauktioneres, er ham pantsatte, hvilket og Hr. Ole Kamp selv tilstaar. Thi fandt Retten for godt i denne Henseende at forfatte med Hr. Kamps Samtykke og til Sikkerhed for

Hr. Provst Cortsens Fordring Auktionskonditionerne saalydende:

- a. Kreaturer og Gaards Redskab bortsælges til den højstbydende, om fornøjelig Bud sker, og den købende anses sufficient, men ellers ikke.
- b. Pengene betaler den højstbydende i sildigste inden 6 Ugers Dagen efter Auktionsforordningen udi klingende Mønt og det til ingen anden end til Indkassereren Mons. Jesper Høyer, som efter Hr. Provst Cortsens Ordre igen udtælger Pengene og derfor er ansvarlig.
- c. Hvad der tilslaas den højstbydende af Kreaturer eller Gaards Redskab, annammes straks af den købende, med mindre han er fremmed eller uvederhæftig, da han straks stiller Kaution. Kan han ikke, gaar Varrerne paa hans Bekostning og Regning til den, som har nærmeste Bud forved hannem.

Auktionen, der var bestemt til den 21. April, blev dog først afholdt den 22. Da det har nogen Interesse at se, hvad der paa denne Tid fandtes af Kreaturbesætning og Avlsredskaber paa en større Gaard med 12 Tdr. Hartkorn og tillige, hvad Priserne var paa Kreaturer og Heste, anføres her hele Auktionsforretningen efter den gamle Auktionsprotokol. En Sammenligning med Nutiden vil sikkert vække Forundring.

1 sort Hoppe, 10 Aar, vurderet til 10 Rdl., solgt for 8 Rdl.

1 sortstjernet Hoppe, 12 Aar, vurd. til 10 Rdl., solgt for 12 Rdl. 2 Mk. 2 Sk.

1 sortbrun Hest, 16 Aar, vurd. til 3 Rdl., solgt for 3 Rdl. 1 Mk. 15 Sk.

1 sort Hoppe i Føl, 9 Aar, vurd. til 18 Rdl., solgt for 18 Rdl. 5 Mk. 15 Sk.

1 broget Ko, 8 Aar, vurd. til 7 Rdl., solgt for 8 Rdl. 2 Mk.

1 hjælmet Ko, 7 Aar, vurd. til 5 Rdl., solgt for 5 Rdl. 8 Sk.

1 sorthjælmet Ko med Kalv, 7 Aar, vurd. til 8 Rdl., solgt for 12 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.

1 Studekalv, $\frac{1}{4}$ Aar, vurd. til 1 Rdl. 3 Mk., solgt for 1 Rdl. 2 Mk. 10 Sk.

Hele Kreaturbesætningen, 3 Køer og en Studekalv samt 4 Heste var vurderet til 62 Rdl. 3 Mk. Det var smaa og fattige Forhold.

Af det øvrige Inventarium, som blev solgt ved Auktionen, skal nævnes:

1 Postvogn med 2 Stole vurderet til og solgt for 8 Rdl.

1 gl. Arbejdsvogn med Agestol, 4 Rdl.

1 Plov med Tilbehør, 3 Rdl.

1 Harve med Jerntænder, 2 Rdl. 2 Mk.

Endvidere skal nævnes nogle Seletøjer, Høleer, Spader, Svinetrug og Plejler, og ialt blev der ved Auktionen solgt for 100 Rdl. 5 Mk. 2 Sk.; saa Provst Cortsen fik forhaabentlig sine Penge tilbage, men til Ole Kamp blev der intet. Af Auktionspriserne fremgaar, at Køberne i mange Tilfælde har budt 1 Skilling ad Gangen, hvad der ved Salg af Heste og Kreaturer maa siges at være et meget ringe Bud, men vi maa ikke glemme, at i disse Dage betød en Skilling langt mere end en Toøre nutildags.

I Vibergs Præstehistorie læser vi, at Ole Kamp blev paatvungen en Kapellan, fordi han viede Provstedatteren og Henrik Gottwald, men det passer sikkert ikke. Dommen i denne Sag faldt jo som foran nævnt den 2. Maj 1748, og Ole Kamp fik først en Kapellan et Aar efter, den 9. Maj 1749. Det var *Jesper Hansen Høyer* af Thise i Salting, som blev Kamps Kapellan, men dette Forhold varede kun et halvt Aars Tid, thi den 8. Novbr. 1749 døde Ole Kamp, kun 53 Aar gl. Han havde jo ogsaa i flere Aar været en svagelig Mand.

Der blev holdt Auktion over alt, hvad han og hans Hustru ejede, og det hele indbragte 559 Rdl., men Gælden var større, ialt 574 Rdl., saa Ole Kamps Enke rejste her fra Sognet med en Gæld paa 15 Rdl., hvad der i de Dage ikke var en hel ubetydelig Sum.

Ved den samme Auktion blev alle Ole Kamps Bøger solgt, og det kan maaske have nogen Interesse at se en Fortegnelse over, hvilke Bøger en Landsbypræst ved

denne Tid var i Besiddelse af. Ole Kamps Bogsamling imponerer os ikke. Han har øjensynlig ikke været nogen lærd Mand.

Her anføres saa alle hans Bøger og den Værdi, som de blev ansat til ved Auktionen:

1. Scriver: Sjæleskat, 3 Rdl.
2. Luthers Postil, 3 Mk. 8 Sk.
3. Müllers Kjærligheds Kys, 2 Mk.
4. Møllers evangeliske Hjertespejl, 3 Mk.
5. Svaningii Bibel, 1 Rdl. (Denne maa sandsynligvis være Biskop Svanes Bibel fra 1647, en forbedret Udgave af Resens Bibeloversættelse fra 1607.)
6. Bangs Passionstanke, 2 Mk. 4 Sk.
7. Meelführer og Thomsen: Spruchbuch, 6 Sk.
8. Stockins Nuptialia, 4 Sk.
9. Gerners Postil over Epistlerne, 2 Mk.
10. Mutilerende Post af Mag. Mikael's Ligprædikener, 1 Mk. 8 Sk.
11. En Bog om Ebbe Ulfeldt, 4 Sk.
12. En Postil, 1 Mk. 8 Sk.
13. Tissenders tyske Postil, 8 Sk.
14. Sorterups Heltesang, 4 Sk.
15. Niels Lausens Fortuna, 2 Sk.
16. Chr. 4. Recess, 6 Sk.
17. Clementa Bartholini, 8 Sk.
18. Frans Nielsen om Martha Belov, 2 Sk.
19. En tysk Beskrivelse om Stridigheder mellem Danmark og Holsten, 1 Sk.
20. Hildebrands magia naturalis, 1 Sk.
21. Mag. Michael over Mad. Finches, 4 Sk.
22. En Ligprædiken over Gyldenstjerne, 2 Sk.
23. Steinfeldt over Holger Pax, 6 Sk.
24. Gerner Ilias, 4 Sk.
25. Hellerii lucubra Viomes (?), 2 Sk.
26. Simon Geduks Postil, 4 Sk.
27. Aarons Brystspan, 3 Mk. 8 Sk.
28. Hawels Briefer, 1 Sk.
29. Lodbergs Spørgsmaal, 2 Sk.

30. Anders Thyboes Comoedier, 1 Sk.
31. Happiti canones Gramatici, 1 Sk.
4 gl. Bøger i et Bundt.

Der er nu gaaet over 150 Aar, siden Ole Kamp døde, men hans Minde lever endnu blandt Folk her paa Egnen.

Han skrev en smuk og tydelig Haandskrift og havde god Orden i sine Kirkebøger.

Det er imidlertid ikke let paa Grundlag af de faa Efterretninger, vi har om Ole Kamp, at fælde en retfærdig og velbegrunder Dom om hans Handlinger, men en Ting er sikkert: Han var ikke, som Folk er flest. Enten var han en mere selvstændig Mand end de fleste Præster paa hans Tid, eller ogsaa var han den forholdsvis slette Person, som Wille Høyberg vil gøre ham til, men herom faar vi neppe nogensinde fuld Klarhed. De 150 Aar har slettet Sporene ud.

Thisted Amt 1864.

Af *J. C. Jacobsen, Øsløs.*

Det er i Aar — 1914 — 50 Aar siden vort Fædreland sidste Gang var indviklet i en Krig, og der har i den Anledning været afholdt adskillige Mindefester baade i Hovedstaden og i Provinserne. Det er ikke for at mindes store Sejrvindinger, vi fester, thi Krigen 1864 bragte kun Nederlag, Skuffelser og stort Landetab, men det er for at hædre og takke de endnu levende Veteraner og for at mindes alle de, der led og stred for Fædrelandet under sørgelige, ja næsten fortvivlede Forhold. Vore Soldater stod dengang overfor en langt overlegen Modstander, saa de kunde umuligt sejre, men de gjorde deres Pligt til det yderste, og derfor er det, at Fædrelandet i Aar bringer dem sin varmeste Tak og en velfortjent Hædersgave.

I Anledning af Jubilæumsaaret har der været skreven en Mængde Artikler og Skildringer i Bøger og Blade, dels om selve Krigsbegivenhederne, og dels om Smaatræk og Oplevelser fra Egne, der blev berørt af Krigen. — I det følgende skal gives en kort Skildring af Forholdene og Tilstandene i Thisted Amt under vor sidste Krig. Nogen Kamp udfægtedes, som bekendt, ikke her i Amtet; men da saavel de danske som de fjendtlige Tropper under det nørrejydske Armekorps' Tilbagegang gennem Halvøen i længere Tid laa i Kvarter i denne Del af Landet, lever der endnu i Folkemunde en Mængde Erindringer fra hine Dage, og det er disse Erindringer, der her søges bevaret for kommende Slægter.

I Efteraaret 1863 blev den danske Hær sat paa Krigsfod; Krigen stod jo for Døren; de politiske Begivenheder maatte fremkalde den. Vi danske ønskede naturligvis ikke

Krig, men Folket var dog langt fra modløst; de lyse Krigsminder fra 1848—50 var jo ogsaa i friskt Minde endnu. Med frejdigt Mod og med en oprigtig Vilje til at gøre deres Pligt rejste de indkaldte Soldater til de forskellige Afdelinger. En smuk Sang fra den Tid vidner om, med hvilke Følelser den danske Soldat drog i Felten; et Vers lyder saaledes:

„I Hjemmet der græder min dejlige Brud,
for di jeg i Kripen skal drage:
hun ganger til Kirken og beder til Gud,
at jeg maatte komme tilbage.
Ja, Skindet at redde det søgte jeg helst,
men Danmark, min Pige, det maa jeg ha' frelst.
Ved Arnen kan ingen Roser gro,
naar Tysken aldrig vil unde os Ro“.

Umiddelbart før Kripen indkaldtes en Del ældre Forstærkningsmænd — alene fra Øsløs Sogn indkaldtes 6. — Det var Folk mellem 30 og 35 Aar, der nu skulde trække „i Trøjen“ eller rettere „Islænderen“, thi man manglede Uniformer, og de gamle indkaldte maatte derfor nøjes med en islandsk Nattrøje, der skjultes af en stor blaa Rytterkappe; mange af disse værnepligtige havde Hustru og Børn at tage Afsked med, saa det er ikke at undres over, om det var svært for dem at gøre deres Pligt.

Den 1. Febr. udbrod Kripen, og en Uge efter spredtes Rygtet om Dannevirkes Rømning ogsaa i denne Egn. Det sørgelige Budskab vakte overalt den dybeste Sorg og Skuffelse, det kom nemlig saa aldeles uventet, som »et Lyn og Tordenskrald paa en klar Frostdag«, skriver en dalevende. Nu havde man frydet sig af Hjertet over den smukke Mysundeaffære, der lovede saa godt for Fremtiden, og saa kom dette; man forstod det slet ikke; mange græd i Fortvivlelse, og adskillige ymte om Forræderi og lagde end ikke Skjul paa de bitre Følelser, de nærede overfor Kongehuset. Soldaterbreve fra den Tid aander ligeledes af Bitterhed mod de ledende, som man tillagde hele Skylden.

Efter Dannevirkes Rømning trak største Delen af den danske Hær sig tilbage til Døbbøl og Als, kun 4. Division, der kommanderedes af Generalløjtnant Hegermann Lindenchrone, gik over Kongeaaen; denne Styrke bestod hovedsagenlig af Rytteri og kunde derfor ikke yde synderlig Modstand mod en større fjendtlig Styrke af alle Vaaben. Fjenden trængte dog ikke straks paa, og da det østrigske Armeekorps i de første Dage af Marts gik over Grænsen, var General Hegermanns Division bleven forøget med 7. Fodbrigade (1. og 11. Rgmtr.), der under Oberst Max. Müllers Kommando saa djærvt havde standset Fjenden ved Sankelmark den 6. Februar. Den 8. Marts leveredes Træfningen ved Vejle, der endte med de Danskes Tilbagegang, og derefter paafulgte 4. Divisions hurtige Tilbagetog gennem Nørrejylland; allerede den 13. Marts stod Hovedmassen af Styrken efter nogle anstrengende Marschdage i og omkring Skive færdig til at gaa over Sallingsund til Mors. Fjenden fulgte kun meget langsomt efter, og den flugtlignende Tilbagegang maatte derfor tage sig underligt ud i Befolkningens Øjne — saaledes bar General Rye sig sandelig ikke ad 1849, da han trak sig tilbage for Overmagten. General Hegermann forsvarede sin Handlemaade med følgende Betragtninger: Hans Styrke var Fjendens langt underlegen, den var desuden i høj Grad overanstrengt og trængte til længere Tids Hvile og Ro for at blive fuldtud ordnet og kampberedt. Denne Hvile, mente Generalen, kunde først nydes uforstyrret, naar Vandet var lagt imellem ham og Fjenden. Desuden var han bange for, at en energisk Optræden fra Fjenden kunde faa til Følge, at hans lille Korps vilde blive trængt ind imod Limfjorden og tilintetgjort, hvis han ikke havde tilstrækkelig Tid til at bringe det i Sikkerhed.

Som nævnt, ankom de danske Tropper til Skive den 13. Marts, og umiddelbart efter begyndte Overgangen til Mors med alle de Transportmidler, der var ved Haanden. Paa Grund af en stærk Storm maatte man dog snart helt holde inde, og først den 16., da Stormen havde lagt sig en Del, kunde man for Alvor tage fat. Overgangen lededes

af Ingeniørmajor Jørgensen; herom fortæller Proprietær S. Overgaard, Knudsgaard, Sennels, der dengang tjente som Færgekarl paa Gaarden Fæggeklit ved Fæggesund, følgende: „Saa snart Hegermann Lindencrones Tropper nærmede sig Skive fik vi Bud om at møde med Fæggesundfærgen ved Sallingsund. Vi tog straks af Sted; men det blev en meget streng Tur, Løgstør Bredning var i vældigt Oprør, og vi maatte kæmpe med Søen i to Døgn, før vi naaede Bestemmelsesstedet. Her mødte os et storlaaet Syn: hele Sundet var som oversaaet med Fartøjer af alle Slags fra store Dampere til smaa Færger og Baade. Vi kom straks i Virksomhed og fik 6 Heste om Bord; men vor lille flade Færge egnede sig ikke til en saadan Fragt i saa høj Sø, og vi maatte ombytte vor levende Fragt med en død, vi fik saa en Del Flæsk, Beskøjt o. l. at føre over. Jeg fik imidlertid snart min Plads som Styrmand for en af Pontonbaadene, der kunde rumme 16 Dragoner med Heste; det var vistnok Kammerraad Andersen, der vidste, at jeg var lidt søkyndig, der fik mig ansat her. Nu gik det frem og tilbage, jeg husker ikke, hvor længe, men jeg mindes, at det var meget anstrengende, og det krævede i høj Grad Aarvaagenhed og Beslutsomhed at manøvrere mellem de mangfoldige Sejlere. Soldaterne saa vel noget anstrengte ud, men de var ved godt Mod. Saasart en Afdeling var ordnet efter Overfarten gik Marschen til Musikkens Toner til Kvartererne paa Mors; nu og da stemte Mandskadet ogsaa op med en lystig Opsang. Det forekom mig, at Humøret steg, da man følte Morsland under Fødderne, Da vi kom tilbage til Fæggesund, var Gaarden allerede belagt med Mandskab af 11. Infanteriregiment og 5. Dragonregiment, der holdt Vagt ved Kysten“.

Den 17. Marts var 4. Division med Undtagelse af et Par Strejfkorps og nogle mindre Sikringsdele i Sikkerhed paa Mors. Styrken bestod af følgende Afdelinger: 7. Infanteribrigade (Oberst Max Müller) Hovedkvarter i Dueholm, 1. Rytterbrigade (Generalmajor Honnens) Hovedkvarter i Vilsgaard, 2. Rytterbrigade (Oberst H. L. Scharf-

fenberg) Hovedkvarter i Ullerup, 7. Batteri (Kaptejn Johansen) Kvarter paa Højris, 5. Batteri (Kaptejn Lønborg) Kvarter i Tødsø, 3. Ingeniørkompagni (Kaptejn E. M. Dalgas) Kvarter i Nykøbing. Divisionsstaben laa i Nykøbing.

Den 10. Marts var Kronprins Frederik bleven ansat ved Korpset og gjorde Tjeneste i General Hegermanns Stab.

Den 19. Marts gik 3. Dragonregmts. 5. Eskadron, der hidtil havde hørt til et vestre Strejfkorps, over Oddesund og i Kvarter paa Thyholm, hertil kom samme Aften fra Mors 1 Underofficer og 20 Mand af 11. Rgmt., hele Kommandoen blev underlagt Eskadronchefen Ritmester Moe (Sejherren fra Vorbasse), og dets Opgave var at forhindre en fjendtlig Overgang. Den 20. blev ligeledes en mindre Styrke sendt til Aggersund, den bestod af 11. Rgmts. 1. Kompagni og 2 Kanoner af 5. Batteri, det hele under Premierløjtnant Wilhelmi. Den 18. var fra Mors afsendt 100 Mand af 11. Rgmt. under Løjtnant Uldall til Fanø for at hjælpe Kaptajnløjtnant Hammer at forsvare Vesterhavsoerne. Denne Styrke maatte, tvungen af Forholdene, opholde sig paa Thyholm til den 28. Marts. I Kvartererne paa Mors havde vore Folk det godt, og de kom snart til Kræfter igen. De gifte Soldater fra Hannæs, der næsten alle gjorde Tjeneste ved 11. Rgmt., oplevede den store Glæde, at deres Hustruer besøgte dem i deres Kvarter, noget, der sjælden sker i Felten. En enkelt Mand, Niels Jensen Bro, der var Soldat ved 11. Rgmts. 1. Kompagni, fik endog Lellighed til at gæste sit Hjem i Øsløs. Bro lever endnu, han er 84 Aar, men livlig og aandsfrisk; vi lader den gamle Mand selv fortælle: „I Aggersund, hvortil vort Kompagni var overført fra Mors, traf jeg to af mine Venner, Kroejer Laursen, Fjerritslev, og Gaardejer Klemmensen, Vestermølle i Gjøttrup. De gav Spise og Drikke i Aggersund Gæstgivergaard, og under Maaltidet siger Laursen: „Hør, Niels Bro, vil du ikke med en Tur til Fjerritslev?“ Jeg sagde naturligvis, at det vilde jeg hellere end gerne, men kunde jeg faa Tilladelse? Vi gik da alle

tre hen til Premierløjtnant Vilhelmi, jeg gik ind, de to andre stod ude paa Gangen. Premierløjtnanten var ikke glad for at give Orlov, men da de to Mænd kom til og bad for mig, sagde han: „Ja ja, gaa saa, men du maa sgu være tilbage til i Morgen Kl. 8!“ Jeg takkede, og snart gik det ad Fjerritslev til. Her i Kroen gav Laursen Aftensmad, men pludselig siger han: „Vilde du ikke grumme gerne et lille Smut til Øsløs?“ „Jo, men det kan jo umuligt lade sig gøre, jeg har fire Mil hjem“. „Anders“, raabte Laursen ud i Gaarden, „vil du spænde de brune for og holde for Døren om et Øjeblik, vi skal til Øsløs!“ Kort efter sad vi paa Vognen, Laursen vilde med til Vester-Torup, og nu gik det, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, ad Øsløs til. Kl. 12 Midnat var jeg hjemme. Det kan nok være, min Hustru gjorde store Øjne, da hun saa mig; længe kunde jeg jo ikke blive hjemme, men vi tilbragte da nogle glade Timer sammen. Jeg var ogsaa en lille Tur omkring hos Naboerne, der hjalp min Hustru med at passe vor Ejendom, saa det blev langt op ad den næste Dag, før jeg kom af Sted igen, og jeg, der skulde være i Aggersund Kl. 8 Morgen! „Dette her ser galt ud, Niels Bro!“ raabte Laursen, da vi traf ham i Torup, „men nu skal Karlen køre dig lige til Aggersund med det samme“, og det gjorde han. Lige paa Slaget 8 meldte jeg mig tilbage. „Er det Kl. 8 Morgen“, spurgte Vilhelmi lidt spydigt. „Hr. Premierløjtnanten maa undskylde, jeg forstod det saaledes, at jeg skulde møde Kl. 8 Aften“, svarede jeg frimodig. „Naa, saa det troede du“, gentog den godmodige Officer og smaalo i Skægget, „ja, nu kan du træde af, men det vil vist vare en Stund, før du faar Orlov igen“. Jeg fik ikke Brug for Orlov tiere, thi vistnok Dagen efter afgik Kompagniet til Als“.

Allerede den 20. Marts havde General Hegermann faaet Ordre til at sende hele sit Infanteri til Fredericia, hvor der var mere Brug for det end paa Mors; denne Ordre blev dog snart ændret, og i Slutningøn af Maaneden afgik 11. Rgmt. ikke til Fredericia, men til Als for at hjælpe med at forsvare Dybbølstillingen. 1. Rgmt. maatte nu ene

overtage Sikringstjenesten af Limfjordens Kyster; dets 8. Kompagni (Premierløjtnant Andersen) overtog Bevogtningen af Aggersund. Dampskibene Marchall, Diana og Aalborg stod til 4. Divisions Raadighed.

Efter et Hvil paa godt 14 Dage gik 4. Division efter Overkommandoens Ønske igen over Limfjorden for at gribe ind i Krigsbegivenhedernes Gang. Den 7. April var Tropperne atter søndenfjords, og Freden hvilede over Thisted Amt.

Saa kom Budskabet om Dybbøls Fald. Dette Budskab vakte lige saa stor Sorg og Fortvivlelse, som Dannevirkes Rømning; ganske vist kom det ikke saa uventet, man maatte være forberedt paa en saadan Katastrove, men Dybbøl var nu bleven Nationens Smertensbarn; der havde vore Folk staaet fast trods Fjendens Granatregn i Uger, og her havde den danske Soldat paa en smuk Maade vist sine medfødte Soldateregenskaber i Taalmodighed, Sejghed og Udholdenhed og en aldrig svigtende Pligtfølelse. At han var daarlig udrustet og mangelfuld uddannet kunde han ikke gøre for. S. Overgaard fortæller følgende Træk: „Vi stod en Dag ved Fæggesund i Færd med at gøre Færgen klar, vi skulde sejle en Mand ved Navn Tovsig over Sundet til Hannæs. Jeg kendte Manden; han var nu fattig, men havde engang kendt bedre Dage. I det samme kom en fremmed Person ilende ned mod Færgelejet; vi saa, han vilde med over, og ventede. „Har I hørt, at Dybbøl er falden?“ var det første, den fremmede sagde, da han kom saa nær, at vi kunde høre ham. „Ved du det bestemt?“ spurgte Tovsig og traadte hen til den fremmede. „Jeg hørte det i Nykøbing, hvor der hersker stor Fortvivlelse“, svarede Manden. Tovsig blev ligbleg, gik frem og tilbage med det mest lidende Udtryk i Ansigtet og vred sine Hænder, saa det knagede i Leddene; pludselig standsede han, skjulte Ansigtet i Hænderne og hulkede højt som et Barn. Jeg glemmer aldrig dette Syn, jeg forstod, at dette var Udtryk for den dybeste og mest usminkede Fædrelandskærlighed, — intet eje af Fædrelandet, og dog lide saaledes med det.

Efter Dybbøls Fald rykkede en stor prøjsisk Hærstyrke af alle Vaaben op i Nørrejylland for at trænge de Danske bag Limfjorden og maaske helt ud af Halvøen. General Hegermann, der havde delt sin Division i flere Kolonner, kunde ikke sætte stort op mod saa stærk en Modstander; han gik tilbage, og i Slutningen af April gik vore Afdelinger over Fjorden ved de forskellige Sundsteder til Vendsyssel, Thy og Mors. 1. Rytterbrigade (3. og 5. Drgrgmt.) skulde forsvare Thy, Mors og Vester Hanherred; ved Aggersund stod 1½ Kompagni Fodfolk og 2 Kanoner under Kaptajn Dalgas (senere Stifter af Hedeselskabet) — 2. Rytterbrigade stod omkring Nørre-Sundby. Flere Steder ved Limfjordens Kyster blev opkastet Skanser og Skyttegrave, f. Eks. ved Oddesund, Sallingsund, Fæggesund og Aggersund; sidstnævnte Sted frygtede man særlig et Angreb, da Fjorden her er forholdsvis snæver, Skanseanlægene var derfor ret betydelige, der var saaledes Placementer til 12 Kanoner, og langs med Aggersund By var kastet lange Skyttegrave. Stillingens Styrke blev dog aldrig prøvet

Omkring ved den 1. Maj begyndte Ægtkørslerne; en Del af Styrken paa Mors skulde føres ind i Vester Hanherred. Bønderne fra Sognene paa Nordmors og Hannæs fik da Ordre til at møde ved Fæggesund for at køre med Proviant, Munderingssager, Ammunition osv., Mandskabet kunde nok befordre sig selv, da det næsten udelukkende bestod af Dragoner.

Efter Fredericias Rømning den 28. April blev Styrken i Nørrejylland meget stærkt forøget. Den 1. og 2. Maj ankom Oberst Nergaards Brigade, og nogle Dage senere Oberst Nielsens Brigade samt noget Artilleri, et Ingeniørkompagni m. m., det hele under Generalmajor Vilster. General Hegermann raadete nu over en betydelig Styrke, og det var Hensigten, at han skulde yde kraftig Modstand, hvis Fjenden vilde prøve en Overgang over Limfjorden, ja endog, hvis Lejlighed gaves, gaa angrebsvis frem. Imidlertid standsede Fjendtlighederne, idet der blev afsluttet en Vaabenhvile fra 12. Maj til 25. Juni.

Det „nørrejydske Armekorps“ blev delt i 2 Divisioner (2. og 4.), 4., der kommanderedes af General Honnens, besatte Thisted Amt og Øster Hanherred og var, da Vaabenhvilen indtraadte, fordelt saaledes:

I Vester Hanherred: 21. Rgmt. (Major Saabye), 3. Drgrgmt. (Major L. Brock).

I Aggersund og Omegn: 2 Eskadroner Husarer (Ritmester Zepelin) 6 Kanoner af 5. og 7. Batteri.

Paa Mors: 5. Drgrgmt. (Oberstløjtnant N. Brock), 1. Rgmts. 2. Bataljon (Kaptajn Talbitzer) samt 4 Kanoner.

Paa Thyholm: 1 Kompagni, 1 Eskadron og 2 Kanoner.

General Honnens boede først paa Skjerpingsgaard i Kjettrup (dengang Herredsfogedbolig); den 26. Maj flyttede Divisionsgeneralen med Stab til Thisted.

I de 6 Ugers Vaabenhvile fik vore Soldater ordentlig udhvilet i de gode Kvarterer hos Nordvestjyderne, og Forholdet mellem „Jenserne“ og Befolkningen var gennemgaaende godt. Der er brudne Kar i alle Lande, og blandt de 10—12,000 Mand var der selvfølgelig ogsaa adskillige uheldige Individuer, men Folk saa lidt gennem Fingre med disse og vilde nødtigt føre en Soldat i Fortræd. — Pens. Lærer Andersen, V. Thorup, der dengang var en ganske ung Lærer, fortæller følgende fra Indkvarteringen i Vester Hanherred: „Den første Indkvartering her bestod af Aarhus Dragoner (3. Rgmt.), hvis 5. Eskadron (Ritmester Moe) laa i Klim Sogn. Siden 21. Fodregiment, der mest bestod af Nordslesvigere. Forøvrigt blev der jævnlig skiftet med Rytteri og Fodfolk i Kvartererne. Troppernes Opførsel var i det hele meget tilfredsstillende; kendeligt var det forøvrigt, at Dragonerne betragtede sig som staaende et godt Trappetrin over Infanteristerne, ligesom de nok ogsaa var lidt mere fordringsfulde end disse. Behandling og Forplejning her i Sognene var gennemgaaende god og tilfredsstillende, men Tropperne var ikke videre begejstrede, naar de skulde byttes omkring og indkvarteres længere østpaa (i Øster Hanherred). Endnu i Slutningen af Juni Maaned laa Dragonerne her i Sognene“.

Det er meget muligt, at Dragonerne følte sig lidt store,

de havde jo enkelte Smaasejre at henvise til (Fægtningerne ved Vorbasse, Hjortballe Kro osv.), hvorimod de stakkels Infanterister bestandig maatte trække det korteste Straa overfor Fjenden i aaben Mark.

Som alt nævnt laa 5. Dragonrgmt. og det halve af 1. Infanterirgmt. paa Mors. Dragonerne var for største Delen Midtjyder og rekrutterede fra Bondestanden, det var store og kraftige, men fredelige og rolige Folk. 1. Rgmts. Soldater var derimod Københavnerne og derfor mere lette „i Tøjet“; de fleste af dem havde desuden deltaget i flere Træfninger (ved Kongshøj, Sankelmark og Vejle), saa det kunde undertiden hænde, at de kunde blive for livlige og slaa noget grovt „til Skaglerne“. Naa, lidt livligt gaar det altid til, hvor mange Soldater er samlede, og Befolkningen tager det ikke saa nøje med en Spøg udført af Jenserne, der maaske snart skal rejse for bestandigt. Selv Officerer kan foretage smaa private „Felttog“ midt i den dybeste Fred og bringer kostbare Erobringer med tilbage. Herom vidner følgende, fortalt af en gammel Færgemand: „Paa Søndergaard i Øsløs laa en ung Dragonløjtnant i Kvarter; han havde tidligere ligget i Kvarter paa Mors, og her havde Soldaten erobret sig en Pige, eller var det maaske Pigen, der havde kapret Løjtnanten; et godt Bytte var det imidlertid, thi hun var efter Sigende Øens rigeste Pige. Nok er det, „Erobringen“ førte det med sig, at Løjtnanten jævnlig maatte færges over Færgesund, og vi Færgfolk gjorde gerne Tjeneste ved disse Lejligheder, thi der vankede gode Drikkepenge. Til Gengæld krævede han saa, at vi skulde være paa Pletten, naar han og Oppasseren viste sig til Hest. Men en Dag var det nær gaaget galt. Vi var ikke til Stede, da vor Løjtnant kom, — vi sad forøvrigt i Kroen og spiste efter et anstrengende Dagværk —, han var straks gnaven, men besluttede dog ved Hjælp af en Købmand A. Taarup, der var kommen til i samme Øjeblik, at sætte over uden os. De fik Hestene i Færgen, og Løjtnanten og Købmanden greb hver en Aare og roede af alle Kræfter, men hvor meget de end anstrengte sig, var det dem dog ikke muligt

at komme mere end 10 a 20 Favne fra Land. Sagen var den, vi havde kastet Ankeret ud paa Dybet, at Færgen ikke skulde drive bort, hvis den slap løs, og det var Ankerkæden, der holdt igen. Endelig opdagede de Hemmeligheden, fik Ankeret hevet op og kom over til Nord-siden, hvor vi netop kom ud fra Kroen efter vort Maaltid og mødte dem ved Landingsstedet. Og nu vankede der Dessert; Løjtnanten tordnede for vore Øren, som var vi stokdøve allesammen, og da jeg vovede at tage til Genmæle, røg Sablen af Skeden; men heldigvis var det ikke med den som med Sværdet Tyrving, der krævede Blod, hver Gang det blev blottet, den gled snart igen i Skeden, og det hele endte fredeligt“.

Om Løjtnanten blev gift med sin Pige fra 64, melder Fortællingen intet om.

Paa Halvøen Hannæs (Øsløs, Vesløs, Arup og Tømmerby Sogne) laa Dele af 3. Dragonrgmt. i Kvarter. En stor Del af Mandskabet var Sønderjyder; paa Gaarden Bundgaard i Tømmerby laa saaledes en Vagtmester Kloppenborg, et Navn, der har god Klang blandt de dansk-sindede Sønderjyder hinsides Kongeaaen; en Mand af Slægten, Kloppenborg Skrumsager, er for Tiden dansk Repræsentant i den prøjsiske Landdag. Sammesteds laa den svenske frivillige Vagtmester Palmqvist i Kvarter. Enkelte Karle var dog helt nede fra Holsten og var, saa vidt man kunde skønne, tysksindede; men de opførte sig alle godt og hjalp flere Steder deres Kvarterværter med Markarbejdet, saa det var ikke et ualmindeligt Syn at se 2—3 Karle i lyseblaa Benklæder og Skjortæærmer paa Møddingen i Færd med at læsse Gødning. I Øsløs laa en menig Dragon, der var bleven saaret i Patrolijkampene foran Vejle og ført paa Sygehuset sammen med den haardt saarede østrigske Premierløjtnant Grev Czernin; han fortalte, at den fjendtlige Officer havde opført sig noget forstyrret og med Magt maatte forbindes. Det mærkelige heri kan forklares ud fra dette, at Greven var haardt saaret af et Sabelhug i Hovedet, saa han maaske ikke var sig bevidst, hvad han gjorde.

Under Vaabenhvilen søgte General Hegermann at gøre sit Korps kampberedt. Navnlig Rytterregimenterne stod en Del tilbage at ønske, idet mange Heste var sendt aldeles raa og utilredne i Felten; man kunde derfor ogsaa jævnlig se Eskadronerne tumle omkring paa Markerne eller Lynghederne, sidstnævnte Sted saa man dem helst, da her ingen Skade kunde gøres. Men Frihed var der jo mere end nok af, og ældre Folk kan fortælle om de utroligste Løjer, de muntre „Jenser“ kunde hitte paa. Saaledes saa man en Dag i Højstrup i Tømmerby en halv Snes Dragoner sidde overskrævs paa Rygningen af et Hus i Færd med at foretage vældige „Rytterangreb“; men, som sagt, man fandt sig i meget af den Slags; det som under andre Forhold vilde være bleven betegnet som kaade Drengestreger, kaldtes nu uskyldige Løjer. Den jyske Dragon har altid været Folkets Øjsten, han benyttede sig heraf og trak store Veksler herpaa. En af dem, der høstede størst Udbytte af Opholdet paa Hannæs, var vel nok Chefen for 2. Eskadron, Premierløjtnant Allan Dahl, der laa i Kvarter hos Gaardejer Haubro i Tømmerby. Det har ikke været ene Krigsvæsen, Officeren og den politisk interesserede Gaardmand har talt om, thi efter Krigen stillede Allan Dahl sig som Højres Kandidat i Bjergetkredsen og blev valgt særlig ved Hjælp af Fiskerne, der var helt begejstrede for den store kraftige Rytter-officer.

Samme Dag, som Vaabenhvilen udløb, blev Styrken i Nørrejylland betydelig formindsket, idet en Infanteribrigade over Frederikshavn blev overført til Fyn. General Hegermann raadete derfor kun ved Fjendtlighedernes Genoptagelse over ca. 8000 Mand, hvoraf ca. 3000 Mand var Rytteri; overfor ham stod i Randerseggen den prøjsiske General Vogel von Falkenstein med ca. 25,000 Mand. Mod en saadan Modstander kunde „det nørrejyske Armekorps selvfølgelig intet udrette, og vor Overkommando fattede derfor ogsaa snart den Beslutning, at saa godt som hele Styrken i Jylland skulde overføres til Fyn. Als's Tab den 29. Juni fik til Følge, at Overførselen af Tropper

blev dreven med saa stor Kraft som muligt; dels frygtede man en Overgang til Fyn, hvor man nu havde samlet Hærens Hovedstyrke, og dels frygtede man, at Fjenden med en stor Styrke skulde overskride Limfjorden og gøre det vanskeligt om ikke umuligt for vore Tropper at blive indskibede. Ved Slutningen af Maaneden var Tropperne i Thisted Amt altsaa i Færd med at forlade deres Kvarterer for at begive sig til Frederikshavn. Men dette almindelige Opbrud fik Bønderne sandelig at mærke. I alle de Sogne, der var belagt med Soldater, fik Sognefogderne Ordre til at skaffe saa mange Køretøjer til Veje, som der var Brug for, og det var ikke faa, da ikke alene den Mængde Materiel af forskelligt Slags, men tillige Fodfolket, skulde befordres. For mange blev det en lang og drøj Køretur; det hed sig ganske vist, at der vilde komme Afløsning, men den udeblev eller viste sig utilstrækkelig, og det hændte for mere end en Thybo, at han maatte holde Pinen ud lige til Frederikshavn. En Del slap dog fri i Aabybro; det var imidlertid ikke altid de rette — de, der havde kørt længst — der fik Lov til at vende Næsen hjemad, men det var i mange Tilfælde de, der havde Snakketøjet rigtigt i Orden, saa de forstod at gøre Indtryk paa Officererne. Navnlig Hjemturen var streng; da gjorde Naturen sin Ret gældende, og det kneb svært for de stakkels Kuske at holde Øjnene aabne; mange havde hverken faaet Søvn eller Mad i flere Døgn. Nød gør, som bekendt, opfindsom, det viste sig ogsaa her. I Reglen fulgtes et Par Naboer ad, de skiftedes da til at køre forrest, saa kunde den bagerste faa sig en lille Lur, medens den forreste vaagede; men faldt denne saa ogsaa i Søvn? Ja, saa hændte der jo af og til noget ubehageligt. Saaledes fulgtes de gode Venner og Naboer fra Tømmerby Erik Bundgaard og Jens Silkeborg ad fra Hjørring og sydpaa. Jens Silkeborg kørte bagest og sov, Bundgaard kørte forrest og — sov ogsaa. Hvor længe, de havde slumret, var de ikke klar over, men de vaagnede som Følge af nogle meget ublide Tilraab, der nærmest lød saaledes: „Kør dog til Side for H ! Da de blev

klar over Situationen, saa de et Batteri holdende paa Vejen foran sig; det kan nok være, der maatte gøres Plads. En Mand fra Vesløs blev helt sindsforvirret; han havde længe kørt ganske roligt bag efter Sognefoged Jens Back (den senere Folketingsmand), men pludselig pisker han paa Hestene for at køre om. „Hvor vil du hen, Thomas!“ raabte Back. „Jeg vil ikke være her længere, jeg vil hjem“, var Svaret. „Vi andre vil skam ogsaa hjem, saa du kan godt give Tid“, blev Back ved. „Nej, jeg vil have nogen Mælk og Grød, her faar vi hverken Mælk eller Grød.“ Det lykkedes dog Back at forhindre den syge i at komme bort, og de fik ham efterhaanden beroliget; han blev for Resten snart fuldstændig rask. En Mand, der var med til at fæрге Ægtbønderne fra Mors over Fæggesund paa Hjemturen, fortæller følgende: „Disse Folk var saa forvaagede og fortumlede, at de intet sansede, mange af dem kørte da ogsaa helt forkert og havnede ude mellem Klitterne eller ude paa Vejlerne. En Del laa sovende paa Bunden af Vognen, Hestene havde saa selv fundet Vej; ja, enkelte blev i sovende Tilstand ført ud paa Færgen og roet over Sundet til deres Hjemø; om de sidste kan man da sige, at de kom sovende til det hele“.

Vore Soldater var nu borte, kun ved Aggersund laa endnu $\frac{1}{2}$ Kompagni Fodfolk af 1. Rgmt.; den lille Styrke hørte til Oberstløjtnant Becks Korps, der skulde dække Tilbagetog. Over Odesund, Fæggesund og Sallingsund var Vejen fri, og Fjenden kunde ventes, hvad Dag det skulde være. Vi lagde dog saa mange Hindringer i Vejen, som det var muligt; alle Baade, Pramme, Færger o. l. blev ført over til Fjordens nordre Bred, og en Mængde Planker, Brædder, Lægter og andet Tømmer blev opstabled paa den lille Ø Fæggerøn ved Sydspidsen af Hannæs; det var Tømmerlagrene fra Aalborg, Nibe, Løgstør og flere Pladser ved Limfjorden, der blev førte hertil, at det ikke skulde tjene Fjenden som Bromateriel. Største Parten af Tømmeret blev forøvrigt liggende paa Fæggerøn den følgende Vinter; Kammerraad Andersen, Thisted, havde Overtilsynet med det.

Skønt vore Soldater overalt maatte vige for den overlegne Fjende, var de dog langt fra modløse, hvilket kan ses i de mange Breve, der kom fra Felten hjem til Slægt og Venner. Inden vi helt overlader Thisted Amt til Fjenden, vil vi læse et Brev skreven af en Soldat fra Sennels til en lille 11 Aars Pige, hvis Forældre Soldaten havde tjent hos; det lød saaledes: „Jeg ligger her i en Snedrive og skriver disse Linier med mit Tornister som Skrivepult, for at du og dine Forældre skal erfare, at jeg endnu er i Live. Mange Kugler har pebet mig om Ørerne, men ingen har gjort mig den ringeste Fortræd. Vi er forsynede med mange skarpladte Patroner, bare en af disse var bestemt for den tyske Vrangl“. Den lille Pige er nu en gammel Kone og Husmoder paa Knudsgaard.

Det korte Brev siger os, at der var af en god Mening til den 80-aarige Feltmarschall Wrangel, der forøvrigt næsten var i Barndom; en anden prøjsisk Officer fortjente dog vist i endnu højere Grad de Danskes Vrede eller maaske Foragt, det var General Vogel von Falckenstein, der som Guvernør i Nørrejylland optraadte baade med Strenghed og Hovmod; en gammel Sang fra den Tid begynder da ogsaa saaledes: „Vrangl var en hæsliig Karl, men Falckenstein var værre“. Her i Thisted Amt kom man ikke i særlig Grad til at mærke den prøjsiske Generals haarde Næve, da vore egne Tropper holdt denne Del af Landet besat under Vaabenhvilen. Stemningen i de Egne, der ikke følte den haarde Brandskatning, var vel ogsaa i det hele mere forhaabningsfuld end der, hvor man følte Byrderne først.

Fra flere nordjydske Byer, deriblandt Thisted og Hjørring, blev der saaledes afsendt Adresser til Kongen, der anmodedes om at genoptage Fjendtlighederne og kun slutte Fred, naar Danmarks fulde Ret opnaaedes. Vi fik vort Ønske opfyldt.

Omtrent paa samme Tid, som vore Tropper begyndte at rømme Thisted Amt, rykkede store fjendtlige Styrker frem mod Limfjorden, forsynede med det nødvendige Materiel til Broslagning. Bortset fra en for de Danske

meget uheldig Fægtning lidt sydfor Aalborg den 3. Juli, generede Fjenden dog ikke vor Bortmarsch; den 10. Juli Kl. 11 Aften forlod den sidste danske Soldat Frederikshavn, samme Dag gik Fjenden over Fjorden ved Nørre-Sundby og Oddesund samt besatte Løgstør. I Dagene fra den 10. til den 13. blev saavel Thyland som Mors besat af den østrigske Brigade Kalik, sidstnævnte Dag holdt Brigadegeneralen sit Indtog i Thisted. Hannæs var helt fri for fjendtlig Indkvartering, de eneste Fjender, man her saa, var enkelte Østrigere, der kom ovre fra Mors. Heller ikke i Vester-Hanherred var der Tale om nogen fast Indkvartering, men man havde alligevel her stadig Besøg af større og mindre Styrker, idet et prøjsisk Kommando var gaaet over Aggersund og besat den omliggende Egn. Pens. Lærer Andersen fortæller følgende: „De første Tyskere, vi saa her vester paa, var et lille Vogntog — 5 — Aggersborgere, der Søndagen den 17. Juli om Eftermiddagen kørte ned til Torup Strand, hvor der blev fraspændt i Strandgaarden og de Meniges Geværer stillet i Pyramide. Senere kom der større og mindre Patroljer, der ligeledes dirigeredes mod Torup Strand. Den første af disse kom en Søndag, medens Præsten stod paa Prædikestolen; da de faa Folk, som var i Kirke, hørte den prøjsiske Militærmusik, en Blanding af Tromme, Tal-lerken og Skalmje, der lød ret uhyggelig, styrtede alle ud af Kirken, jeg og Præsten bagefter. Disse Smaature til Torup Strand stod nok nærmest i Forbindelse med, at der forhen havde fundet livlig Udskibning og Nordstrands-handel Sted derfra; der var nok ogsaa en Dag iagttaget en Skude i Nærheden. Iøvrigt kom kun nogle enkelte Vogne kørende, vel nærmest Lystture med Officerer og deres Oppassere, og Turen gjaldt altid Bulbjærg, hvor enkelte indgravede deres Navne med følgende Tilføjelse: „Jyllands Erobrere“. De prøjsiske Soldater syntes at være ganske unge Mennesker, omkring de 20 Aar —, det hed sig, at Mandstugten var skarp, men lidt Overtrædelse kunde nok passere; især sagdes Tyskerne at være begærlige efter Æg samt Linned til at vikle om Fødderne.

Nogen egentlig Overlast hørte jeg ikke Tale om, og det fortælles, at i Egne, hvor de havde haft 1. Rgmt. (Københavnerne) og senere Prøjserne indkvarterede, var man mest misfornøjede med førstnævnte. Østrigerne vester oppe var efter Sigende værre“.

Det er ellers en Kendsgerning, at Østrigerne overalt optraadte med langt større Elskværdighed og Taktfuldhed end Prøjserne; hvad kan da være Aarsag til, at de fo'r frem med Strenghed i Thisted Amt? Følgende Forklaring ligger nær: De østrigske Soldater, hvis Hjemstavn laa Hundreder af Mile mod Syd, var forlængst kede af denne Krig. Under Vaabenhvilen haabede de paa Fred og snarlig Hjemsendelse, men de var bleven skuffede, Krigen var begyndt igen, og hvis var Skylden? Ja, Prøjsen kastede selvfølgelig hele Skylden paa de Danske: Det var dem, der havde sprængt Londonerkonferencen, det var altsaa dem, der trak Krigen ud, og det var deres Skyld, at Østrigerne nu maatte foretage Overgang over Limfjorden, — og saa til hvilken Nytte? Danskerne var jo forlængst borte, der var ingen Laurbær flere at vinde; alt dette har sikkert vakt Bitterhed og forledet de ellers fredelige Syd-lændere til at optræde med en Haardhed, man ikke kendte Mage til i de øvrige Egne af Halvøen.

Mandstugten i den østrigske Hær var dog fuldtud lige saa streng som i den prøjsiske, og Overtrædelser blev haardt straffede, herom vidner da ogsaa Udtalelser fra baade Mors og Thyland, hvor Østrigerne i længere Tid laa i Kvarter. Nogen større Overlast led Befolkningen selvfølgelig ikke, — sligt vilde jo ogsaa stride mod alle Krigsregler, — men Smaadrillerier og Smaarapserier kunde ikke undgaas. De fjendtlige Soldater holdt meget af Æg og Fjerkræ, og hertil er intet at sige, men det er forkasteligt, at de ofte glemte at betale Bønderne for disse Varer og ofte optraadte paa en meget hoven og brutal Maade. Selvfølgelig benyttede de sig ofte af, at de ved at true med Vaabnene kunde forskrække skikkelige Bønderfolk og faa deres Viije. Enkelte Gange blev Tyverier meldt til de østrigske Officerer, og det maa siges til deres

Ros, at der blev ikke lagt Fingre imellem. En bestemt og energisk Optræden fra Bøndernes Side gjorde dog ofte god Virkning: Paa Mors stjal en østrigsk Soldat et Uhr fra en Tjenestekarl; den bestjaalne gik straks ind og meldte Sagen til sin Husbond, der kom ud for at kræve det stjaalne tilbage. Soldaten gav Grovheder, men Bonden, der var en haandfast Mand og Soldat fra Trearskrigen, greb ham straks i Kraven og raabte: „Ved du ikke, at der er Forskel paa en Soldat og en Tyv? Vil du øjeblikkelig rykke ud med Uhret?“ Den fremmede forstod næppe det danske Modersmaal, men han respekterede den danske Næve, glemte rent at daske paa Vaabnene og udleverede sine Tyvekoster. Der er dog ogsaa mange gamle, der fortæller, at de østrigske Soldater var flinke og høflige og gerne vilde hjælpe Folk med Markarbejdet. Særlig skal de fremmede have haft stor Forkærlighed for Smaabørn, og det er ret naturligt, thi her var det ikke saa meget Sproget som Minespillet, det kom an paa. Forøvrigt var de første Dage efter Fjendtlighedernes Genoptagelse de sværeste at komme over, men snart indtraadte jo Vaabenhvilen igen, og hermed blev en anden Optræden naturligvis fastslaaet. -- Under Vaabenhvilen foretog de østrigske Officerer jævnligt Udflugter til Havet — særlig til Hanstholm og Bulbjærg — og her er Forklaringen til, at man i Vester Hanherred ofte saa saavel prøjsiske som østrigske Officerer, men aldrig østrigske Menige. Man fortæller endogsaa, at de fremmede Officerer foretog Udflugter helt til Skagen, og det er troligt nok, de havde jo intet at befrygte.

Fra Midten af Juli var Forbindelsen mellem Amtet og Regeringen i København fuldstændig afbrudt, det blev nu foreløbig betragtet som en erobret Provins og styret af den prøjsiske Militærguvernør i Randers; alle Embedsmændene fik Ordre til som hidtil at varetage deres Embeder. Statsskatterne blev opkrævet maanedsvist og sendt til Guvernøren. Ligeledes efter Ordre fra de fjendtlige Autoriteter maatte Bønderne møde forskellige Steder i Amtet med deres Heste, som Fjenden da vilde udtage en

Del af. Ordren var udstedt gennem Herredsfogderne til Sognefogderne. Bønderne var belavede paa, at en saadan Befaling vilde komme og sørgede for at faa deres bedste Heste i Sikkerhed; Skjulesteder var der nok af: Ude mellem de høje, vildsomme Klitter ved Vesterhavet eller ude mellem de favnhøje Rør paa Vejlerne var de skjulte, her vilde ingen Fjende falde paa at lede, mente man. Saa mødte man med ganske unge Heste, der var for spinkle til Ride- eller Kørebrug, eller med gamle Følhopper, som Fjenden hverken vilde eje eller have. Bønderne fra Vester Hanherred skulde møde med Hestene ved Aggersund; det var nu ikke fra alle Sogne, man efterkom Ordren. I Vesløs samledes Sognets Mænd hos Jens Bach, der, som sagt, var Sognefoged, for at spørge ham til Raads. Bach var ikke helt forknyt, han sagde: Hvis I vil adlyde mig, saa bliv hjemme og lad Tyskerne selv komme, hvis de vil have noget“. Man fulgte hans Raad, fra Vesløs mødte ikke en Mand, og der kom ingen Heste Bud efter. Jens Back havde været med i Treaarskrigen, ogsaa denne Gang var Jylland oversvømmet af Fjender, der stillede store Krav; „de fik imidlertid ikke Kravene opfyldte 1848, maaske kunde det gaa noget lignende 1864“. Men fra de fleste Sogne var man mødt i Aggersund. Herredsfogden fra Skerpinggaard, Hr. Rybsahm, var til Stede i egen Person for at forhandle med Fjenden; den samme Embedsmand var efter Sigende noget ilter og ekcentrisk, hvilket havde til Følge, at det kom til stormende Optrin mellem ham og de fjendtlige Officerer, der til sidst truede med Magt, hvilket dog ikke i særlig Grad anfægtede Hr. Rybsahm. Den 20. Juli blev der paany afsluttet en Vaabenstilstand; da Telegram herom ankom til Aggersund, sagde Herredsfogden: „Stop, nu maa I rejse hjem med eders Heste!“ Fjenden maatte finde sig heri, da det stred mod Vaabenhvilens Bestemmelser at fortsætte med den Slags Udskrivning. I Øsløs var Købmand T. C. Dige fungerende Sognefoged, han turde ikke optræde saa dristigt som Jens Back, men lod Mændene rejse til Aggersund med Hestene. De Øsløs Mænd

var imidlertid lidt sent paa Færde, de ankom først i samme Øjeblik, som Budskabet om Vaabenhvilen var offentliggjort, hvilket ingenlunde blev dem til Skade, da Herredsfogden gav dem Lov til straks at vende og ride hjem. Øsløboernes snare Hjemkomst gav Anledning til et pudsigt Optrin. Da man hjemmefra fik Øje paa de mange Ryttere ude paa Hanvejle, troede Folk, at det var Tyskerne, og der opstod stor Forvirring, enhver søgte at redde sit bedste, og Penge, Kostbarheder, Værdipapirer o. l. blev gemt paa de utroligste Steder. Frygten varede dog ikke ret længe, snart genkendte man de bortdragne Mænd og Sønner, og med Smil om Mund fik man igen de skjulte Sager for Dagens Lys.

For Nordthys Vedkommende skulde man møde med Hestene ved Thisted Havn, og der blev saa udstillet Vagt ved alle de Gader, der udmundede i Havnepladsen, at ikke nogen skulde liste sig bort med Heste, der var udtaget. Her blev Hestene sorterede, de brugelige kom i én Flok, de ubrugelige i en anden; men skønt der blev passet paa, lykkedes det dog en og anden snild Bonde- mand at faa Hestene ombyttede, saa Fjenden fik den daarlige Hest at trække af med. Prisen var ens for dem alle: „Kongen af Danmark skal nok betale“, det var den Betaling, Bønderne foreløbig maatte nøjes med.

Det var dog ikke mange Heste, Fjenden paa den Maade tog, kun ganske enkelte fra hver Kommune; fra Klim Sogn blev der kun taget 1, fra Vester Torup ligeledes 1, ialt fra hele Vester Hanherred kun 12—14 Stykker. Efter Freden fik Ejerne af de saaledes røvede Heste Erstatning af den danske Regering efter en bestemt Vurdering. Betalingen blev ydet i 4 pCt. Statsobligationer, og de vedhængende Rentekuponer blev almindelig anvendt til Betaling af Statsskat.

Som nævnt, traadte den anden Vaabenhvile i Kraft den 20. Juli. Krigens andet Afsnit havde da kun varet i godt 3 Uger; men nu kunde Danmark ikke længere tage Kampen op mod to af Europas Stormagter, og da ingen Magt paa Jorden vilde hjælpe os, maatte vi omsider bede

om Fred. Fredsunderhandlingerne varede i over 3 Maaneder, først den 31. Oktober blev Freden sluttet, og i al den Tid maatte Jylland bære de store Byrder, der fulgte med en Besætning af fremmede Tropper. Prøjserne betegnes overalt som strenge Herrer, Østrigerne derimod som humane Fjender, der ganske vist krævede deres Underhold efter Vaabenhvilens Bestemmelser, men respekterede de Danskes Sæder og Skikke og fremfor alt undlod at støde den nationale Følelse, og det maa nok alligevel, trods alt, betragtes som et Held, at det blev en østrigsk Brigade og ikke en prøjsisk, der kom til at besætte Thisted Amt under Vaabenhvilen. Hvor længe Fjenden holdt Amtet besat, skal ikke siges med Bestemthed, gamle Folk mener ca. 1½ Maaned; men det er sikkert, at det var delvis rømmet længe før Freden blev sluttet.

Inden denne Skildring sluttes, vil vi ønske de gamle Veteraner, hvoraf der jo endnu lever henimod 25,000 eller ca. $\frac{1}{3}$ af de, der var indkaldt til Felttoget, til Lykke med den Hædersgave, de tjente for 50 Aar siden paa Sønderjyllands blodige Snemarker, men først faar nu, da de gaar paa Gravens Bred. Da de vendte tilbage fra Krigen, agtede man ikke paa dem, hvilket dog nærmest var som Følge af den store Sorg og Fortvivelse, der herskede over Nederlaget og Tabet; nu søger Fædrelandet at raade Bod paa, hvad det har forsømt.

Der er sikkert ingen Mand i Danmark, der ønsker Fædrelandet indviklet i Krig mere; men kommer Landet i Fare, og der kaldes paa dets Sønner, da haaber vi, at de vil gøre deres Pligt som deres *Fædre i 1864*.

Som Kilder er anvendt: *Generalstabens*: „Den dansk-tyske Krig 1864“ samt *A. Liljefalks*: „Vor sidste Kamp for Sønderjylland“. Desuden takkes en Del ældre Mænd, særlig Proprietær S. Overgaard, Knudsgaard, Niels Jensen Bro, Øsløs, og pens. Lærer Andersen, V. Torup, for Oplysninger, de har givet mig. F.

Bilag.

Af Officerer, der enten er fødte i Thisted Amt eller haft Virksomhed der, og hvis Navne er bleven fremhævede i Rapporterne, skal nævnes følgende:

Frederik Christian Stjernholm er født 1822 paa Herregaarden Lund i Øster Assels paa Mors. 1836 kom han fra Maribo Realskole til den militære Højskole, hvorfra han udskreves som Artilleriløjtnant 1842. I den første slesvigske Krig fik han ofte Lejlighed til at lægge sin Dygtighed for Dagen og blev allerede i Krigens første Aar i en Alder af kun 26 Aar udnævnt til Kaptajn. Særlig udmærkede han sig under Frederiksstads Forsvar, hvor han var øverstkommanderende for Artilleriet. 1858 blev han Major. Da Krigen udbrød 1864 var han først Stabschef hos General Gerlack, og da denne senere blev udnævnt til Overgeneral, fulgte Stjernholm ham fremdeles som fornemste Hjælper. Det var en meget vanskelig og ansvarsfuld Opgave, der var betroet den unge Officer, men han løste den med stor Troskab og Dygtighed. Navnlig var Tjenesten paa Dybbøl streng for Stabschefen, idet Generalen en lang Tid var syg; men han sparede sig ikke, daglig gik han en Runde ned gennem de sammenskudte Skanser for at trøste og opmuntre Befalingsmænd og Menige, og hans rolige, fattede Optræden indgød Tillid. Under Krigen steg han til Oberstløjtnant og det følgende Aar til Oberst. Da Hærloven 1867 traadte i Kraft, blev han Generalmajor og Chef for Generalstabten, en Stilling han beklædte med stor Dygtighed til sin Død 1879. Hans Lig hviler paa Garnisonens Kirkegaard i København.

Kaptajn Redsted er godt kendt i Thisted Amt, idet han i en længere Aarrække var Postmester i Thisted. Redsted stod som Premierløjtnant i Reserven, da Krigen 1864 udbrød; han blev straks indkaldt og ansat som Kompagnikommandør i 9. Regiment, i hvilken Stilling han flere Gange fik Lejlighed til at udvise glimrende Mod og

Tapperhed. Det var særlig under Stormen paa Dybbøl Mølle den 18. April, at Redsted skrev sit Navn med Ære i den danske Krigshistorie; han blev ved denne Lejlighed saaret og fangen. Efter Krigen udnævntes han til Ridder af Dannebrog og Kaptajn. Som Postmester i Thisted udfoldede han en betydelig Virksomhed som Skribent og Taler for Forsvarssagen, som han omfattede med stor Forkærlighed. Han ligger begravet i Aalborg.

Artilleriløjtnant Ludvig Georg Frederik Klubien blev født 1836. Han var Student og Lærer ved Thisted Borger-skole, da Krigen udbrød; men blev straks indkaldt og ansat ved 6. Fæstningskompagni. Klubien viste sig som en modig og ihærdig Officer, og det var hans Agt at forblive i Hæren efter Krigen; dette Ønske blev dog ikke opfyldt, idet han faldt i Kampen ved Mysunde den 2. Februar.

Ivar Qvistgaard Leth var Søn af Pastor Fabricius Leth i Visby-Heltborg i Thy. Han blev født 1836 og gjorde i Krigen Tjeneste som Løjtnant ved 11. Rgmt. Leth deltog i Kampene ved Dannevirke, Sankelmark og Vejle. Ved Sankelmark den 6. Februar blev han saaret. Løjtnant Leth døde som Postmester i Ø. Svenstrup 1888 og ligger begravet paa Aggersborg Kirkegaard.

Kammerherre de Steensen Leth til Højris paa Mors gjorde i 1864 Tjeneste som Løjtnant ved 3. Dragonregiment. Kammerherrens Navn er godt kendt i Thisted Amt; den ansete Godsejer har beklædt flere Tillidsposter, saaledes været Medlem af Thisted Amtsraad i flere Aar. Her er ikke Stedet til at skrive en længere Biografi af Hr. de Steensen Leth, men hans Navn bør nævnes sammen med de øvrige Officerers.

Sagn fra Thy.

Samlede efter Folkemunde af *S. Ditlevsen*.

Ligesom det har sin Betydning at lære vore Fædres Sæder, Skikke og øvrige Forhold at kende, saaledes har det ogsaa sin Betydning, som jeg dog ikke her skal komme nærmere ind paa, at lære de Sagn og Ordsprog at kende, der er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt. Jeg har derfor gennem en Aarrække samlet ind paa dem og skal her for Aarbogens Læsere gengive enkelte af dem saaledes, som de er mig fortalte:

Sagnet om Karl Blek.

I Vang Sogn, tæt ved søndre Side af Vandet Sø, ligger Gaarden Nystrup, Det er endnu en køn Gaard, men i ældre Tider skal den have været meget stor og ligget tæt ved Havet. Det ældste Nystrup skal være bleven ødelagt af Sandflugt, og efter gamle Folks Sigende skal Gaarden tre Gange være flyttet længere ind i Landet, medens Klitterne nu dækker dens tidligere Marker og Enge. Ude i Klitterne mener man endnu at kunne paavise to af Gaardens tidligere Standpladser. Medens Gaarden endnu laa paa en af disse, boede paa den en mægtig Herremand ved Navn Karl Blek. Denne Karl Blek holdt meget af Hunde, især smaa Hunde, og naar han red eller gik ud, var han altid ledsaget af en stor Flok af dem, og det kunde altid paa Hundeflokkens Bjæffen og Piben høres, naar han var paa Farten. Han var en Gang kommen i Strid med saa meget en slem adelig Frue nede i Vendssyssel, og hun var bleven saa indædt gal paa ham, at hun, hvad det saa skulde koste, vilde have Livet af ham. Hun underkøbte nu sin Skytte til at rejse til Thy for paa en eller anden Maade at faa gjort det af med ham, og,

som et Bevis paa, at han virkelig havde faaet Karl Blek af med Livet, skulde Skytten bringe hende de Guldknapper, han altid bar paa sit Bryst. En Søndag, da der var en stærk Taage, og Karl Blek var reden til Kirke i Vang, lagde Skytten sig paa Lur efter ham. Da nu Hundeglammet lød lige ud for Skytten, skød denne paa Lykke og Fromme, han kunde jo ikke se for Taagen, men han ramte alligevel saa godt, at Karl Blek styrtede død om. Skytten skar nu Knapperne af, rejste hjem og fik sin Belønning. Morderen blev ikke opdaget før nogle Aar efter. Det traf sig nemlig saaledes, at Skytten et Steds i Udlandet traf sammen med en Del Herrer, og de kom til den ene efter den anden at rose sig af deres Bedrifter, og Skytten, der ikke vilde staa tilbage, kom til at prale af, at han havde slaaet en Kalv ihjel, der bar Guldbær under Hagen. Da han havde sagt dette, traadte en af Herrerne frem og raabte: „Saa er det dig, der har skudt min Broder, Karl Blek“, hvorover Skytten blev saa forfjamsket, at han straks tilstod alt og fik sin fortjente Straf. For en Del Aar siden fortalte en Fisker, at da han som Dreng en Dag i taaget Vejr gik og vogtede Faarene paa det Sted, hvor Karl Blek blev skudt, faldt der pludselig et Skud ved Siden af ham, og Faarene tog Flugten til alle Sider. Det var naturligvis, mente Fiskeren, Skyttens Genfærd, og Faarene var bleven bange for Hundene.

Lindormen i Kløv Bakke.

I en Bakke i Kløv nord for Thisted ligger en forfærdelig Lindorm. En Gang var der en Doktor i Thisted, der vilde tage sig paa at grave den ud og dræbe den.

Det kunde nok lade sig gøre, naar blot han kunde faa nogle til at hjælpe sig, og de vilde bære sig ad, som han gav Anvisning paa. Der var Folk nok, der vilde hjælpe ham dermed, for det var jo rart at faa den ødelagt, inden den en Gang brød ud og gjorde Ulykker der i Egnen, og tilmed var det jo ikke utænkeligt, at den jo laa og rugede over en hel Del Guld og Sølv, som den Slags Uhyrer har for Skik. Doktoren havde en Flaske

med nogle blaa Draaber i, det var det eneste, der kunde slaa den ihjel, men disse Draaber skulde ogsaa hældes lige i Nakkehulen paa den. Han gav nu Folkene, der skulde hjælpe ham, Forklaring over, hvorledes de skulde bære sig ad, og viste dem, hvor de skulde grave for at træffe Lindormens Nakke, men han tilføjede, at dersom han ikke fik Held til at træffe den bestemt paa rette Sted, var de udsatte for stor Fare, og den vilde volde forfærdelige Ulykker. Da Hjælperne havde faaet den Besked, var der ingen, der havde Lyst og Mod til at hjælpe, de listede af den ene efter den anden, og da Doktoren ikke ene kunde magte Lindormen, fik den Lov at ligge i Fred, og hvis den ikke senere er bleven fældet, maa den jo ligge der endnu.

Ellekonen paa Lindholm.

Ude i Limfjorden mellem Thy og Mors ligger en lille Holm. Den hører til Boddum Sogn og har Navnet Lindholm. Paa den boede i gamle Dage en Ellekone, der ejede to røde Køer. Boddumboerne mærkede nok, at disse her to Køer hver Nat græssede paa deres Marker, og skønt de ikke mærkede til, at de gjorde nogen Skade, kunde de alligevel ikke taale det, hvorfor de blev enige om at følges ad hen til Højen, hvor Ellekonen boede, og sige hende, at hun helst maatte holde sine Køer paa sit eget. Hun bad dem nu mindelig om, at de vilde lade hende være i Fred; hvis de vilde det, lovede hun dem, at Boddum skulde blive til en Købstad, og Brokær, et Kær mellem Boddum og Dover, til en Skov; men dersom de gjorde hende Fortræd, skulde Boddum aldrig blive fri for onde Tider og gale Folk. „Og“, sagde hun, hvis jeg ikke maa blive i Thy i min Jordskov, flytter jeg til Mors i min Stenskov“. I det samme, hun havde sagt dette, kom Mændene til at se sig om, og det saa ud, som om Boddum By stod i lys Lue. Uden at svare Ellekonen noget, skyndte de sig hjem, men da de kom til Byen, var der ikke Spor af Ild at opdage. De vilde nu gerne give Ellekonen Lov til at være i Fred og vendte derfor om for

at lade hende det vide. Da de atter kom ned til Fjorden, saa de, at hun allerede var rejst; thi hun sejlede ude paa Fjorden i sit Asketrug med begge sine røde Køer. Hendes Sejlads efterlod en blank Stribe i Vandet, som endnu kan ses.

Fruen fra Irup.

Paa Herregaarden Irup skal engang have boet en rig Frue, som var meget pragtsyg, og altid kørte hun med fire Heste for sin Vogn. En Dag, hun var ude at køre, løb Hestene løbsk, og de løb gennem en By, som hedder Vebberstoft, der ligger tæt ved Gaarden. Der løb de ned ad en Bakke og styrtede ned i et dybt Hul i en Tørvemose, hvor baade Hestene, Vognen og Fruen forsvandt fuldstændig. Hun havde en kostbar Skat med sig i Vognen, og baade den og de Kostbarheder, hvormed hun selv var pyntet, forsvandt saa dybt nede, at intet Menneske kan naa dem. Der er der endnu en Kilde, der kaldes Fruerkilde. Hver Nytaarsnat kan man se hende komme kørende hen over Bakkerne og forsvinde i Dybet.

Jens Haven fra Vust.

Af Jens Damsgaard.

Den 23de Juni 1724 fødtes i Sønderhaven i Vust Sogn, Vester Han-Herred, den senere saa bekendte Missionær i Labrador, hvis Navn staar over denne Artikel. Hans Forældre ejede Gaarden Sønderhaven, og Folketingsmand Nørhave har fortalt mig, at han fra sin Barndom kan huske et ræddeligt Billede af Jens Haven, der hængte i Sønderhavens Storstue; baade han og andre Børn turde af Angst for dette Billede ikke være ene i Storstuen. Desværre er Billedet gaaet tabt. Jens Haven var født i en Tid og paa en Egn, hvor Hernhutismen var ved at bryde igennem (se Historisk Aarvog for Thisted Amt 1906). Magister Anders Langgaard blev udnævnt til Sognepræst for Klim, Torup og Vust 1738. Det var stærke kirkelige Brydnings-tider. Gennem sidste Halvdel af det 16de og hele det 17de Aarhundrede finder vi kun Ligegyldighed for Kirken og Gudsdyrkelsen. Man bryder sig i det hele taget grumme lidt om Menighedens Liv. I denne „Retroenheden“s Tid forlangtes der kun en ydre Bekendelse med Fromhedsøvelser uden kristelig Værdi. Man træffer ved at gøre Bekendtskab med denne Tids Mennesker paa en underlig Dobbeltthed i Karakteren. Paa den ene Side den dybe Respekt for „Guds Ord“ og den „rene Lære“, og paa den anden Side al den Raahed og Tøjlesløshed i Sæderne, der gør, at baade Drukkenskab og Løstgighed anses for fuldt ud tilladelig for en god Kristen. Ja, en „ærlig“ Rus bliver ligefrem Gud velbehagelig, thi „medens man er i Rusen, har man Fred for Djævelen,“ siger Palladius i sin Visitatsbog.

Hernhutten, Pastor Langgaard kommer nu som en frisk Foraarsstorm hen over disse døde Egne i Vester Han-Herred. Emnet for hans Prædikener er altid „Jesu Blod og

Vunder“. Der brugtes i Forkyndelsen Udtryk som „Helvede er belagt med Præstepander“ og „Ungdommen er Satans Børn“. Paa Prædikestolen og overfor Konfirmanderne forfægtes Teorierne med saa stor Iver, at de stakkels Konfirmander fra Klim, Torup og Vust græd og var fortvivlede og ønskede, at de aldrig var født.

Blandt disse Konfirmander var netop Jens Haven. Allerede i Skolen havde han vist sig i Besiddelse af usædvanlige Sjøelsevner og hurtigt Nemme. Han opnaede derfor ogsaa ualmindelig gode Kundskaber efter den Tids Forhold. Særlig var han godt hjemme i den hellige Skrift. Da han nu af Pastor Langgaard blev undervist til Konfirmation, fremviste han med en Del Selvbehag sin Kundskab, og Langgaard sagde da engang til ham: „Ja, i Hovedet har du nok, Jens, men det er ogsaa alt det, du har.“ Disse Ord traf ham alligevel, og han var ret bevæget, da han første Gang modtog den hellige Nadver. Men han glemte det snart og blev en Spotter overfor Pastor Langgaards Tilhængere, som han efter Egnens Skik og Brug kaldte „Hyklere“. Ja, han gik endog saa vidt i sin Forbitrelse, at han besluttede ved Lejlighed at skyde Pastor Langgaard. Men saa traf det sig en Dag, at han blev sendt ind i Klitten for at hente nogle Kreaturer, og han blev overrasket af et stærkt Tordenvejr, og en Lynstraale slog ned tæt foran ham. Halv bedøvet holdt han Hænderne for sit Ansigt, og da han atter kom til sig selv, bad han inderlig til Gud, at han vilde give ham Tid til at faa en *sand Omvendelse*. Han indsaa nemlig nu, at hans „Rettroenhed“ og selvgjorte Fromhed duede ikke, og at han var kun et „fordømt og fortabt Menneske, hvis ikke Gud forbarmede sig over ham.“

Nu var der kommen Uro i hans Sind, indtil han fik den Forvisning, at han ikke skulde fortabes. Fra den Tid af holdt han sig til Hernhutterne og besøgte jævnlig Pastor Langgaard i Klim, hvis Forkyndelse nu blev ham til stor Velsignelse. I 1745 rejste han til København, hvor han lærte Snedkerhaandværket. Han havde allerede lært noget hos en Landsbytømrer. I 1748 rejste han saa

til Brødremenigheden i Hernhut. Her fik han en uimodstaelig Trang til at komme ud som Missionær for Hedningerne, og hans Tanker vendte sig mod Labrador. Paa Labradorkysten i Nordamerika boede et vildt og morderisk Eskimofolk. Labrador ligner noget Grønland. En Stamme af de paa Labrador boende Eskimoer var det, der i det 14de Aarhundrede bosatte sig paa Grønlands Kyst, og fra hvem de nuværende Grønlændere nedstammer. Legemsbygning, Sprog og Sæder viser tydeligt, at begge Folkeslag for ikke mange Aarhundreder siden har været ét.

Spanske, franske, engelske og hollandske Søfolk, der fiskede ved Landets Kyster, havde i halvandet Aarhundrede prøvet paa Handel med dette Folk, men det mislykkedes stadig. Tilsidst vovede ingen at nærme sig dem. Heller ikke med Evangeliet turde nogen nærme sig dette Blodlands Røverfolk. Men Jens Haven bød nu til at ville rejse derover for at forkynde Evangeliet. Han fik dog ikke straks Lov; men maatte først rejse til Grønland.

Jens Haven skriver om sin Rejse:

„Da jeg i 1752 hørte, at Broder Erhardt var paa Labradorkysten bleven myrdet af Eskimoerne, fornam jeg den første Dragelse til dette Folk. Jeg slog mig sammen med min Landsmand Jeppe Nielsen, og vi meldte os til denne Tjeneste, saa snart der øjnedes nogen Glimt af Mulighed til at komme did.

1758 modtog jeg Kald til Grønland, hvad jeg ogsaa i Tillid til Frelseren modtog med Glæde. Før min Afrejse erklærede jeg for Grev Zinzendorf, at jeg aldrig havde følt nogen Trang til at komme til Grønland, men min Længsel havde nu i 6 Aar staaet til Labrador. Dog vilde jeg gerne efter Herrens Vilje gaa til Grønland. I 1759 havde jeg en lykkelig Rejse over København til Lichtenfels i Grønland, hvor jeg snart følte mig som hjemme, og lærte at tale grønlandsk, ligesom jeg fattede stor Kærlighed til Grønlænderne og troede, at det var Guds Bestemmelse, at jeg skulde tilbringe mit Liv her. Næppe havde jeg fattet denne Beslutning ganske at opofre mig til det grønlandske Folks Tjeneste, før jeg en Nat i Søvn hørte

en Stemme tilraabe mig: „Her er ikke din Bestemmelse, du skal forkynde mit Navn for et Folk, som endnu intet har hørt om mig.“ Da jeg saa ikke gerne vilde forlade Grønland, saa tænkte jeg, da jeg vaagnede, at det var maaske kun en Drøm og faldt i Søvn igen; men snart hørte jeg atter de samme Ord, hvorover jeg forundredes, og næppe var jeg falden i Søvn igen, før jeg tredje Gang hørte den samme Tale og nu med den Tilføjelse: „I Labrador!“ Da jeg vaagnede, græd jeg meget og sagde: „Ak, Herre, Herre, jeg duer ej dertil; dog skal det saaledes være, saa maa du selv ledsage mig med dine Øjne og berede Vejen dertil.“

Nu blev jeg vis paa mit Kald, men overlod det til Frelseren, naar og hvorledes det skulde ske. I 1763 gjorde jeg en Rejse til Hernhut. Da jeg i det følgende Aar skulde rejse tilbage, udbad jeg mig Herrens udtrykkelige Anvisning dertil (ved Lodkastning efter Brødrenes Skik); men Anvisningen blev benægtende. Skriftlig frembar jeg nu mit Ønske, at maatte gaa til Labrador og først gaa til England, hvor jeg i nogle Aar vilde give mig i Tjeneste som Matros og Tømmermand hos Handelsselskabet for Hudsonsbugten. Saaledes haabede jeg bedst at kunne udfinde Maaden til en Missions Anlæggelse i Labrador. Til lige vilde jeg søge Underretning om Slægtskabet mellem Eskimoere og Grønlændere og deres Sprog. Da mit Foretagende alligevel tyktes mig overmaade vanskeligt, aabnede jeg i mit Hjertes Forlegenhed min Læringsbog med Bøn, og jeg traf paa de Ord: „Gør alt det, som er i dit Hjerte.“ (1. Salm. 17, 7.) Jeg faldt paa mine Knæ i høj Graad og bad om Visdom, Naade og Kraft. Paa mit indgivne Forslag fik jeg det Svar, at det var bleven stadfæstet, og Spørgsmaalet om min Tilbagerejse til Grønland var bleven afslaaet. Imidlertid raadede Brødrene mig til ikke at gaa til Hudsonsbugten, men forsøge om jeg ikke over New Fundland kunde komme til Labrador.

Med Menighedens Velsignelse begav jeg mig 2den Februar 1764 tilfreds paa Rejsen til Holland, hvorfra jeg — skønt med Besvær, da jeg ikke forstod Engelsk — dog

lykkelig naaede London. Efter mange forgæves Forsøg blev jeg endelig anbefalet til Guvernøren, Hr. Palliser, til hvis Statholderskab Labrador den Tid henregnedes, og af ham blev jeg venligt modtaget. Han lovede endog at tage mig med i sit Skib, hvilket Tilbud jeg dog ikke modtog, da jeg ikke vilde lade mig binde. Jeg bad kun om en Anbefaling til Kommandanten i St. Johns paa New Fundland, hvad jeg fik. I Juni ankom jeg til St. Johns, hvor jeg arbejdede seks Uger i mit Haandværk, indtil Hr. Palliser ankom. I den Tid kom mange Personer, som havde hørt om mit Forsæt og vilde se mig, og man gjorde mig mange Forslag til at gøre min Lykke, det vil sige vorde rig. Hr. Palliser udfærdigede en Kundgørelse angaaende min Rejse til Labrador, og han skriver: „Hidtil har vi anset Eskimoerne for Røvere og Mordere; men da Hr. Haven har den rosværdige Hensigt ikke alene at forlige dem med det engelske Folk men ogsaa at bibringe dem Religionsgrundsætninger, saa befaler jeg paa mit Embeds Vegne at bevise bemeldte Hr. Haven al mulig Bistand i hans Forehavende.“

Snart traf jeg en Skibslejlighed nord paa og kom med den til Cramilien. Efter megen Umage for at komme videre, tog endelig en irsk Fiskerbaad mig med til Kysten af Labrador. Da jeg kom Landet nær, saa jeg Eskimoerne sværme om i deres smaa Baade, men ingen af dem turde vove sig nær til os, da der bestandig blev fyret fra Fiskerbaaden.

Engang steg jeg i Land og fandt al Ting som i Grønland. Men min ivrige Bestræbelse for at komme Eskimoer i Tale mislykkedes. Hvor jeg kom hen, fandt jeg ingen af dem, og saa snart jeg var borte, indfandt de sig igen. Derover blev jeg til Latter paa Fartøjet, og de, der havde Medlidenhed med mig, raadede mig til at vende tilbage; ja, ingen vilde være mig behjælpelig med at naa mit Maal. Dertil hørte jeg endnu med Bedrøvelse, at man havde besluttet at udrydde alle Eskimoer. Over alt dette kom jeg i den største Forlegenhed, men henvendte mig under Sorgen til Frelseren, idet jeg skrev følgende Sang:

Herre Gud! hvad skal jeg her,
 hvor saa tykt et Mørke er?
 Lygtemænd omkring mig dvæle,
 Dunster, som din Plantning kvæle,
 drive for en giftig Vind.

Jeg endnu vil fristes ej,
 ud at træde af din Vej,
 om end Guld og grønne Skove
 mig det falske Lys vil love,
 jeg kun styres vil af dig.

Vejen her du bød mig gaa,
 det jeg aldrig tvivler paa,
 da dit Sendebud at vorde,
 jeg et barnligt Forslag gjorde,
 skønt paa usædvanlig Vis.

Tvivl det kom end aldrig til,
 at du mig jo hjælpe vil.
 Men, o Herre, for den Pine,
 du udstod for Synder mine.
 Bøj dit Øre til mit Raab!

Hidtil førte mig din Haand
 jo i Kærlighedens Baand!
 Fremad ingen Sti jeg finder,
 nu og mangen Taare rinder
 med det Raab „Miskundelig“.

Eget Overlæg kan ret
 gøre Sjælen syg og træt;
 ja, jeg maatte plat forsage.
 Lad din Aand mig ej opdrage
 hvor du haver Syndre kær.

Hedninger jeg søger her,
 ihukom den Frelser kær!
 Du dit Korsens Ord dem sende,
 du den Ild iblandt dem tænde,
 og din Tjener blæse vil.

Medens jeg skrev dette Vers, kom Kaptejnen til mig,
 forfærdedes, da han saa mig græde, og sagde til mig:
 „Vil I anklage mig hos Rhederne?“ Jeg svarede: „Nej,

men hos Gud vil jeg anklage eder, at han endnu her i dette Liv maa straffe eder for eders uforsvarlige Opførsel; thi I har haanet min Gud.“

Han forfærdedes nu meget og bad mig ikke anklage sig hos Gud, da han allerede stod ilde nok anskrevet. Han lovede tillige at være mig behjælpelig til at naa mit Maal, og han holdt virkelig Ord, da jeg næste Dag kom med ham til Qvirpont.“

Af Jens Havens egen udførlige Beretning skal jeg kortelig meddele om hans Ophold.

Den 4de September 1764 kom den første Eskimo i Havn og Jens Haven ilede ham i Møde og tiltalte ham venlig. Derefter bad han ham hente 4 andre Eskimoer, hvortil han var villig. Jens Haven, der var meget lille, iførte sig nu sin grønlandske Dragt og blev straks modtaget ret venligt af Eskimoerne. Det var paa den Tid kendt, at Eskimoerne altid optraadte venlige for at gøre fremmede trygge for saa senere hen at plyndre og myrde dem. Den engelske Styrmand og Matros, der sejlede Haven ind til Eskimokolonien, vovede ikke engang at gaa i Land. Men Haven talte til Eskimoerne uden Frygt og efter kort Tids Ophold vendte han atter med en Fregat tilbage til England, hvor han aflagde Beretning. Paa Grundlag af Jens Havens Indberetning besluttede Brødrene en ny Undersøgelsesrejse til Labrador i Aaret 1765. De sender ham derfor 3 „Brødre“ (Menighedens Medlemmer kaldtes jo Brødre), Hill, Schlözer og den danske Præst Lorenz Drachart.

Den sidste var i 1739 kommen som dansk Missionspræst til Grønland, hvor han havde arbejdet i 12 Aar. Herfra søgte han nu Afsked og sluttede sig saa til Brødre-menighedens Missionsarbejde. 7de Maj 1765 afsejlede de med samme Fregat som Aaret forud. Den 17de Juli naaede de Labradorkysten; men her maatte de skilles ad, da Kaptejnen forlangte, at to af dem skulde følge med ham paa hans Undersøgelsesrejse nord paa. Haven og Schlözer fulgte med, men denne Rejse blev resultatløs; thi hvor Skibet viste sig, flygtede Eskimoerne. Drachart og Hill derimod havde megen Udbytte af deres Samvær med flere

Hundrede Wilde. De første, der mødte dem i deres Baade, raabte til dem paa Fransk: „Tous Camerades“ (Alle Kamerater). Da den første Støj var forbi, tog Drachart een af dem ved Haanden og sagde paa Grønlandsk: „Skingutigaugut“ (Vi ere Venner). Han forstod det, og svarede: „Skingutigempogut“ (Vi ere ogsaa dine Venner), og straks spurgte de efter Jensingoak (lille Jens). Paa deres Indbydelse gik Drachart i Land. Da samledes de gamle Mænd omkring ham, førte ham fra det ene Telt til det andet med et Følge af 300 Personer under det bestandige Raab: „Vi ere Venner, frygt ikke, vi forstaar dine Ord.“ Da Drachart sagde: „Jeg kommer over det store Hav, fra eders Brødre i Østen (Grønlænderne). De have hørt om eder, og derfor har Jensingoak ifjor besøgt eder for at se, om I ere af deres Folk. Jeg ser nu selv, at I ere det, og derfor er jeg sendt hid at sige eder, at de i Østen ere eders Venner, at de kende ham, som har skabt alle Ting og er vor Frelser, og de ønske, at I ogsaa maatte kende ham.“ Dette maatte han gentage for dem flere Gange. De spurgte imellem sig: „Hvad siger han?“ — Nu hengik der ingen Dag mere, uden at jo vore tvende Landsmænd havde Omgang med disse Wilde, og ved en Art af Fredslutning, som Hr. Palliser gjorde med dem, for at betrygge Handelen, tjente Drachart som Tolk, og Freden blev vedligeholdt, saa længe han og Haven var der.

Eskimoerne gjorde Haven mange ejendommelige og barnlige Spørgsmaal. En Gang han talte med dem om Menneskenes Syndsforladelse, sagde de: „Ja, det er I Evro-pæere, der er saadan; men vi er gode Mennesker.“ Han spurgte da: „Ja, men har I aldrig onde Tanker?“ Det indrømmede de ganske vist; men naar han saa talte om, at Grønlænderne havde faaet deres Synder aftvættede ved Jesu Kristi Blod, saa mente de, at disse Grønlændere maatte være meget onde Mennesker. Talte han om den evige Fordømmelse, saa mente de, at den var for Evro-pæere, selv var de gode Mennesker. Flere Gange tog han haarde Tørn med Eskimoernes Heksemestre. Drachart og Haven maatte en Gang tilbringe en Nat i en Heksemesters

Bolig, og de var baade med Sorg og Angst Vidner til hans krampagtige Bevægelser og unaturlige Skrig. Det lader til, at Haven har troet paa en Slags Troldom hos disse Heksemestre. I en Fodnote til Jens Havens Beretning i evangelisk Missionstidende for 1844 skriver Ud-giveren: „Naar man taler med gamle Missionærer om Hedningernes Troldom, saa er de gerne meget forsigtige og sparsomme med deres Ord. De indrømmer, at meget, som kaldes Troldom, er snedigt Bedrageri; men da jeg i England spurgte en Broder, som havde været mange Aar i Labrador, om det ikke kunde være bare Kogleri altsammen, saa han alvorlig paa mig og svarede: „Du har al din Tid levet blandt døbte Mennesker og kender ikke den Magt, Satan udøver i Hedenskabet; dog lad os tale om noget andet.“

1769 var Haven til Stede ved Brødremenighedens Synode i Tyskland. Han skriver derom: „Jeg lærte i mange Stykker bedre at kende mig selv i Særdeleshed med Hensyn til min barske og djærve Maade at udtrykke mig paa. Derover bad jeg Frelseren ydmyg om Forladelse med den inderlige Begæring, at han selv ved sin Naade vilde forandre mig.“ Den 11te April 1771 blev han i England ægteviet med en engelsk Søster. I Maj afrejste han fra London for fjerde Gang til Labrador, nu i Selskab med 15 Personer, 4 Ægtepar (blandt hvilke Haven, Drachart og deres Hustruer) og 7 ugifte Brødre, som skulde gøre Begyndelsen til den første stadige Missionsnedsættelse i Labrador. Den 9de Avgust naaede de Kysten og gjorde straks Forberedelser til en Bygning paa det Sted, hvor senere Nain blev bygget.

Eskimoernes Glæde var stor over at have Jensingoak og Pelisingoak hos sig igen, og begge vore Landsmænd var fra den Tid af deres Voldgiftsmænd ved alle opkommende Stridigheder og beholdt uforandret disse vilde Morderes og Røveres uindskrænkede Tillid som Udsendinge fra den ubekendte Gud. Drachart arbejdede endnu i 7 og Haven i 13 Aar i Labrador, og man kan sige, at Herren virkede med og stadfæstede deres Ord ved medføl-

gende Tegn. Efter at Drachart endnu havde oplevet Anlæggelsen af en anden Missionsplads, kaldet Okkak, døde han i Nain 1778, medens Haven var paa Besøg i Tyskland. 1779 anlagde Haven den 3. Plads, Hoffenthal. 1784. Da hans Helbred var nedbrudt ved de udstandne mange Besværligheder og Farer, saa han sig nødsaget til at tage til Hernhut for at hvile, hvor han endnu levede i 12 Aar, de 6 sidste som ganske blind. Han døde den 16. April 1796 næsten 72 Aar gammel. Hvad denne Guds Tjener har lidt i gentagne Farer paa Søen, i Hunger, Tørst og Kulde, samt ved den forfærdelige Urenlighed i Eskimoernes Boliger, det er saa grufuldt, at man forbavses over, hvad et Menneske kan gennemgaa mellem Vuggen og Graven, og hans Redning ud af yderste Livsfare var ofte underfuld. Mærkeligt var det, at han i en angestfuld Følelse plejede at have Forbud paa de store Farer, der skulde møde ham.

Det er haandgribeligt, at Gud selv havde udrustet disse 2 danske Mænd til den højst vanskelige og farefulde Gerning: Grundlæggelsen af Missionen i Labrador. I den Grad som de er aldrig nogen fremmed bleven elsket og agtet af Eskimoerne. Deres Efterfølgere har maattet døje meget af dette Folks haardnakkede, ofte lumske Genstridighed; men mod disse vore 2 Landsmænd, der dog fandt dem i deres yderste Raahed, var de altid som føjelige Børn. Disse to var forresten af saare forskellig Art; thi saa djærv som Haven var, saa blid var Drachart; men det synes, at ingen Eskimo nogensinde tillod sig en uvenlig Tanke imod de to. Og disse Mennesker, opvoksede og tildels blevne gamle i Rov og Mord, afholdt sig fra mange Misgerninger for ikke at gøre disse to Mænd imod. Ved det Genløsnings Budskab, de havde at føre, var de Vilde ofte dybt bevægede, og syntes i deres Nær-værelse at opfyldes med en Længsel efter Omvendelse. Men flere saadanne fik først efter disse 2 Mænds Død Magt til at træde ud af Syndens Tjeneste, og bekendte siden de Misgerninger de havde begaaet efter at have fornummet Guds Kald til Omvendelse. Den Djærvhed,

med hvilken Haven plejede at tiltale Heksemestrene, der var vante til at gøre Fordring paa en høj Anseelse, havde næppe været raadelig for nogen anden. Til en af dem sagde han: „Hør dette Ord, du gamle Morder: Hvo som udøser Menneskeblod, ved Mennesker skal hans Blod udøses, det har Gud sagt“. Heksemesteren, ellers en stolt Mand, slog Øjnene ned og sagde: „O Jensingoak! vær dog min Ven, jeg vil aldrig gøre det mere, naar du kun vil være min Ven“. Haven vendte sig til de hosstaaende og sagde: „Nu have I hørt hans Ord, saa tilgiver ham nu alle og holder af ham; men hvis han begynder at gøre ondt igen, saa lad mig vide det“. De billigede, at han saaledes havde tiltalt Heksemesteren, og sagde: „Du er vel ikke stor, men dine Ord ere stærke, og ingen kan modstaa din Aand“.

Vel oplevede Jens Haven at se Eksempler paa sand Omvendelse blandt dette vilde Folk; men den Herrens Ild, han i sin Sang havde udtalt sin inderlige Længsel efter, at den maatte optændes i Landet, den udbrød først 8 Aar efter hans Død.

Af trykt Kilde har jeg benyttet:
 Ussing: Dansk Kirkeforfatning.
 Jørgen Lundby: Hernhutismen i Danmark.
 Evangelisk Missionstidende 1845.

En gammel Sognebogsamling i Hanherred.

Meddelt af C. Klitgaard.

Under Overskriften *En ædel Handling* findes nedestaaende Meddelelse i Jydske Efterretninger (Aalb. Stiftstidende) Nr. 12—1794:

„I Aaret 1792 blev Sognepræsten i *Kliim*¹⁾ tilsendt fra *Kjøbenhavn* et Brev, undertegnet *Almuensven*, og en Kasse med Bøger i, som en Gave for *Vester Thorup Bye*, der er Annex til *Kliim*. Bøgerne vare alle vel indbundne, de fleste in duplo, og deriblandt *Trescov* over *Evang.*²⁾, *Paludan* over *Epist.*³⁾, *D. Bastholms*⁴⁾ mindre Skrifter, *Stierne-*, *Have-* og *Ager-Cattechismuser*, *Ove Mallings* gode og store *Handlinger*⁵⁾, *Jesper Madsen*, o. a. s. Præsten takkede straks skyldigst den ædelmodige *Almuens Ven* paa *Byens* og egne *Vegne*. Om Sommeren 1793 blev Præsten paa nye beæret med Brev fra *Almuensven*, hvori han forespurgte, om *Byen Thorup* kunde nytte og forlangte flere Bøger af forrige Slags. Af denne sieldne Leilighed betiente Præsten sig og bad især om nogle *Andagts Bøger* for gamle og Syge der i *Byen*; og inden Vinteren blev ham tilsendt en endnu større *Bogkasse*, hvori var nok et Exemplar af *Threscov* i 4 Dele, 2 af *Almuens Lærer* med *Tillæg*, 2 af *Børnevennen*, 2 af *Huusmoderen*, 10 af *Smits Comunionbog*, 20 af den nye *Lærebog*, o. a. s. Lad være denne ædle *Almuensven* vil have sit rette *Navn* fortiet, saa fortiener han dog i høieste Grad destomeere offentlig

1) J. H. Clausen. 2) H. Treschow: *Betragtninger over Jesu Lidelsehistorie*, Kbh. 1787. 3) P. Paludan: *Gudelige Taler over de aarlige Aftensangs-Texter*, Kbh. 1784. 4) Dr. Ch. Bastholm. 5) O. Malling: *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere*, Kbh. 1783.

Berømmelse. Dømmer selv, mine Læsere, om denne ualmindelige, nyttige og kostbare Gave ikke bør regnes blandt ædle Handlinger, baade i Henseende til Giverens Erkiendtlighed mod Gud for det store Pund, ham selv er betroet, som og for den reene og uegennyttige Hensigt til *Thorupernes* Opklaring og Fornøjelse“.

Til denne Meddelelse føjer Redaktionen følgende Bemærkning:

„Med sand Fornøjelse have vi imodtaget dette smukke Stykke, og ønske, at flere af samme interessante Indhold, maatte vorde os tilsendte, da vi altid ere beredvillige til at give slige et fortrinligt Sted i disse Tidender til Opmuntring for alle ædelttænkende og enhver, som dertil vil bidrage“.

Bestyrelse og Forretningsudvalg for Historisk Samfund for Thy og Hanherred.

- * Redaktør M. Aaberg, Thisted, Formand og Kasserer.
- * Overretssagfører Billeskov Jansen, Thisted.
Kunstdrejer Bunch, Thisted.
- * Lærer Severin Christensen, Skjoldborg.
Lærer Ditlevsen, Elsted.
- * Lærer P. L. Hald, Thisted, Bestyrer af den historiske Sam-
ling.
Lærer Jacobsen, Øsløs.
Lærer P. K. Jensen, Hvidbjerg, Thyholm.
Læge Vilh. Kjær, Hurup.
Gaardejer Laurits Dam, Boddum.
Lærer N. Sodborg, Vesløs.
- * Lærer Tilly, Hørsted.
Læge Toft, Vestervig.

Forretningsudvalgets Medlemmer er mærket med *.

Medlemsliste.

Æresmedlem: Frøken Augusta Zangenberg.

Kommunerepræsentant *.

Paa Landet i Thy.

<p>Abildhauge, Sagf., Vestervig Andersen, A., Styvelgaard. Andersen, Chr., Grdj., Sennels. Andersen, L., Lærer, Odby. Andersen, Lærer, Klitmøller. Andersen, A. N., Lærer, Hunstrup. Andersen, Lærer, Skyum s. Skole. Andersen, J., Landmand, Hunborg. Bach, J. P., Grosserer, Vestervig. Bendixsen, Postm., Vestervig. Bloch, Postmester, Hurup.</p>	<p>Bredahl, Chr., Gaardejer, Nørgd., Nørhaa. * Bruun, Skovrider, Hovmarksgd., Ydby. Buus, Læge, Hunborg. Carlsen, Mejeriejer, Tvorup. Christensen, Lærer, Skjoldborg. Christensen, A., Lærer, Harring. Christensen, Lærer, Villerup. Christensen, Niels Mat., Gaard- bestyrer, S. Skjoldborg.</p>
---	---

- Christensen, Landbrugsk., Grønld.
 Christiansen, Lærer, Sundby.
 Dahl, Sognepræst, Visby-Heltborg.
 Dam, Laur., Sognef., Boddum.
 Damsgaard, Lærer, Villerslev.
 Ditlevsen, Lærer, Elsted.
 Dueholm, Kristen, Grdj., Serup.
 Engelsted, Frue, Vestervig.
 Eskesen, Plantør, Hvidbjerg v. A.
 Frøkjær, Gaardejer, Vestervig.
 Fuglsang, Gdjr., Pallisgaard pr.
 Hurup.
 Gadegaard, N., Gaardejer, Odby.
 Gramstrup-Andersen, Gaardejer,
 Vestervig.
 Graversen, Købm., Hvidbjerg.
 * Grøn, A., Lærer, Nørhaa.
 Hansen, Lærer, Kaastrup.
 Hansen, Propr., Egebaksande.
 Hammer, Chr., Gaardejer, Aas.
 Harkjær, Jens, Propr., Todbøl.
 Haslund, Læge, Koldby.
 Hauge, Peter, Købm., Søndbjerg.
 Havreballe, P., Vognmand, Serup.
 Helligsøe, A., Vejmand, Serup.
 Henriksen, Trafik-Assist., Hurup.
 Henriksen, Lærer, Ø. Vandet.
 Hestbeck, N., Teglværksejer,
 Sundby.
 Hoelgaard, Gaardejer, Barslev.
 Hoppe, Lærer, do.
 Hornstrup, Jens, Hornstrup, Kal-
 lerup.
 Hornstrup, Gaardejer, Hørdum.
 Ilsøe, Læge, Hvidbjerg.
 Jacobsen, Plantør, Tovsig.
 Jacobsen, Jens, Fisker, Tambohus.
 Jacobsen, Propr., Rolighed.
 Jensen, J. K., Pastor, Nørhaa.
 Jensen, Poul, N. Skjoldborg.
 Jensen, Lærer, Hvidbjerg, Th.
 Jensen, Lars, Tømrer, Uglev.
 Jensen, Gæstgiver, Stenbjerg.
 Jensen, Søren, Gaardejer, Serup.
 * Jensen, Lærer, Nors.
- Jensen, Lars, Gaardejer, Serup.
 * Jensen, Lærer, Østerild.
 Bohn-Jespersen, Overkliff, Søholt.
 Johansen, Propr., Nørhaagaard.
 Johansen, Forstander, Uglev.
 Jørgensen, Lærer, Lyngs.
 Jørgensen, Niels Kr., Mejerist,
 Serup.
 Kallerup, Hornshøjg., Hvidbjerg.
 Kierkegaard, A. K., Folketingsm.,
 Agger.
 Kjær, Vilh., Læge, Hurup.
 Klemmensen, P., Gaardejer, S.
 Nordentoft.
 Klojgaard, K., Gaardbest, Stag-
 strup.
 Korsgaard, Pastor, Hjardemaal.
 Korsgaard, L., pens. Pastor, Odby.
 Krabbe, Chr., Grdjr., Skjoldborg.
 Krabbe, Chr., Gaardejer, Uglev.
 Kragholm, Mejeribest., Vandet.
 Krarup, Sognepræst, Nors.
 Kristensen, Slagter, Uglev.
 * Kuhlmann, Sognepræst, Bedsted.
 Larsen, stud. theol., Hunborg.
 Lauritzen, Stenhøjg., Hvidbjerg.
 Lauritzen, Marius, Brunsbjerg-
 gaard, V. Vandet.
 Leegaard, Peder, Gaardbestyrer,
 Fuglsang.
 Leerskov, M., Propr., Færgedg.
 Lings, Gaardejer, Heltborg.
 Lomholt, Sognepræst, Snedsted.
 Lützhøft, Propr., Tandrup.
 Nedergaard, Lærer, Skinnerup.
 Nielsen-Hvid, Lærer, Vestervig.
 Nielsen, Plantør, Tved.
 Nikolajsen, N. Chr., Gaardejer,
 Nørhaa.
 Nygart, Andersen, Landstingsm.,
 Nygaard, Hvidbjerg.
 Nørgaard, P., Gaardejer, Todbøl.
 Nørgaard, Poul, Nørlund, Skjold-
 borg.

- Odgaard, Proprietær, Smerup.
 Odgaard, J., Østergaard, Hvidbj.
- * Overgaard, S., N. Knudgaard.
 Overgaard, A., Forp., Hindsels.
 Overgaard, N. C., Gisselbæk,
 Hørdum.
 Overgaard, H., Propr., Broager,
 Nørhaa.
 Overgaard, Odbygaard.
 Overgaard, Frue, Solbakken,
 Snedsted.
 Pedersen, P., Lærer, Brønd.
 Petersen, Provst, Hillerslev.
- * Petersen, Lærer, Vester Vandet.
 Poulsen, L., Gaardejer, Skjold-
 borg.
 Poulsen, Munk, Folketingsmand,
 Vorupør.
 Poulsen, A. N., Gaardejer, Skjold-
 borg.
 Poulsen-Nørbjerg, Direkt., Hurup.
 Rask, Jens Munk, Gaardejer, ()
 Vandet.
- * Rasmussen, Sognepr., Hunstrup.
 Rasmussen, Lærer, Vangsa.
 Riis, M., Lærer, Smerup.
 Riis, M., Gaardejer, Uglev.
- * Riis, N., Gaardejer, Lyngs.
 Roed, Fyrmester, Hansted.
- * Rune, Plantør, Tvorup.
 Rysgaard, Lærer, Snedsted.
 Salmonsén, Lærer, Hørdum.
 Sandberg, Apoteker, Koldby.
- Schou, Isenkræmmer, Hvidbjerg.
 Schoug, Eugen, Overretssagfører,
 Hurup.
 Sindbjerg, Proprietær, Kallerup.
 Skalshøj, Kr., Gaardejer, Odby.
 Sloth, N., Gaardejer, Barslev.
 Sloth, Sparekassedirekt. og Grdij.,
 Styvelgaard.
 Smidt, P. P., Lærer, Silstrup.
 Stentoft, N. Thomsen, Tøfting,
 Vandet.
 Stender, Propr., Hunstrupgaard.
 Sunesen, Skoleinspekt., Hunborg.
 Søgaard-Christensen, Dyr læge,
 Koldby.
- * Søndergaard, Propr., Madsted.
 Sørensen, Gaardejer, Hvidbjerg.
 Sørensen, P. C., Lærer, Tingstrup.
 Sørensen, Lærer, Skjoldborg.
 Sørensen, Propr., Vestervig K.
 Sørensen, Maler, Østerild.
 Sørensen, Proprietær, Irup.
 Thomsen, Kr., Formand for Uglev
 Brugsforening.
 Tilly, Lærer, Hørsted.
 Toft, E., Læge, Vestervig.
 Vestbjerg, Gaardejer, Serup.
 Vestbjerg, N. M., Bjørndal.
 Vestergaard, P. Madsen, Sned-
 sted.
 Yde, Lærer, Tilsted.
 Yde, Kreaturhandler, Skjoldborg.

Han Herred.

- Bach, Joh., Købm., Vesløs.
 Bertelsen, Skomager, Vesløs.
 Broeng, Plantør, Torup.
 Bunch, J., Malermester, Frøstrup.
- * Damsgaard, J., Lærer, Klim.
 Guldhømmer, Skræder, Vesløs.
 Hornum, Blikkenslager, Fjerritslev.
 Hou, Joseph Petersen, Fisker,
 Øsløs.
 Jacobsen, J. C., Lærer, Øsløs.
- * Jensen, Nic., Husm., Arup.
 Jensen, Diderik, Vesløs.
 Jensen, N., Kollerup.
 Jensen, G. P., Lærer, Husby.
 Jepsen, Pastor, Kjærup.
 Larsen, Sagfører, Fjerritslev.
 Larsen, Lærer, Vust.
 Lindstrøm, Friskolelærer, Klim.
 Madsen, Niels, Amdsraadsmedl.
 Madsen, Gartner, Fjerritslev.

* Marschall, Apoteker, Frøstrup.
Nielsen, Pastor, Øsløs.
Nørhave, J. P., Folketm., Vust.
Rossen, Sognepræst, Torup.
Schilder, Læge, Tømmerby.

Sodborg, Lærer, Vesløs.
Thorhauge, A., Manufakturhandl.,
Frøstrup.
Vejlsted, Stationsforst., Fjerritslev.
Østergaard, Skræderm., Frøstrup.

Thisted Købstad.

Aaberg, M., Redaktør.
Achilles, Konservesmester.
Andersen, Læge.
Bach, A., Grdji., Kristianslyst.
Bache, C., Amtmand.
Bang, Ole, Partikulier.
Bangsgaard, A., Lærer.
Bendixsen, C. F., Bankdirektør.
Bendixsen, K., Enkefrue.
Bjerregaard, S., Herredsfuldm.
Bjørndahl, Lærerinde.
Boesen, J. C., Kæmmer.
Brøgger, L. P., Konsul.
Buchholtz, C., Boghandler.
Bunch, C. K., Kunstdrejer.
Busch, Overbanemester.
Børresen, Th., Overlærer.
Christensen, C., Bogbinder.
Christensen, pens. Lærer.
Christensen, Orgelfabrikant.
Degner, Guldmed.
Deigaard, Læge.
Dela, Carl, Urmager.
Eberlin, Conradt, By- og Herreds-
foged.
Frederiksen, N. S., Købmand.
Frost, Amtsforvalter.
Gade, A., Sagfører.
Galster, J. G., Sagfører.
Gram, L. H., Fotograf.
Grønkjær, N., Lærer.
Hald, P. L., Lærer.
Hancke, L., Manufakturh.
Hansen, Jac., Sognepræst.
Hansen, J., Lærerinde.
Have, Isenkræmmer.
Helstrup, Etatsraad.
Holm, Postmester.

Hove, T., Direktør.
Hvilsted, Bankdirektør.
Høyer, Slagteridirektør.
Jansen, Billeskov, Overretssagf.
Jepsen, J., Lærerinde.
Jensen, Laurits, Maler.
Jensen, J. A., Vognmand.
Jensen, C., Billedhugger.
Jespersen, Gartner.
Jørgensen, A. Havnefoged.
Johansen, Glarmester, Thisted.
Kamp, L., Klasselotterikollektør.
Karner, K., Amtsfuldmægtig.
Kirkegaard, Jens, Snedker.
Kjær, Carl, Isenkræmmer.
Kjærgaard, A. N., Købmand.
Knakkegaard, Snedker.
Larsen, Telegraphbestyrer.
Larsen, Anton, Gasmester.
Larsen, A., Overlærer.
Leerhøj, F. C., Manufakturh.
Lund, M., Skibsmægler.
Lund, Holger, cand. pharm.
Møller, Poul, Lærer.
Møller, G., Apotheke.
Nielsen, N. S., Redaktør.
Nielsen, H. J. E., Direktør.
Nielsen, P., Lærer.
Nordentoft, Bankbogholder.
Nørby, N. K. N., pens. Lærer.
Nørgaard, Chr., Lærer.
Nørgaard, Gr., pens. Overlærer.
Nørgaard, A. F., Sagfører.
Nørgaard, Enkefrue, VillaRaastrup.
Olesen, Chr. A., Boghandler.
Petersen, H., Lærer.
Petersen, Sparekassebogholder.
Poulsen, Jac., Fabrikant.

Preuss, M., Lærerinde.
 Rasmussen, Hans, Kunstdrejer.
 Rasmussen, R., Handelsbest.
 Secher, Partik., Thisted.
 Selmer, N. C., Skræder.
 Simony, Hotelejer.
 Skaarup, N., Urmager.
 Skov, N., Lærer.
 Smith, Vald., Manufakturhdl.
 Snejstrup-Christensen, Farver.
 Spangberg, N. L., Købmand.
 Spanggaard, K., Lærer.
 Svalgaard, Portør.

Sørensen, M., Guldsmid.
 Sørensen, Chr., Tømmerhandler.
 Thomsen, Overpakmester.
 Thomsen, Th., Sagfører.
 Tolderlund, Distriktslæge.
 Tønnesen, cand. pharm.
 Thykier, N. J., Kalkværksejer.
 Topp, Wilh., Skomager.
 Vøhtz, Konsul, Vinhandler.
 Wilster, Driftsbestyrer.
 Witter, Pastor.
 Østerbye, H. P., Maler.

I det øvrige Land.

Bach, J. C., Lærer, Nakskov.
 Berg, O., Amtsforvalter, Aalborg.
 Bendixen, Carl, Konsul, Fabrik,
 København.
 Bendixsen, M., Enkefrue, Hellerup.
 Bendsen, Grosserer, Aalborg.
 Bloch, Borgmester, Odense.
 Bluhme-Knudsen, Distriktslæge,
 N. Sundby.
 Breinholt, Konsul, Esbjerg.
 Det statistiske Departement, Kbh.
 Enggaard, M., Lærer, Vorgod ø.
 Skole, Herning.
 Foget, Astrid, Frk., Københ. V.
 Fryd, Telegrafbestyrer, Aalborg.
 Givskov, Borgm., Skanderborg.
 Hansen, C. A., Fyrmester, Vejrø
 Fyr pr. Fejøl.
 Hansen, C. B. V., Etatsr., Hellerup.
 Hansen, K., Statskonsul., Lyngby.
 Hansen, Chr. A., Sognepræst, Ha-
 raldsted pr. Ringsted.
 Hjort-Lorenzen, Etatsraad, Stift-
 skriver, Roskilde.
 Holdt, Adjunkt, Herlufsholm.
 Klitgaard, Postassistent, Aalborg.
 Krarup, Sognepræst, Overby pr.
 Nykøbing S.
 Landsarkivet for Jyll., Viborg.

Landsarkivet for Fyn, Odense.
 — - Sjælland, Kbh.
 Lundbye, Jørg., cand. theol., Kbh.
 Mikkelsen, Kr., Lærer, Haurum
 pr. Hammel.
 Møller, C. V. V., Biskop, Aalborg.
 Nielsen, Læge, Hellerup.
 Nielsen, Stationsforst., Skjern.
 Nyeboe, Lærer, København.
 Overgaard, J. C., Studshoved pr.
 Odder.
 Overgaard, Mejeribestyrer, Høj-
 mark, Lem.
 Prehn, Forsikrings-Insp., Odense.
 Rigsarkivet, København.
 Salling, By- og Herredsf., Hobro.
 Simony, Stiftamtmand, Kammer-
 herre, Odense.
 Svendsen, L. P., Rentier, Kbhvn.
 Søndergaard, Hotelbest., Løkken.
 Sørensen, Sofie, Bogh., Odense.
 Thiset, A., Arkivar, Rigsarkivet,
 København.
 Tidemann, cand. polit., Mosager,
 Hammel.
 Tolbøl, J. B., Købm., Ranum.
 Tovsig, Kommunalærer, Kbh. S.
 Uhrbrand, Chr., Lærer, Harritslev
 Skole pr. Randers.

Samlet Medlemsantal: 321.

Regnskabs-Oversigt for 1913.

	Kr.	Ø.
Indtægt.		
1. Kassebeholdning fra forrige Aar.....	87	73
2. Medlemsbidrag	638	00
3. Tilskud fra Staten til Aarbogen	200	00
— - Thisted Amt	100	00
— - Thisted Kommune	100	00
— - Sparekassen for Thisted Amt	25	00
— - Bedsted-Grurup Sogneraad	5	00
— - Boddum-Ydby —	5	00
— - Hunborg-Jannerup —	5	00
— - Skjoldborg-Kallerup —	10	00
— - Øsløs-Vesløs-Arup —	10	00
— - Hvidbjerg-Lyngs —	10	00
— - Thisted Landsogns —	5	00
— - Vestervig-Agger —	15	00
Bidrag fra en unævnt	50	00

lalt Indtægt 1265 73

	Kr.	Ø.
Udgift.		
1. Indkøb af Oldsager m. v.....	206	85
2. Tilsyn med Musæet og sammes Renholdelse .	40	00
3. Anskaffelse af Bøger og Lysbilleder m. m....	128	00
4. Udgifter ved Aarbogen m. m.....	430	50
5. Andre forskellige Udgifter	40	05
6. Renter og Afdrag paa Gæld	111	79
7. Indsat paa Byggefondens Konto i Sparekassen	200	00
8. Lehmann & Stage for 35 Eks. af Hansens Træpl. Historie.....	87	50
9. Kassebeh. ved Aarets Udg.....	21	04

lalt Udgift 1265 73

Samfundets Byggefond.

1. Fonden ejede den 1. Januar 1913	300	95
2. Tilskreven i 1913	200	00
3. Paaløbne Renter	11	02

Fonden ejede ³¹/₁₂ 1913 511 97

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Lidt om J. P. Jacobsen. Af fhv. Herredsfoged, Etatsraad C. B. V. Hansen	3
Om de gamle Degne. Af Severin Christensen, Skjoldborg . .	21
Smaatræk fra Slavekrigen i Nykøbing og paa Mors 1848. Af S. Ditlevsen, Elsted	43
Videbrev for Sejerslev. Udskrift af Morsø Herreders Justitsprotokol 1688—91. Ved O. Hofman-Bang	50
Præsten Ole Kamp i Skjoldborg. Af Severin Christensen . . .	55
Thisted Amt 1864. Af J. C. Jacobsen, Øsløs	70
Sagn fra Thy. Samlede efter Folkemunde af S. Ditlevsen . . .	93
Jens Haven fra Vust. Af Jens Damsgaard	97
En gammel Sognebogsamling i Hanherred. Meddelt af C. Klitgaard.	108
Medlemsliste for Historisk Samfund	110
Uddrag af Regnskab for 1913	115